

บทที่ 4

ปัจจัยบ่งชี้ความเป็นอิสระของศาลทหารจากอำนาจบริหาร

ศาลเป็นองค์กรที่ใช้อำนาจด้านตุลาการที่เป็นส่วนหนึ่งของอำนาจอธิปไตยที่ถ่วงดุลและตรวจสอบอำนาจนิติบัญญัติและอำนาจบริหาร ตลอดจนอำนวยความสะดวกเพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของพลเมือง การบริหารและดำเนินงานขององค์กรศาลจึงต้องมีความเป็นอิสระตามหลักการแบ่งแยกอำนาจที่จะไม่ถูกแทรกแซงการทำงานจากทั้งฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหาร ซึ่งระบบการบริหารงานศาลในปัจจุบันของไทยที่ประกอบด้วยศาลรัฐธรรมนูญ ศาลปกครอง ศาลยุติธรรม และศาลทหารนั้น จากการทบทวนวรรณกรรม พบว่า สถานะขององค์กรศาลรัฐธรรมนูญ ศาลปกครอง และศาลยุติธรรม เป็นองค์กรที่มีความเป็นอิสระตามหลักการแบ่งแยกอำนาจอันเป็นหลักการสำคัญของการปกครองระบอบประชาธิปไตยตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ยกเว้นศาลทหารที่แม้ว่าจะเป็องค์กรหนึ่งที่มีและใช้อำนาจตุลาการ แต่กลับไม่มีความเป็นอิสระดังหลักการแบ่งแยกอำนาจอันเป็นหลักการสำคัญของการปกครองระบอบประชาธิปไตยตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญเฉกเช่นศาลอื่น จึงส่งผลให้การใช้อำนาจตุลาการและการดำเนินงานของศาลทหารเกิดช่องทางที่สามารถจะถูกแทรกแซงได้จากองค์กรที่ใช้อำนาจบริหารจึงมีผลกระทบต่อความเป็นอิสระในการปฏิบัติหน้าที่ประสิทธิ์ประสาทความยุติธรรมของผู้พิพากษาหรือตุลาการศาลทหาร ดังนั้น การวิเคราะห์จึงมีวัตถุประสงค์ที่จะนำปัจจัยที่บ่งชี้ถึงความเป็นอิสระของศาลทหาร จากการถูกแทรกแซงโดยฝ่ายบริหารที่ใช้อำนาจบริหาร โดยมีรายละเอียดของการศึกษาวิเคราะห์ ดังนี้

1. ปัจจัยความเป็นอิสระของอำนาจตุลาการ

ระบบศาลของประเทศไทยมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงให้มีความเหมาะสมกับพัฒนาการของสังคมไทยมาเป็นลำดับนับตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา และกรุงธนบุรี จนถึงสมัยปัจจุบัน ซึ่งสภาพความเป็นอิสระของศาลก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองสยามมาเป็นระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ในปี พ.ศ. 2475 พบว่าอำนาจอธิปไตยทั้งสาม ได้แก่ อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการได้รวมศูนย์อยู่ที่องค์พระมหากษัตริย์ โดยมีเสนาบดีเป็นผู้รับสนองพระมหากรุณาธิคุณต่างพระเนตรพระกรรณตามที่พระมหากษัตริย์

จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาของศาลจึงไม่มีความเป็นอิสระตามระบอบการปกครองในยุคสมัยนั้น แต่ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข เมื่อปี พ.ศ. 2475 อำนาจอธิปไตยในการปกครองประเทศทั้งสามอำนาจได้แยกเป็นอิสระจากกัน โดยรัฐสภามีหน้าที่ใช้อำนาจนิติบัญญัติ รัฐบาลมีหน้าที่ใช้อำนาจบริหาร และศาลมีหน้าที่ใช้อำนาจตุลาการ สภาพของศาลจึงต้องมีความเป็นอิสระตามหลักการแบ่งแยกอำนาจอันเป็นหัวใจของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งต่อมารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้บัญญัติจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญและศาลปกครองที่มีความเป็นอิสระพร้อมกับแยกศาลยุติธรรมออกเป็นอิสระจากอำนาจบริหารที่ใช้โดยกระทรวงยุติธรรม ส่วนศาลทหารนั้นด้วยเหตุผลทางด้านการทหารและความมั่นคง รวมถึงระบอบอุปถัมภ์และอำนาจนิยมยังคงดำรงอยู่ในวัฒนธรรมทางการเมือง (Politics) และการปกครอง (Governance) ของประเทศไทย จึงทำให้ศาลทหารยังคงอยู่ในสังกัดกระทรวงกลาโหมเหมือนเดิม ตามบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 จึงเป็นเหตุให้ศาลทหารในปัจจุบันยังขาดความเป็นอิสระจากอำนาจบริหารที่ใช้โดยกระทรวงกลาโหม

สำหรับการปกครองระบอบประชาธิปไตยของไทยมีการแบ่งแยกอำนาจการปกครอง (Separation of Powers) ออกเป็น 3 อำนาจ คือ อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการ โดยอำนาจทั้งสามนี้ต่างก็มีความเป็นอิสระต่อกันดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น เพื่อไม่ให้อำนาจอธิปไตย (Sovereignty) ถูกผูกขาดรวมอยู่ที่บุคคลใดหรือกลุ่มบุคคลใด ทั้งในส่วนการออกกฎหมาย หรืออำนาจนิติบัญญัติ (Legislative Power) การนำกฎหมายไปสู่การปฏิบัติ หรืออำนาจบริหาร (Executive Power) และอำนาจการวินิจฉัยบรรทัดคดี หรืออำนาจตุลาการ (Judicial Power) ทั้ง 3 อำนาจนี้ต่างก็มีความเป็นอิสระต่อกันเพื่อรับรองและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน (Human Rights) ซึ่งหมายถึงการรับรองและคุ้มครองสิทธิในชีวิต ร่างกาย ความเสมอภาค และเสรีภาพด้วยความยุติธรรมตามเจตจำนงของกฎหมายระหว่างประเทศ ทั้งในระดับสากลและระดับภูมิภาค โดยเฉพาะอย่างยิ่งอำนาจตุลาการนั้นจำเป็นต้องแยกเป็นอิสระอย่างเพียงพอจากอำนาจนิติบัญญัติและอำนาจบริหาร เพื่อประสิทธิภาพในการรับรองและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนอันเป็นหลักประกันต่อความยุติธรรมดังกล่าว สำหรับศาลทหารแล้วหากพิจารณาเปรียบเทียบกับศาลยุติธรรม ศาลปกครอง และศาลรัฐธรรมนูญจะพบถึงความแตกต่างในการใช้อำนาจตุลาการของศาล กล่าวคือ การใช้อำนาจในการพิจารณาพิพากษาบรรทัดคดีของศาลยุติธรรม เป็นอำนาจหน้าที่โดยตรงของผู้พิพากษาศาลยุติธรรม สำหรับศาลปกครอง เป็นอำนาจหน้าที่ของตุลาการศาลปกครองโดยตรง ส่วนศาลรัฐธรรมนูญ เป็นอำนาจหน้าที่ของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญโดยตรง แต่ศาลทหารกลับแตกต่าง

กันเพราะการใช้อำนาจหน้าที่ในการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลทหารกลับมีฝ่ายบริหารจากกระทรวงกลาโหมเข้าร่วมอยู่ด้วย

โดยเหตุที่ความเป็นอิสระในการใช้อำนาจหน้าที่ของศาลมีความสำคัญต่อการประสิทธิ์ประสาทความยุติธรรม ซึ่งปัจจุบันประชาคมโลกได้ร่วมกันสร้างมาตรฐานความเป็นอิสระของอำนาจตุลาการ เพื่อใช้เป็นมาตรฐานในการรับรอง ค้ำครอง ส่งเสริม ความเป็นอิสระของอำนาจตุลาการในประเทศต่าง ๆ โดยเรียกว่า หลักความเป็นอิสระของตุลาการ (Principles on the Independence of the Judiciary) ซึ่งสอดคล้องกับร่างหลักการกำกับการบริหารความยุติธรรมในระบบศาลทหาร (Draft Principles Governing the Administration of Justice through Military Tribunals) ที่เป็นข้อกำหนดให้นำไปใช้ต่อศาลทหารของประเทศต่าง ๆ ซึ่งคณะอนุกรรมการว่าด้วยการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ ได้ให้การรับรองเมื่อการประชุมครั้งที่ 57 พ.ศ. 2548 โดยมีปัจจัยความเป็นอิสระของอำนาจตุลาการ 3 เรื่อง ประกอบด้วย ความเป็นอิสระด้านองค์กร ความเป็นอิสระด้านนโยบายกับการบริหาร และความเป็นอิสระด้านตุลาการ ซึ่งในการศึกษานี้ได้นำมาใช้วิเคราะห์ระบบการบริหารจัดการศาลทหารใน 3 ด้าน คือ ด้านองค์กร ด้านนโยบายและการบริหาร และด้านตุลาการ โดยมีรายละเอียดการวิเคราะห์ ดังนี้

1.1 ปัจจัยด้านองค์กร

องค์กรและองค์การตามทฤษฎีองค์การ (Organization Theory) เป็นการจัดระบบการทำงาน โดยแบ่งกลุ่มงานหรือหน่วยงาน (Section or Department) พร้อมกับอำนาจและหน้าที่ (Authority) ออกเป็นหน่วยย่อย เรียกว่า องค์กร (Organ) ซึ่งศาลมีการจัดองค์กรโดยแบ่งกลุ่มงานหรือหน่วยงานออกตามอำนาจและหน้าที่เป็น 2 ส่วน คือ องค์กรฝ่ายตุลาการ ทำหน้าที่วินิจฉัยคดีเพื่อประสิทธิ์ประสาทความยุติธรรมอันเป็นภารกิจหลัก และองค์กรฝ่ายธุรการ เช่น สำนักงานศาล ทำหน้าที่ด้านธุรการในองค์กรฝ่ายตุลาการอันเป็นภารกิจสนับสนุน โดยมีปัจจัยที่บ่งชี้ความเป็นอิสระ ดังนี้

1) องค์กรสังกัดฝ่ายตุลาการ มีปัจจัยบ่งชี้ คือ ขอบเขตการใช้อำนาจหน้าที่ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้สามารถประสิทธิ์ประสาทความยุติธรรมได้โดยปราศจากการควบคุมครอบงำ หรือการแทรกแซง ด้วยประการใด

ปัจจุบันศาลทหาร มี 3 ระดับ คือศาลทหารชั้นต้น ศาลทหารชั้นอุทธรณ์ และศาลทหารชั้นฎีกา โดยทั้งหมดสังกัดอยู่ในกระทรวงกลาโหม ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 5 วรรคแรก ประกอบกับมาตรา 6 จึงทำให้กระทรวงกลาโหม ที่เป็นองค์กรหนึ่งในฝ่ายอำนาจด้านบริหารมีอำนาจควบคุมสั่งการศาลทหารได้ตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534 มาตรา 20 วรรคแรก บัญญัติว่า “ภายใต้บังคับบทบัญญัติ

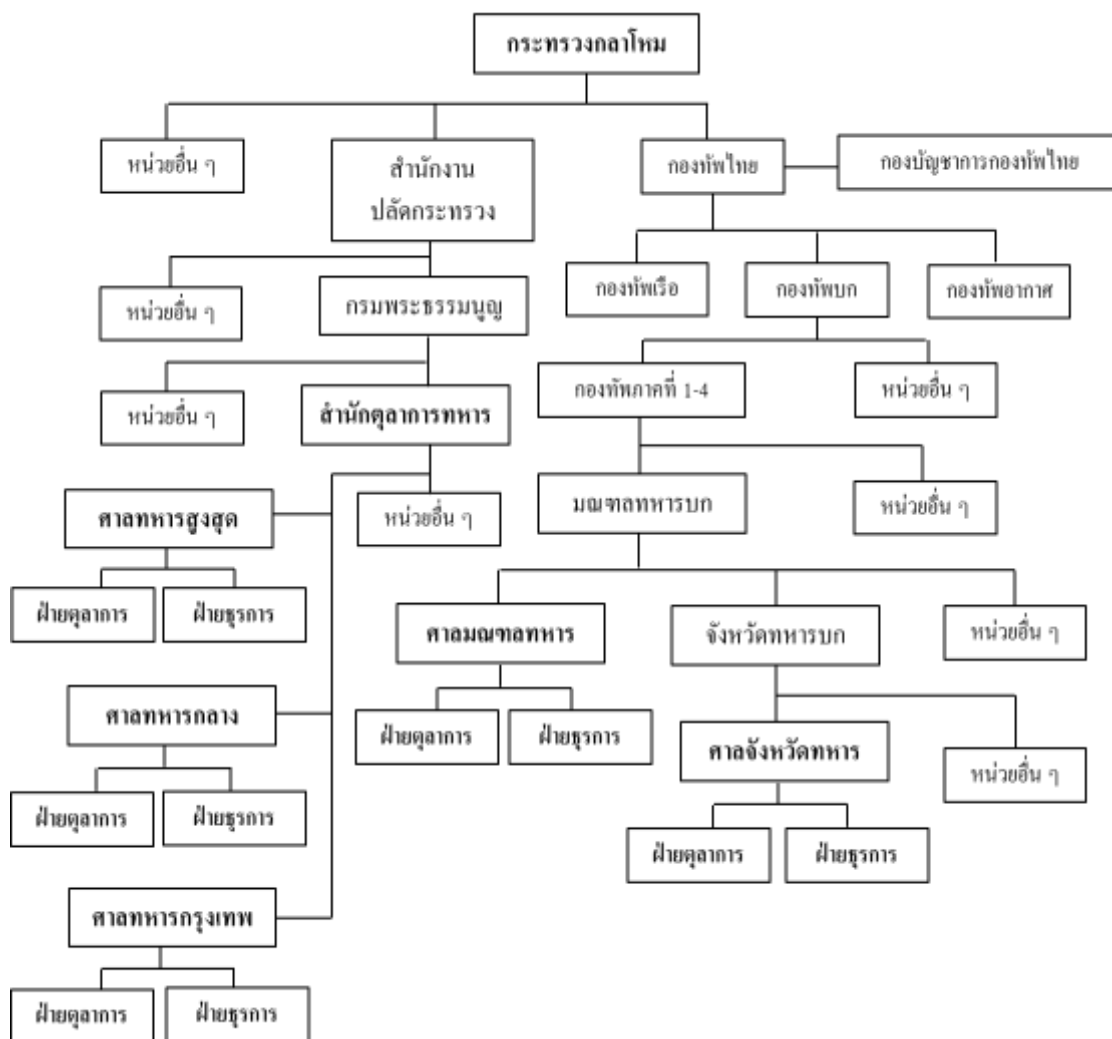
มาตรา 11 ในกระทรวงหนึ่ง ให้มีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคนหนึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาข้าราชการ และรับผิดชอบในการกำหนดนโยบาย เป้าหมาย และผลสัมฤทธิ์ของงานในกระทรวงให้สอดคล้อง กับนโยบายที่คณะรัฐมนตรีแถลงไว้ต่อรัฐสภาหรือที่คณะรัฐมนตรีกำหนดหรืออนุมัติ โดยจะให้ มีรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเป็นผู้ช่วยสั่งและปฏิบัติราชการก็ได้” จึงทำให้ศาลทหารที่อยู่ในกรม พระธรรมนูญซึ่งสังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม กับศาลทหารที่อยู่ในกองทัพบก ซึ่งสังกัดกองทัพไทยอยู่ในระบบการบังคับบัญชาของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม หรือ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม (ถ้ามี) ตามโครงสร้างระบบการบริหารงานของฝ่ายบริหาร

โครงสร้างองค์กรศาลทหารที่แสดงให้เห็นถึงการอยู่ภายใต้ฝ่ายบริหารนั้นแบ่งออกได้ เป็น 2 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ 1 ได้แก่ ศาลทหารกรุงเทพ ศาลทหารกลาง และศาลทหารสูงสุด ที่สังกัด สำนักตุลาการทหาร กรมพระธรรมนูญ สำนักงานปลัดกระทรวง องค์กรศาลทั้ง 3 ศาลมีสถานะ เป็นเพียงส่วนราชการภายใต้สำนักตุลาการทหารและกรมพระธรรมนูญที่ไม่มีสถานะเป็นนิติบุคคล โดยมีปลัดกระทรวงกลาโหม เจ้ากรมพระธรรมนูญ และหัวหน้าสำนักตุลาการทหารเป็นผู้บังคับ บัญชาตามลำดับสายงาน (มาตรา 13 แห่งพระราชบัญญัติจัดระเบียบราชการกระทรวง กลาโหม พ.ศ. 2551)

กลุ่มที่ 2 ได้แก่ ศาลจังหวัดทหาร และศาลมณฑลทหาร ที่สังกัดกองทัพภาค กองทัพบก กองทัพไทย และมีได้มีสถานะเป็นนิติบุคคลเช่นกัน โดยมีผู้บัญชาการทหารสูงสุดและ ผู้บัญชาการกองทัพบกเป็นผู้บังคับบัญชาตามลำดับสายงาน (มาตรา 15 แห่งพระราชบัญญัติจัด ระเบียบราชการกระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2551)

โครงสร้างระบบการบริหารงานศาลทหารทั้ง 2 กลุ่มพบว่า เป็นช่องทางที่ให้อำนาจ ฝ่ายบริหารสามารถเข้ามาแทรกแซงระบบการบริหารงานของศาลทหารที่เป็นองค์กรในฝ่ายอำนาจ ด้านตุลาการได้ เนื่องจากเป็นองค์กรที่ควรจะเป็นอิสระในการใช้อำนาจด้านตุลาการ แต่โครงสร้าง ศาลทหารจะพบว่ายังคงอยู่ภายใต้กระทรวงกลาโหมซึ่งเป็นองค์กรที่ใช้อำนาจบริหาร ดังปรากฏ ตามภาพประกอบที่ 4.1 รูปแบบโครงสร้างกระทรวงกลาโหมปัจจุบัน (ดูภาพประกอบที่ 4.1)

ภาพประกอบที่ 4.1 รูปแบบโครงสร้างกระทรวงกลาโหมปัจจุบัน

หากพิจารณาถึงองค์กรสังกัดตามภาพประกอบที่ 4.1 เมื่อนำไปเปรียบเทียบกับ องค์กร สังกัดของศาลทหารประเทศสหรัฐอเมริกา พบว่า ศาลทหารก็อยู่ในสังกัดของกระทรวงกลาโหม ซึ่งเป็นฝ่ายบริหารเหมือนกันเฉพาะศาลชั้นต้นและศาลอุทธรณ์ ส่วนศาลฎีกานั้นใช้ศาลเดียวกับศาลพลเรือนทั่วไป และเมื่อเปรียบเทียบกับศาลทหารอังกฤษที่มีเพียงศาลทหารชั้นต้นเท่านั้นที่อยู่ใน สังกัดกระทรวงกลาโหมซึ่งเป็นฝ่ายบริหาร ส่วนศาลทหารชั้นอุทธรณ์ เป็นองค์กรสังกัดของศาลอุทธรณ์พลเรือนซึ่งเป็นฝ่ายตุลาการด้วยกัน โดยที่อังกฤษไม่มีศาลทหารชั้นศาลฎีกาจึงใช้ศาลเดียวกับศาลฎีกาพลเรือน ซึ่งแตกต่างจากศาลทหารไทยที่มีศาลทหารทุกชั้นศาล

การที่ศาลทหารไทยสังกัดอยู่ในองค์กรฝ่ายบริหารจึงเป็นปัญหาต่อการปฏิบัติหน้าที่ของศาลทหารในการใช้อำนาจหน้าที่ในการให้ความยุติธรรมตามหลักการกระจายอำนาจที่รัฐธรรมนูญ

แห่งราชอาณาจักรไทยบัญญัติไว้ แต่เมื่อต้องอยู่ในสังกัดของกระทรวงกลาโหมย่อมทำให้การทำหน้าที่ของศาลทหารไทยจะอยู่ภายใต้นโยบายของฝ่ายบริหารด้วย ทั้งนี้เพราะเมื่อกฎหมายว่าด้วยจัดระเบียบราชการกระทรวงกลาโหม กำหนดแยกโครงสร้างศาลทหารให้อยู่ในสังกัดของสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม และกองทัพไทย ซึ่งทั้ง 2 องค์กรกฎหมายว่าด้วยจัดระเบียบราชการกระทรวงกลาโหมได้กำหนดกรอบอำนาจหน้าที่และภารกิจแตกต่างกัน ฉะนั้น ในทางปฏิบัติตามสายการบังคับบัญชาผู้ทำหน้าที่ตุลาการในศาลทหารย่อมต้องผูกพันที่จะปฏิบัติหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมายจากผู้บังคับบัญชาสูงสุดของสายงาน ไม่ว่าจะเป็น ปลัดกระทรวงกลาโหม หรือผู้บัญชาการทหารสูงสุดแล้วแต่กรณีโดยปริยาย ฉะนั้น ผู้ทำหน้าที่ตุลาการในศาลทหารจึงมิได้ปฏิบัติหน้าที่เฉพาะที่อยู่ในกรอบของการใช้อำนาจด้านตุลาการเท่านั้น แต่มีหน้าที่ต้องปฏิบัติงานที่เป็นงานในส่วนของการใช้อำนาจของฝ่ายบริหารด้วย

นอกจากนี้ การที่ศาลทหารเป็นองค์กรสังกัดของฝ่ายบริหารนั้น ที่เป็นปัญหาอีกประการหนึ่งดังที่กล่าวมาข้างต้นแล้วก็คือ สถานภาพทางกฎหมาย เนื่องจากกระทรวงกลาโหมเป็นนิติบุคคลตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534 มาตรา 7 ส่วนสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมและกองทัพไทยเป็นนิติบุคคลตามพระราชบัญญัติจัดระเบียบราชการกระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2551 มาตรา 22 แต่ศาลทหารไม่มีสถานภาพเป็นนิติบุคคล จึงส่งผลให้การจะดำเนินการใด ๆ ต้องผูกพันกับองค์กรฝ่ายบริหารอันสะท้อนถึงความไม่เป็นอิสระจากอำนาจบริหารอีกด้านหนึ่งของศาลทหารในฐานะที่เป็นองค์กรซึ่งใช้อำนาจตุลาการ

การที่องค์กรสังกัดฝ่ายตุลาการและฝ่ายตุลาการของศาลทหารขาดความเป็นอิสระจากองค์กรฝ่ายบริหารของกระทรวงกลาโหม และขาดความเป็นอิสระจากผู้บังคับบัญชาทางทหารที่เป็นผู้บริหารองค์กรฝ่ายบริหารในกระทรวงกลาโหมนั้น เมื่อนำไปเปรียบเทียบกับร่างหลักการกำกับการบริหารความยุติธรรมในระบบศาลทหาร (Draft Principles Governing the Administration of Justice through Military Tribunals) จะพบความแตกต่างในเรื่องของความเป็นอิสระศาลทหารที่จะต้องมีความเป็นอิสระในการใช้อำนาจศาลและมีมาตรฐานเช่นเดียวกับศาลพลเรือน และภายใต้หลักการแบ่งแยกอำนาจที่วางหลักให้ศาลทหารเป็นองค์กรที่ใช้อำนาจตุลาการต้องมีความเป็นอิสระโดยไม่อาจถูกแทรกแซงประการใดได้ การขาดความเป็นอิสระจากฝ่ายบริหารดังที่กล่าวมานี้ หากพิจารณาตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 2 “ประเทศไทยมีการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ ทรงเป็นประมุข” ซึ่งมีการแบ่งแยกอำนาจของประเทศออกเป็น 3 อำนาจนั้น อำนาจตุลาการเป็นหนึ่งในสามอำนาจที่มีความเป็นอิสระตามหลักการแบ่งแยกอำนาจของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และสอดคล้องกับหมวดแผนนโยบายแห่งรัฐและบททั่วไปของหมวดศาลที่รัฐธรรมนูญบัญญัติให้ความสำคัญ

ต่อความเป็นอิสระของศาล ซึ่งรวมถึงศาลทหารเพื่อให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สร้างความเป็นธรรม และไม่เลือกปฏิบัติ ปราศจากอคติและปราศจากการแทรกแซงหรือการครอบงำจากฝ่ายอื่น โดยในส่วนของศาลทหารนั้น มาตรา 199 วรรคท้าย ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้บัญญัติให้ “การจัดตั้ง วิธีพิจารณาคดี และการดำเนินงานของศาลทหาร ตลอดจนการแต่งตั้งและการให้ตุลาการศาลทหารพ้นจากตำแหน่ง ให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ” และกฎหมายที่บัญญัติให้ศาลทหารเป็นองค์กรในสังกัดของกระทรวงกลาโหม ส่งผลทำให้ศาลทหารขาดความเป็นอิสระในด้านองค์กรฝ่ายตุลาการและฝ่ายตุลาการก็คือ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 5 วรรคแรก “ศาลทหารทั้งหลายตามพระราชบัญญัตินี้ ให้สังกัดอยู่ในกระทรวงกลาโหม” จึงเป็นการขัดแย้งกับหลักความเป็นอิสระของอำนาจตุลาการตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ดังที่กล่าวมา ดังนั้น การพัฒนาองค์กรสังกัดของศาลทหารให้มีความสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ด้วยการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 จึงเป็นการปรับปรุงองค์กรฝ่ายตุลาการและฝ่ายตุลาการของศาลทหาร ให้มีความเป็นอิสระอย่างแท้จริง

ปัญหาองค์กรสังกัดศาลทหารทั้งฝ่ายตุลาการและฝ่ายตุลาการที่ส่งผลต่อความเป็นอิสระของอำนาจตุลาการนี้ เมื่อนำไปสู่การสัมภาษณ์เชิงลึกประชากรสัมภาษณ์โดยแยกออกเป็น 5 กลุ่มรวม 19 คน คือ

- (1) กลุ่มผู้ใช้อำนาจด้านบริหารที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของศาลทหาร จำนวน 3 คน
- (2) กลุ่มตุลาการศาลทหาร จำนวน 4 คน
- (3) กลุ่มอัยการศาลทหาร จำนวน 4 คน
- (4) กลุ่มพนักงานสอบสวน และนายทหารพระธรรมนูญ จำนวน 4 คน
- (5) กลุ่มทนายความ และกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านนิติศาสตร์ จำนวน 4 คน

ผลของการสัมภาษณ์เชิงลึกต่อประเด็นความเป็นอิสระขององค์กรสังกัดฝ่ายตุลาการดังกล่าวพบว่าได้คำตอบมา เป็น 2 กลุ่มคำตอบ ดังนี้

กลุ่มที่ 1 ประชากรสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 4 คน มีความเห็นสอดคล้องกันว่า รูปแบบปัจจุบันที่ศาลทหารเป็นองค์กรอยู่ในสังกัดสายงานระดับล่างของกระทรวงกลาโหมนั้นยังมีความเหมาะสม จึงไม่ควรจะแยกศาลทหารออกจากกระทรวงกลาโหมและกองทัพไทย แต่สมควรคงรูปแบบศาลทหารไว้ให้มีสถานภาพเช่นเดิม เนื่องจากแม้ศาลทหารจะเป็นองค์กรในสายงานลำดับล่างของกระทรวงกลาโหมเป็น 2 กลุ่ม คือ สำนักปลัดกระทรวงกลาโหมและกองทัพไทย แต่ฝ่ายทหารต่างก็ให้เกียรติ ให้ความเชื่อถือ และให้ความเป็นอิสระกับศาลทหารตลอดมา โดยไม่มีการแทรกแซงประการใด ๆ อีกทั้งศาลทหารรูปแบบปัจจุบันนี้ยังได้รับความเชื่อมั่นจากสังคมไทย

และฝ่ายทหารว่าสามารถประสิทธิ์ประสาทความยุติธรรมได้ด้วยดี ดังนั้น รูปแบบปัจจุบันของ ศาลจังหวัดทหาร ศาลมณฑลทหาร ศาลทหารกรุงเทพ ศาลทหารกลาง และศาลทหารสูงสุด จึงยังคงเหมาะสมและสามารถดำรงรักษาความยุติธรรมได้ จึงยังไม่มีเหตุผลใดที่จะต้องมีการเปลี่ยนแปลง

ความคิดเห็นของประชากรสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มนี้ เป็นความเห็นในทางสนับสนุนให้ ศาลทหารเป็นองค์กรอยู่ในสังกัดสายงานระดับล่างของกระทรวงกลาโหมตามรูปแบบปัจจุบัน โดยมีความเชื่อมั่นว่า ศาลทหารจะยังคงมีความเป็นอิสระแม้ว่าจะเป็องค์กรที่อยู่ในสังกัดของ องค์กรฝ่ายทหารก็ตาม เนื่องจากตลอดเวลาที่ผ่านมามีฝ่ายทหารไม่เคยใช้อำนาจแทรกแซงประการ หนึ่งประการใดต่อศาลทหาร แต่ด้วยเหตุผลที่ปัจจุบันศาลทหารเป็นองค์กรซึ่งอยู่ภายใต้สังกัดของ ฝ่ายบริหารจึงทำให้องค์กรตุลาการของศาลทหารที่ทำหน้าที่ประสิทธิ์ประสาทความยุติธรรมต้อง ผูกพันตามกฎหมายกับอำนาจหน้าที่ขององค์กรฝ่ายทหารและกระทรวงกลาโหมที่เป็นองค์กรต้น สังกัดของศาลทหาร ซึ่งหมายถึงความไม่เป็นอิสระของอำนาจตุลาการจากฝ่ายบริหารที่ส่งผลถึง ประสิทธิภาพการประสิทธิ์ประสาทความยุติธรรมของศาลทหารนั่นเอง

กลุ่มที่ 2 ประชากรสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 15 คน มีความเห็นสอดคล้องกันว่า สมควร พัฒนาศาลทหาร โดยให้แยกองค์กรศาลทหารออกเป็นอิสระจากกระทรวงกลาโหม เพื่อให้ องค์กรฝ่ายตุลาการของศาลจังหวัดทหาร ศาลมณฑลทหาร ศาลทหารกรุงเทพ ศาลทหารกลาง และ ศาลทหารสูงสุด ทำหน้าที่ประสิทธิ์ประสาทความยุติธรรมอย่างมีอิสระตามหลักการแบ่งแยกอำนาจ ของการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่นำสู่มาตรฐานการประสิทธิ์ประสาทความยุติธรรมอย่าง แท้จริง ซึ่งประชากรสัมภาษณ์มีความเห็นสอดคล้องกันว่าควรแยกออกจากกระทรวงกลาโหม แต่มี ความคิดเห็นเพิ่มเติมว่า โดยหลักความเป็นอิสระแล้วจึงสมควรแยกออกจากกระทรวงกลาโหม เพียงแต่จะต้องพิจารณาถึงความเหมาะสมของชั้นศาลด้วย กล่าวคือ ในจำนวนประชากรสัมภาษณ์ 15 คน แยกความคิดเห็นออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

กลุ่มประชากรสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 12 คน เห็นว่าควรแยกศาลทหารกลาง ซึ่งเป็นศาลทหารชั้นอุทธรณ์ และศาลทหารสูงสุดซึ่งเป็นศาลทหารชั้นฎีกา ออกจากกระทรวง กลาโหม แต่ควรให้ศาลจังหวัดทหาร ศาลมณฑลทหาร และศาลทหารกรุงเทพ ซึ่งเป็นศาลทหาร ชั้นต้น เป็นองค์กรที่มีสังกัดขึ้นตรงต่อกระทรวงกลาโหม เพราะศาลทหารยังจำเป็นที่จะต้อง มีปฏิสัมพันธ์ใกล้ชิดโดยตรงกับภารกิจทางทหารเพื่อความมั่นคงของประเทศ แต่ขณะเดียวกัน ศาลทหารก็ยังคงดำรงความยุติธรรมเช่นเดียวกันกับศาลอื่น ๆ ด้วย แต่เนื่องจากการดำเนิน กระบวนพิจารณาเฉพาะในศาลทหารชั้นต้น คือ ศาลจังหวัดทหาร ศาลมณฑลทหาร และศาลทหาร กรุงเทพ เท่านั้นที่มีความจำเป็นจะต้องเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับภารกิจของฝ่ายทหารและความมั่นคง โดยเฉพาะในภาวะกฏอัยการศึก ภาวะฉุกเฉิน หรือภาวะไม่สงบต่าง ๆ ส่วนศาลทหารชั้นอุทธรณ์

และชั้นฎีกา ซึ่งทำหน้าที่ทบทวนดุลพินิจของศาลทหารชั้นต้นตามสำนวนคดีเท่านั้น จึงไม่มีความจำเป็นประการใดที่จะต้องมิปฏิบัติสัมพันธ์โดยตรงกับภารกิจทางทหารและความมั่นคง แต่ความจำเป็นของศาลทหารชั้นอุทธรณ์และชั้นฎีกา คือ การเป็นหลักประกันต่อความยุติธรรม ดังนั้น ศาลทหารชั้นอุทธรณ์และชั้นฎีกาจึงสมควรมีความเป็นอิสระอย่างแท้จริงโดยไม่ควรรออยู่ในสังกัดขององค์กรอื่นใด

ความคิดเห็นของประชากรสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มนี้ เป็นความเห็นในทางสนับสนุนให้ศาลทหารมีความเป็นอิสระด้วยรูปแบบที่มีการแยกองค์กรสังกัดออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

- กลุ่มที่มีองค์กรสังกัดขึ้นตรงต่อกระทรวงกลาโหม ได้แก่ ศาลจังหวัดทหาร ศาลมณฑลทหาร และศาลทหารกรุงเทพ อันเป็นศาลทหารชั้นต้น

- กลุ่มที่มีองค์กรสังกัดเป็นอิสระจากกระทรวงกลาโหม ได้แก่ ศาลทหารชั้นอุทธรณ์ คือ ศาลทหารกลาง และศาลทหารชั้นฎีกา คือ ศาลทหารสูงสุด

จากความคิดเห็นของประชากรสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มนี้ จะเห็นว่า รูปแบบศาลทหารดังกล่าว เป็นรูปแบบที่ทำให้การอำนวยความสะดวกเพื่อประสิทธิภาพความยุติธรรมขององค์กรฝ่ายตุลาการของศาลจังหวัดทหาร ศาลมณฑลทหาร ศาลทหารกรุงเทพ อันเป็นศาลทหารชั้นต้น สามารถปฏิบัติสัมพันธ์ใกล้ชิดโดยตรงกับภารกิจทางทหารและความมั่นคงได้ โดยเฉพาะในภาวะกบฏยึดการศึก ภาวะฉุกเฉิน หรือภาวะไม่สงบต่าง ๆ ด้วยการให้ศาลจังหวัดทหาร ศาลมณฑลทหาร และศาลทหารกรุงเทพ รวมเป็นกลุ่มองค์กรเดียวกันแล้วให้มีสังกัดขึ้นตรงต่อกระทรวงกลาโหม และให้องค์กรฝ่ายตุลาการของศาลทหารกลางและศาลทหารสูงสุด อันเป็นศาลทหารชั้นอุทธรณ์และชั้นฎีกาเป็นหลักประกันต่อความยุติธรรม ด้วยการให้ศาลทหารกลางและศาลทหารสูงสุด เป็นกลุ่มองค์กรที่มีความเป็นอิสระเช่นเดียวกันกับศาลยุติธรรม ซึ่งรูปแบบองค์กรสังกัดศาลทหารรูปแบบนี้ เป็นรูปแบบที่เหมือนกับองค์กรสังกัดศาลทหารประเทศอังกฤษ ที่ศาลทหารชั้นต้นเป็นองค์กรในสังกัดองค์กรทหาร โดยให้ดุลพินิจวินิจฉัยในชั้นอุทธรณ์และชั้นฎีกามีความเป็นอิสระจากฝ่ายบริหาร ด้วยการให้ศาลทหารชั้นอุทธรณ์เป็นองค์กรระดับแผนกอยู่ในสังกัดศาลอุทธรณ์พลเรือน และให้การทบทวนดุลพินิจของศาลทหารชั้นอุทธรณ์เป็นอำนาจของศาลฎีกาพลเรือน ทั้งนี้เพราะการอำนวยความสะดวกเพื่อประสิทธิภาพความยุติธรรมของฝ่ายตุลาการในศาลทหาร มีความจำเป็นจะต้องมีปฏิบัติสัมพันธ์ใกล้ชิดโดยตรงกับภารกิจทางทหารและความมั่นคง ทั้งในภาวะปกติและในภาวะกบฏยึดการศึก ภาวะฉุกเฉิน หรือภาวะไม่สงบต่าง ๆ เฉพาะในศาลทหารชั้นต้น ส่วนศาลทหารชั้นอุทธรณ์และชั้นฎีกาซึ่งทำหน้าที่ทบทวนดุลพินิจตามสำนวนคดีนั้น ไม่มีความจำเป็นประการใดที่จะต้องมีปฏิบัติสัมพันธ์โดยตรงกับภารกิจทางทหารและความมั่นคง แต่มีความจำเป็นจะต้องทำหน้าที่สำคัญ คือ เป็นหลักประกันต่อความยุติธรรม ศาลทหารชั้นอุทธรณ์และ

ชั้นฎีกาจึงต้องมีความเป็นอิสระอย่างแท้จริง นอกจากนี้ รูปแบบศาลทหารดังกล่าวยังสอดคล้องกับ ศาลทหารของประเทศสหรัฐอเมริกาที่ศาลทหารชั้นต้นและชั้นอุทธรณ์เป็นองค์กรในสังกัดของ องค์กรทหาร โดยให้ดุลพินิจวินิจฉัยในชั้นฎีกามีความเป็นอิสระจากฝ่ายบริหาร ด้วยการให้การ ทบทวนดุลพินิจของศาลทหารชั้นอุทธรณ์เป็นอำนาจของศาลฎีกาพลเรือน

แต่ด้วยเหตุที่รูปแบบศาลทหารตามความคิดเห็นของประชากรสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มนี้ ยังคงแบ่งศาลทหารออกเป็น 2 กลุ่ม โดยให้ศาลจังหวัดทหาร ศาลมณฑลทหาร และศาลทหาร กรุงเทพมหานคร อันเป็นศาลทหารชั้นต้นนั้นยังคงเป็นกลุ่มองค์กรที่อยู่ในสังกัดกระทรวงกลาโหมอันเป็น ฝ่ายบริหาร จึงส่งผลให้อำนาจหน้าที่ของกระทรวงกลาโหมยังคงเป็นปัจจัยสำคัญที่ผูกพันตาม กฎหมายต่อองค์กรตุลาการของศาลจังหวัดทหาร ศาลมณฑลทหาร และศาลทหารกรุงเทพ ซึ่งเป็นองค์กรในสังกัดที่ทำหน้าที่ใช้อำนาจตุลาการด้วย และปัจจัยดังกล่าวก็ได้แสดงให้เห็นถึง ความไม่เป็นอิสระของศาลทหารโดยตรง ซึ่งไม่สอดคล้องกับหน้าที่ของศาลทหารที่ต้องผูกพันกับ อำนาจตุลาการเพื่อประสิทธิภาพความยุติธรรม ส่วนเหตุผลของประชากรสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่ม นี้ที่ว่า การอำนวยความสะดวกเพื่อประสิทธิภาพความยุติธรรมขององค์กรฝ่ายตุลาการในศาล ทหารจำเป็นจะต้องมีปฏิสัมพันธ์ใกล้ชิดโดยตรงกับภารกิจทางทหารและความมั่นคงทั้งในภาวะ ปกติและในภาวะกฏอัยการศึก ภาวะฉุกเฉิน หรือภาวะไม่สงบต่าง ๆ นั้น ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นสิ่งที่พึงมี พึงปฏิบัติเพื่อความสงบสุขของสังคมและความมั่นคงของประเทศโดยรวมต่อไป แต่การมี ปฏิสัมพันธ์ควรกระทำตามความจำเป็นโดยไม่กระทบต่อความยุติธรรม กล่าวคือ ศาลทหารสามารถ มีปฏิสัมพันธ์เพื่อความสงบสุขของสังคมและความมั่นคงของประเทศได้ตามที่กฎหมาย บัญญัติ โดยไม่จำเป็นจะต้องเป็นองค์กรในสังกัดของกระทรวงกลาโหม แต่ปฏิสัมพันธ์ดังกล่าว จะต้องไม่กระทบกับการเป็นหลักประกันต่อความยุติธรรม เนื่องจากความยุติธรรมเป็นปัจจัยสำคัญ ในการระงับและแก้ไขข้อขัดแย้งที่ส่งผลโดยตรงต่อความสงบสุขของสังคมและความมั่นคงของ ประเทศ ดังนั้น ศาลทหารกลาง และศาลทหารสูงสุด อันเป็นศาลทหารชั้นอุทธรณ์และชั้นฎีกา รวมทั้งศาลจังหวัดทหาร ศาลมณฑลทหาร และศาลทหารกรุงเทพ อันเป็นศาลทหารชั้นต้น จึง สมควรมีความเป็นอิสระโดยไม่เป็นองค์กรที่อยู่ในสังกัดของฝ่ายบริหารหรือองค์กรอื่นใด ซึ่งจะทำ ให้เกิดความไม่เป็นอิสระอย่างแท้จริงต่อองค์กรฝ่ายตุลาการของศาลทหารด้วย

กลุ่มประชากรสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 3 คน เห็นว่า ควรแยกศาลจังหวัดทหาร ศาลมณฑลทหาร ศาลทหารกรุงเทพ ศาลทหารกลาง และศาลทหารสูงสุด ออกเป็นอิสระจาก กระทรวง กลาโหมและกองทัพไทย เช่นเดียวกันกับการแยกศาลยุติธรรมออกเป็นอิสระจาก กระทรวงยุติธรรม โดยมีเหตุผลสนับสนุนความคิดเห็นว่า การที่ปัจจุบันกฎหมายกำหนดให้ศาลทหาร ต้องสังกัดอยู่ในองค์กรทหารที่เป็นสายงานระดับล่างของกระทรวงกลาโหมนั้นเป็นต้นเหตุทำให้

ฝ่ายทหารจำเป็น ต้องปฏิบัติตามกฎหมายในการรับผิดชอบปกครองบังคับบัญชาศาลทหารที่อยู่ในสังกัดเช่นเดียวกันกับองค์กรในสังกัดอื่น ๆ ส่งผลให้ศาลทหารจำเป็นต้องถูกผูกพันตามกฎหมายต่อหน้าที่ขององค์กรทหารที่เป็นต้นสังกัด ซึ่งก็หมายถึงศาลทหารขาดความเป็นอิสระจากองค์กรทหารที่เป็นฝ่ายบริหารของกระทรวงกลาโหม ดังนั้น การแยกศาลทหารออกจากกระทรวงกลาโหมและกองทัพไทย โดยให้ศาลจังหวัดทหาร ศาลมณฑลทหาร ศาลทหารกรุงเทพ ศาลทหารกลาง และศาลทหารสูงสุด ทั้งหมดเป็นกลุ่มองค์กรที่มีความเป็นอิสระเหมือนกับศาลยุติธรรม จึงเป็นรูปแบบที่จะทำให้ศาลทหารไม่เป็นองค์กรในสังกัดกระทรวงกลาโหมและองค์กรอื่นใด ซึ่งจะส่งผลให้องค์กรฝ่ายตุลาการของศาลทหารที่ทำหน้าที่ประสิทธิ์ประสาทความยุติธรรมนั้นมีความเป็นอิสระอย่างแท้จริง

ความคิดเห็นของประชากรสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มนี้ เป็นความเห็นในทางสนับสนุนให้ศาลจังหวัดทหาร ศาลมณฑลทหาร ศาลทหารกรุงเทพ ศาลทหารกลาง และศาลทหารสูงสุด รวมเป็นกลุ่มองค์กรเดียวกันและมีความเป็นอิสระโดยไม่เป็นองค์กรที่อยู่ในสังกัดของฝ่ายบริหารหรือองค์กรอื่นใด เนื่องจากจะทำให้องค์กรฝ่ายตุลาการของศาลทหารสามารถใช้อำนาจตุลาการดำรงความยุติธรรมได้อย่างแท้จริง

ดังนั้นจึงเห็นได้ว่า ตามความคิดเห็นทั้งหมดของประชากรสัมภาษณ์เชิงลึกต่อเรื่ององค์กรตุลาการของศาลทหารข้างต้น ซึ่งแสดงถึงความคิดเห็นต่อระบบศาลทหารที่แบ่งออกออกเป็น 3 ชั้น คือ ศาลทหารชั้นต้น ศาลทหารชั้นอุทธรณ์ และศาลทหารชั้นฎีกา โดยความคิดเห็นของประชากรสัมภาษณ์เชิงลึกที่สอดคล้องกันจำนวนมากที่สุดนั้นเห็นว่า ศาลทหารกลางซึ่งเป็นศาลทหารชั้นอุทธรณ์ และศาลทหารสูงสุดซึ่งเป็นศาลทหารชั้นฎีกา สมควรเป็นองค์กรที่แยกออกเป็นอิสระโดยไม่อยู่ในสังกัดขององค์กรอื่นใด ส่วนศาลจังหวัดทหาร ศาลมณฑลทหาร และศาลทหารกรุงเทพซึ่งเป็นศาลทหารชั้นต้นนั้น สมควรเป็นองค์กรที่มีสังกัดขึ้นตรงกับกระทรวงกลาโหม ซึ่งเมื่อพิจารณาถึงร่างหลักการกำกับการบริหารความยุติธรรมในระบบศาลทหาร (Draft Principles Governing the Administration of Justice through Military Tribunals) และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ที่มีเจตจำนงสอดคล้องกันว่า ความเป็นอิสระของอำนาจตุลาการตามหลักการแบ่งแยกอำนาจเป็นเรื่องสำคัญกับศาลรวมทั้งศาลทหารในการดำรงความยุติธรรมเพื่อเป็นหลักประกันต่อสิทธิและเสรีภาพ ดังนั้น องค์กรตุลาการของศาลทหารทั้งหมดจึงสมควรเป็นอิสระอย่างแท้จริง ซึ่งรูปแบบที่จะทำให้องค์กรตุลาการของศาลทหารมีความเป็นอิสระสามารถดำรงความยุติธรรมได้อย่างแท้จริงดังกล่าวได้นั้น ศาลจังหวัดทหาร ศาลมณฑลทหาร ศาลทหารกรุงเทพ ศาลทหารกลางและศาลทหารสูงสุด ก็ควรที่จะมีความเป็นอิสระอย่างแท้จริงเช่นกัน

จากที่วิเคราะห์ห้มานี้แม้ว่าคำตอบที่ได้มาจากการสัมภาษณ์เชิงลึกจะมี 2 คำตอบ คือ คำตอบที่สนับสนุนให้ศาลทหารคงอยู่ตามรูปแบบปัจจุบัน กับคำตอบที่สนับสนุนให้มีการพัฒนาศาลทหารให้มีรูปแบบองค์กรที่มีความเป็นอิสระอย่างแท้จริง และแม้ว่าความคิดเห็นต่อคำตอบที่สนับสนุนให้มีการพัฒนาศาลทหารให้มีรูปแบบองค์กรที่มีความเป็นอิสระอย่างแท้จริงนั้นจะแยกออกเป็น 2 ความคิดเห็น กล่าวคือ

ความคิดเห็นแรกเป็นความคิดเห็นในทางสนับสนุนให้ ศาลจังหวัดทหาร ศาลมณฑลทหาร ศาลทหารกรุงเทพ ซึ่งเป็นศาลชั้นต้นนั้น เป็นองค์กรสังกัดขึ้นตรงต่อกระทรวงกลาโหม ส่วนศาลทหารชั้นอุทธรณ์ คือ ศาลทหารกลางและศาลทหารชั้นฎีกา คือ ศาลทหารสูงสุด มีความเป็นอิสระ โดยไม่เป็นองค์กรที่อยู่ในสังกัดของฝ่ายบริหารหรือองค์กรอื่นใด

ความคิดเห็นที่สองซึ่งเป็นความคิดเห็นในทางสนับสนุนให้ ศาลจังหวัดทหาร ศาลมณฑลทหาร ศาลทหารกรุงเทพ ศาลทหารกลาง และศาลทหารสูงสุด ทั้งหมดรวมเป็นกลุ่มองค์กรเดียวกันและมีความเป็นอิสระ โดยไม่เป็นองค์กรที่อยู่ในสังกัดของฝ่ายบริหารหรือองค์กรอื่นใด แต่ในความถูกต้องตามหลักการแบ่งแยกอำนาจตามรัฐธรรมนูญแล้ว ศาลทหารก็น่าจะเป็นองค์กรที่มีความเป็นอิสระอย่างแท้จริง กล่าวคือ ไม่เป็นองค์กรที่อยู่ในสังกัดขององค์กรอื่นใดที่ใช้อำนาจบริหารหรือใช้อำนาจนิติบัญญัติ ด้วยรูปแบบที่ให้ศาลทหารสูงสุดเป็นองค์กรที่มีความเป็นอิสระเหมือนศาลยุติธรรม โดยมีศาลทหารกลางเป็นองค์กรอยู่ในสังกัด สำหรับศาลทหารกรุงเทพ ศาลมณฑลทหาร และศาลจังหวัดทหารนั้นเป็นองค์กรที่มีสังกัดขึ้นตรงต่อศาลทหารกลาง

ด้วยเหตุที่ ศาลทหารตามรูปแบบนี้ จะต้องมีการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงศาลทหารในหลายด้าน เช่น ด้านอำนาจหน้าที่ ทรัพย์สิน เงินงบประมาณ หนี้ สิทธิ ภาระผูกพัน ข้าราชการ ลูกจ้าง พนักงานราชการ อัตราค่าจ้าง ค่าตอบแทน เงินเดือน ค่าจ้าง ค่าตอบแทน เงินประจำตำแหน่ง รวมทั้งบรรดาพระราชกฤษฎีกา กฎกระทรวง กฎ ข้อบังคับ ระเบียบแบบแผน ประกาศ คำสั่ง หรือมติต่าง ๆ รวมถึงการอื่นใด จึงจำเป็นจะต้องมีระยะเวลาให้ส่วนที่เกี่ยวข้องได้ดำเนินการปรับปรุงจัดต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่ศาลทหารรูปแบบดังกล่าวโดยสมบูรณ์ ซึ่งการดำเนินการทั้งหลายข้างต้นนั้นให้เป็นอำนาจของตุลาการพระธรรมนูญผู้บริหารสูงสุดของระบบศาลทหาร ด้วยความเห็นชอบของคณะกรรมการตุลาการทหาร (กตท.) โดยให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการทั้งหลายดังกล่าวมีหน้าที่ปฏิบัติตาม รวมถึงให้รัฐบาลมีหน้าที่สนับสนุนด้านงบประมาณและทรัพยากรต่าง ๆ อย่างเพียงพอ ทั้งนี้ ตามที่ประธานศาลทหารสูงสุดกำหนด ด้วยความเห็นชอบของคณะกรรมการตุลาการทหาร (กตท.)

2) องค์กรสังกัดฝ่ายธุรการ

องค์กรฝ่ายธุรการ หมายถึง องค์กรที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับภารกิจสนับสนุน ได้แก่ การบริหารงานบุคคล การบริหารงานงบประมาณ และการดำเนินการอื่น ๆ เพื่อสนับสนุนภารกิจขององค์กรในสายงานลำดับบน ซึ่งเรียกว่าองค์กรต้นสังกัดที่ฝ่ายธุรการเป็นองค์กรอยู่ในสังกัด จึงกล่าวได้ว่า ภารกิจหลักขององค์กรธุรการ คือ ภารกิจสนับสนุนต่อภารกิจขององค์กรในสายงานลำดับบนที่เรียกว่า องค์กรต้นสังกัดนั่นเอง ภารกิจขององค์กรฝ่ายธุรการจึงไม่สามารถเป็นภารกิจเดี่ยวได้ ด้วยเหตุนี้ องค์กรฝ่ายธุรการจึงจำเป็นต้องมีองค์กรต้นสังกัดเพื่อผูกพันกับการสนับสนุนภารกิจตามหน้าที่ขององค์กรต้นสังกัดนั้น อีกทั้งยังต้องอยู่ในอำนาจการควบคุมและสั่งการของผู้บริหารองค์กรต้นสังกัดเสมอ จึงเป็นองค์กรฝ่ายธุรการที่มีความสำคัญต่อศาลทหารในการดำรงความยุติธรรมที่ส่งผลต่อความสงบสุขของสังคม เพราะหากปราศจากภารกิจสนับสนุนจากองค์กรฝ่ายธุรการ หรือหากองค์กรฝ่ายธุรการถูกแทรกแซงจนภารกิจสนับสนุนเกิดการเบี่ยงเบนไปจากภารกิจของศาลทหารดังกล่าวแล้วก็จะย่อมส่งผลกระทบต่อศาลทหารในการปฏิบัติหน้าที่ดำรงความยุติธรรมรักษาความสงบสุขของสังคม ส่งผลต่อความมั่นคงของประเทศได้ ดังนั้น การที่องค์กรฝ่ายธุรการศาลทหารจะสามารถทำภารกิจสนับสนุนได้อย่างมีประสิทธิภาพในสถานะของฝ่ายธุรการจึงต้องเป็นองค์กรสังกัดโดยตรงของศาลทหาร และผูกพันเฉพาะภารกิจจากหน้าที่ตามกฎหมายของศาลทหารพร้อมกับอยู่ในอำนาจการควบคุมสั่งการขององค์กรฝ่ายตุลาการของศาลทหารเท่านั้น

เนื่องจากปัจจุบันองค์กรฝ่ายธุรการของศาลทหารอยู่ในสังกัดองค์กรทหารที่เป็นสายงานลำดับล่างในกระทรวงกลาโหม ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 และพระราชบัญญัติจัดระเบียบราชการกระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2551 เช่นเดียวกับองค์กรฝ่ายตุลาการของศาลทหารดังที่กล่าวมาแล้ว ซึ่งโดยหน้าที่ขององค์กรต้นสังกัดในสายงานลำดับบนทุกองค์กรจะมีผลผูกพันกับองค์กรในสังกัดที่เป็นสายงานลำดับล่างทุกองค์กร จึงทำให้องค์กรฝ่ายธุรการศาลทหารต้องผูกพันตามกฎหมายทั้งกับศาลทหารและองค์กรทหารต้นสังกัด พร้อมกับต้องอยู่ในอำนาจการควบคุมและสั่งการของผู้บริหารองค์กรทหารต้นสังกัดที่เรียกว่า “ผู้บังคับบัญชาทหาร” ทุกลำดับชั้นด้วย และจากเหตุที่องค์กรทหารในกระทรวงกลาโหม เป็นองค์กรที่ใช้อำนาจฝ่ายบริหารซึ่งมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมเป็นผู้รับผิดชอบสูงสุดภายใต้อำนาจของคณะรัฐมนตรี (Council of Ministers) อันเป็นฝ่ายบริหาร โดยมีนายกรัฐมนตรีเป็นหัวหน้า ซึ่งหากพิจารณาจากหลักการแบ่งแยกอำนาจ (Separation of Powers) ตามการปกครองระบอบประชาธิปไตย แล้วศาลทหารย่อมเป็นอำนาจตุลาการไม่ใช่อำนาจบริหาร ดังนั้น การที่กฎหมายกำหนดให้ฝ่ายธุรการของศาลทหารอยู่ในสังกัดกระทรวงกลาโหมจึงต้องผูกพันกับอำนาจบริหารด้วย ซึ่งน่าจะส่งผลถึงการบังคับบัญชาหรือสั่งการต่อการปฏิบัติหน้าที่ของตุลาการศาลทหาร เนื่องจากองค์กรฝ่ายธุรการ

ศาลทหารนั้นต้องสนับสนุนภารกิจของศาลทหารจึงต้องผูกพันกับอำนาจตุลาการเท่านั้น แต่ปัจจุบัน นอกจากองค์กรฝ่ายตุลาการศาลทหารจะผูกพันกับอำนาจตุลาการของศาลทหารแล้วยังต้องผูกพัน ตามกฎหมายกับอำนาจบริหารขององค์กรทหารและกระทรวง กลาโหมอีกด้วย ซึ่งอาจทำให้ภารกิจ ขององค์กรฝ่ายตุลาการศาลทหารขัดแย้งกัน ในตัวเองระหว่างการสนับสนุนอำนาจตุลาการของศาล ทหารกับการสนับสนุนอำนาจบริหารของกระทรวงกลาโหม นอกจากนี้ หากพิจารณาถึงสายบังคับ บัญชาที่ยังทำให้เกิดความสับสนเนื่องเพราะเป็นองค์กรฝ่ายตุลาการที่สนับสนุนการทำงานของตุลา การศาลทหารที่ต้องรับคำสั่งของตุลาการ แต่ในขณะที่เดียวกันก็อาจต้องรับคำสั่งจากฝ่ายบริหารของ กระทรวงกลาโหมในสถานะของการเป็นผู้บังคับบัญชาทางทหาร ซึ่งบางครั้งอาจเป็นคำสั่งที่ขัดแย้ง กัน ไม่สอดคล้องตรงกัน ซึ่งตามสายงานการบังคับบัญชาย่อมต้องฟังและปฏิบัติตามคำสั่งของ ผู้บังคับบัญชาในสายงานลำดับที่สูงกว่า จึงส่งผลให้ภารกิจสนับสนุนขององค์กรฝ่ายตุลาการศาล ทหารไม่เป็นไปตามหลักการองค์กรตุลาการที่ถูกต้อง

ในประเด็นองค์กรสังกัดของฝ่ายตุลาการศาลทหารนั้น เมื่อนำไปสู่การสัมภาษณ์เชิงลึก กลุ่มประชากรสัมภาษณ์ จำนวน 19 คน คำตอบที่ได้มาแบ่งเป็น 2 กลุ่มคำตอบ ดังนี้

กลุ่มที่มีความเห็นว่า ศาลทหารควรมีองค์กรตุลาการที่มีอิสระจากกระทรวงกลาโหม เป็นองค์กรสังกัดโดยตรงของศาลจังหวัดทหาร ศาลมณฑลทหาร ศาลทหารกรุงเทพ ศาลทหารกลาง และศาลทหารสูงสุด โดยมีเหตุผลสนับสนุนความคิดเห็น คือ เนื่องจากการเป็นองค์กรสังกัดของ ศาลทหารดังกล่าวนี้ทำให้องค์กรตุลาการศาลทหารจะต้องผูกพันกับหน้าที่การใช้อำนาจตุลาการ เพื่อประสิทธิภาพประสิทธิผลความยุติธรรมของศาลทหารและทำให้ตุลาการที่เป็นผู้บริหารศาลทหาร มีอำนาจควบคุมสั่งการองค์กรตุลาการได้ จึงเป็นเหตุให้องค์กรตุลาการสามารถทำงานสนับสนุนได้ อย่างเหมาะสมต่อความจำเป็นในภารกิจของศาลทหาร ฝ่ายตุลาการจึงจำเป็นต้องเป็นองค์กรสังกัด โดยตรงของศาลทหารและมีความเป็นอิสระจากฝ่ายบริหารรวมทั้งองค์กรอื่นใด ซึ่งกลุ่ม ความคิดเห็นนี้ เป็นกลุ่มประชากรสัมภาษณ์เชิงลึกจำนวนมากที่สุด คือ 17 คน

ความคิดเห็นในเรื่ององค์กรสังกัดฝ่ายตุลาการของศาลทหารจากการสัมภาษณ์เชิงลึก กลุ่มนี้ เป็นรูปแบบขององค์กรสังกัดของฝ่ายตุลาการศาลทหารที่สอดคล้องกับมาตรฐานสากล คือ หลักการแบ่งแยกอำนาจ และร่างหลักการกำกับการบริหารความยุติธรรมในระบบศาลทหาร (Draft Principles Governing the Administration of Justice through Military Tribunals) รวมทั้ง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ที่วางหลักความเป็นอิสระขององค์กรตุลาการ รวมทั้งศาลทหาร โดยรวมถึงองค์กรสังกัดฝ่ายตุลาการที่ทำงานสนับสนุนการอำนวยความยุติธรรม ขององค์กรตุลาการในศาลต่าง ๆ ที่ต้องปราศจากการแทรกแซง หรือครอบงำประการใด โดยเฉพาะ จากฝ่ายบริหาร ซึ่งศาลทหารในฐานะที่เป็นองค์กรที่ใช้อำนาจตุลาการองค์กรหนึ่งจึงต้องพัฒนางาน

ธุรการด้วยการมีองค์กรธุรการที่เป็นอิสระจากฝ่ายทหารหรือฝ่ายอื่นใดอยู่ในสังกัดพร้อมกับมีกฎหมายรองรับอย่างชัดเจน

กลุ่มประชากรสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 2 คน มีความเห็นแตกต่างไปจากกลุ่มใหญ่ คือ มีความเห็นว่า การที่ฝ่ายธุรการศาลทหารเป็นองค์กรสังกัดของกระทรวงกลาโหมตามรูปแบบปัจจุบันนี้ยังคงมีความเหมาะสม โดยมีเหตุผลสนับสนุนความคิดเห็นคือ ปัจจุบันฝ่ายธุรการสามารถทำงานธุรการสนับสนุนภารกิจหลักของศาลทหารได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบกับผู้บังคับบัญชาทหารต่างให้เกียรติและให้ความเป็นอิสระต่อศาลทหารในทุกด้านมาโดยตลอดรวมทั้งด้านงานด้านธุรการด้วย อีกทั้งปัจจุบันสังคมไทยยังให้ความเชื่อมั่นและความสำคัญกับฝ่ายทหาร ดังนั้น ความเป็นอิสระขององค์กรฝ่ายธุรการในความเห็นของประชากรสัมภาษณ์ส่วนนี้จึงไม่มีความสำคัญที่จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงใด ๆ

ข้อมูลที่ได้จากประชากรสัมภาษณ์ทั้ง 2 กลุ่มชี้ถึงความแตกต่างกัน กล่าวคือ ประชากรสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มแรกซึ่งเป็นกลุ่มใหญ่ จำนวน 17 คน มีความเห็นต่อความสำคัญขององค์กรฝ่ายธุรการของศาลทหารที่ควรจะต้องมีความเป็นอิสระจากฝ่ายบริหาร ซึ่งองค์กรสังกัดในปัจจุบันนี้แสดงถึงการยังคงอยู่ภายใต้อำนาจการบังคับบัญชาและสั่งการของกระทรวงกลาโหม ในขณะที่ประชากรสัมภาษณ์อีกกลุ่ม จำนวน 2 คน มีความเห็นตรงข้ามโดยเห็นว่าหากพิจารณาถึงความเป็นอิสระของฝ่ายธุรการแล้ว แม้ว่าจะยังคงเป็นองค์กรสังกัดของฝ่ายบริหารแต่ในทางปฏิบัติ ก็ไม่ได้เข้าไปก้าวก่ายการปฏิบัติหน้าที่แต่ยังคงให้ความเป็นอิสระในการปฏิบัติหน้าที่ โดยไม่มีการแทรกแซงจากฝ่ายบริหาร จากผลของข้อมูลที่ได้มานี้จึงอาจกล่าวได้ว่า ปัจจุบันความเป็นอิสระขององค์กรฝ่ายธุรการที่ทำหน้าที่สนับสนุนองค์กรฝ่ายตุลาการของศาลทหารยังคงอยู่ภายใต้การควบคุมและสั่งการของกระทรวงกลาโหมและความเป็นอิสระยังคงเป็นความต้องการหรือเจตนารมณ์ของฝ่ายบริหารที่จะให้มีความเป็นอิสระหรือไม่ ซึ่งไม่มีความมั่นคงและจริง จึงไม่ใช่ความเป็นอิสระตามมาตรฐานสากล ที่ให้ความสำคัญต่อหลักการแบ่งแยกอำนาจตามการปกครองระบอบประชาธิปไตย ซึ่งหากมีการแบ่งแยกอำนาจตุลาการให้มีความเป็นอิสระจากฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติแล้ว ฝ่ายสนับสนุนการใช้อำนาจของฝ่ายตุลาการก็ควรที่จะมีความเป็นอิสระตามไปด้วย ซึ่งเป็นไปตามร่างหลักการกำกับการบริหารความยุติธรรมในระบบศาลทหาร (Draft Principles Governing the Administration of Justice through Military Tribunals) และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ที่วางหลักความเป็นอิสระไว้เพื่อให้ศาลรวมทั้งศาลทหารอันหมายรวมถึงองค์กรธุรการของศาลทหารนั้นจะต้องไม่สามารถถูกแทรกแซงหรือครอบงำด้วยประการหนึ่งประการใดจากฝ่ายใด ๆ ได้

ดังนั้น จึงเห็นได้ว่า ความจำเป็นที่องค์กรฝ่ายธุรการจะต้องอยู่ในสังกัดของศาลทหารก็ เพื่อให้ศาลทหารมีอำนาจบังคับบัญชา ควบคุม สั่งการ กำหนดความดีความชอบ และการส่งเสริมต่าง ๆ โดยมีเหตุมาจากการปฏิบัติหน้าที่ขององค์กรฝ่ายธุรการตามที่ได้รับมอบหมายจากศาลทหารเท่านั้น เพราะหากองค์กรฝ่ายธุรการยังคงอยู่ในสังกัดกระทรวงกลาโหมหรือองค์กรอื่นใดก็จะทำให้เกิดปัญหาในเรื่องสายการบังคับบัญชาที่มีอำนาจทับซ้อนกัน ซึ่งหากมีการดำเนินการประการใดที่มีความขัดแย้งกันระหว่างศาลทหารกับฝ่ายบริหารคือกระทรวงกลาโหม องค์กรฝ่ายธุรการก็จำเป็นต้องปฏิบัติตามฝ่ายบริหารที่มีอำนาจบังคับบัญชาเหนือกว่าคือกระทรวงกลาโหม ทำให้ส่งผลกระทบต่อการปฏิบัติหน้าที่ของศาลทหารในฐานะที่เป็นองค์กรซึ่งใช้อำนาจตุลาการเพื่ออำนวยความยุติธรรม นอกจากนี้ ในบางกรณีการปฏิบัติหน้าที่สนับสนุนศาลทหารนั้นองค์กรฝ่ายธุรการจำเป็นจะต้องกระทำในฐานะนิติบุคคลเช่น การจัดซื้อ การจัดจ้าง รวมถึงการจัดหาต่าง ๆ ดังนั้น เพื่อให้องค์กรฝ่ายธุรการสามารถปฏิบัติหน้าที่สนับสนุนการอำนวยความยุติธรรมของศาลทหารได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงต้องให้องค์กรฝ่ายธุรการนั้นมีฐานะเป็นนิติบุคคลด้วย

จากผลการวิเคราะห์ปัจจัยบ่งชี้ความเป็นอิสระด้านองค์กรศาลทหารตามที่กล่าวมาทั้ง 2 ประเด็น คือ ความเป็นอิสระขององค์กรฝ่ายตุลาการและความเป็นอิสระขององค์กรฝ่ายธุรการ แสดงให้เห็นได้ว่า ศาลทหารของประเทศไทย มี 3 ระดับ คือ ศาลทหารชั้นต้น ศาลทหารชั้นอุทธรณ์ และศาลทหารชั้นฎีกา โดยทั้งหมดสังกัดอยู่ในกระทรวงกลาโหม จึงทำให้องค์กรฝ่ายตุลาการและองค์กรฝ่ายธุรการของศาลจังหวัดทหาร ศาลมณฑลทหาร ศาลทหารกรุงเทพ ศาลทหารกลาง และศาลทหารสูงสุด เป็นองค์กรในสังกัดกระทรวงกลาโหม ส่งผลให้กระทรวงกลาโหมซึ่งเป็นฝ่ายบริหารสามารถครอบงำและแทรกแซงองค์กรฝ่ายตุลาการและองค์กรฝ่ายธุรการของศาลทหารได้ ซึ่งแตกต่างจากประเทศอังกฤษที่ศาลทหารแบ่งออกเป็น 2 ชั้น คือ ศาลทหารชั้นต้นและศาลทหารชั้นอุทธรณ์ ส่วนในชั้นฎีกานั้น ประเทศอังกฤษไม่มีศาลทหารชั้นฎีกา ดังนั้น การวินิจฉัยคดีชั้นฎีกาจึงเป็นอำนาจของศาลฎีกาพลเรือนอันเป็นศาลสูงสุดของประเทศ โดยศาลทหารชั้นต้นพร้อมหน่วยธุรการอยู่ในสังกัดกระทรวงกลาโหม ส่วนศาลทหารชั้นอุทธรณ์พร้อมหน่วยธุรการนั้นศาลทหารมีฐานะเป็นเพียงแผนกหนึ่งที่อยู่ในสังกัดของศาลอุทธรณ์พลเรือน จึงทำให้องค์กรฝ่ายตุลาการและองค์กรฝ่ายธุรการของศาลทหารชั้นอุทธรณ์มีการแยกออกจากอำนาจฝ่ายบริหารอย่างเป็นรูปธรรม นอกจากนี้ยังแตกต่างจากศาลยุติธรรม ศาลปกครอง และศาลรัฐธรรมนูญ ที่มีความเป็นอิสระจากฝ่ายบริหารทั้งองค์กรฝ่ายตุลาการและองค์กรฝ่ายธุรการ

ความคิดเห็นแรกเป็นความคิดเห็นในทางสนับสนุนให้ ศาลจังหวัดทหาร ศาลมณฑลทหาร ศาลทหารกรุงเทพ ซึ่งเป็นศาลชั้นต้นนั้น เป็นองค์กรสังกัดขึ้นตรงต่อกระทรวงกลาโหม ส่วนศาล

ทหารชั้นอุทธรณ์ คือ ศาลทหารกลางและศาลทหารชั้นฎีกา คือ ศาลทหารสูงสุดมีความเป็นอิสระ โดยไม่เป็นองค์กรที่อยู่ในสังกัดของฝ่ายบริหารหรือองค์กรอื่นใด

ความคิดเห็นที่สองซึ่งเป็นความคิดเห็นในทางสนับสนุนให้ ศาลจังหวัดทหาร ศาลมณฑลทหาร ศาลทหารกรุงเทพ ศาลทหารกลาง และศาลทหารสูงสุด ทั้งหมดรวมเป็นกลุ่มองค์กรเดียวกันและมีความเป็นอิสระ โดยไม่เป็นองค์กรที่อยู่ในสังกัดของฝ่ายบริหารหรือองค์กรอื่นใด แต่ในความถูกต้องตามหลักการแบ่งแยกอำนาจตามรัฐธรรมนูญแล้ว ศาลทหารก็น่าจะเป็นองค์กรที่มีความเป็นอิสระอย่างแท้จริง กล่าวคือ ไม่เป็นองค์กรที่อยู่ในสังกัดขององค์กรอื่นใดที่ใช้อำนาจบริหารหรือใช้อำนาจนิติบัญญัติ ด้วยรูปแบบที่ให้ศาลทหารสูงสุดเป็นองค์กรที่มีความเป็นอิสระเหมือนศาลยุติธรรมโดยมีศาลทหารกลางเป็นองค์กรอยู่ในสังกัด สำหรับศาลทหารกรุงเทพ ศาลมณฑลทหาร และศาลจังหวัดทหารนั้นเป็นองค์กรที่มีสังกัดขึ้นตรงต่อศาลทหารกลาง

ด้วยเหตุที่ ศาลทหารตามรูปแบบนี้ จะต้องมีการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงศาลทหาร ในหลายด้าน เช่น ด้านอำนาจหน้าที่ ทรัพย์สิน เงินงบประมาณ หนี้ สิทธิ ภาระผูกพัน ข้าราชการ ลูกจ้าง พนักงานราชการ อัตราค่าจ้างพล ตำแหน่ง เงินเดือน ค่าจ้าง ค่าตอบแทน เงินประจำตำแหน่ง รวมทั้งบรรดาพระราชกฤษฎีกา กฎกระทรวง กฎ ข้อบังคับ ระเบียบแบบแผน ประกาศ คำสั่ง หรือมติต่าง ๆ รวมถึงการอื่นใด จึงจำเป็นจะต้องมีระยะเวลาให้ส่วนที่เกี่ยวข้องได้ดำเนินการปรับปรุงต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่ศาลทหารรูปแบบดังกล่าวโดยสมบูรณ์ ซึ่งการดำเนินการทั้งหลายข้างต้นนั้นให้ เป็นอำนาจของตุลาการพระธรรมนูญผู้บริหารสูงสุดของระบบศาลทหาร ด้วยความเห็นชอบของ คณะกรรมการตุลาการทหาร (กตท.) โดยให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการทั้งหลายดังกล่าวมีหน้าที่ ปฏิบัติตาม รวมถึงให้รัฐบาลมีหน้าที่สนับสนุนด้านงบประมาณและทรัพยากรต่าง ๆ อย่างเพียงพอ ทั้งนี้ ตามที่ประธานศาลทหารสูงสุดกำหนด ด้วยความเห็นชอบของคณะกรรมการตุลาการทหาร (กตท.)

ดังนั้น การที่ศาลทหารเป็นองค์กรที่ใช้อำนาจตุลาการเช่นเดียวกับศาลอื่น ๆ ศาลทหาร จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการพัฒนาความเป็นอิสระด้านองค์กรทั้งองค์กรฝ่ายตุลาการและองค์กรฝ่ายธุรการให้เกิดความเป็นอิสระในมาตรฐานเดียวกันกับศาลอื่นของประเทศไทย ด้วยการให้ องค์กรฝ่ายตุลาการและองค์กรฝ่ายธุรการของศาลจังหวัดทหาร ศาลมณฑลทหาร ศาลทหารกรุงเทพ ศาลทหารกลาง และศาลทหารสูงสุด เป็นองค์กรที่มีความเป็นอิสระจากฝ่ายบริหารเช่นเดียวกับ ศาลยุติธรรม ศาลปกครอง และศาลรัฐธรรมนูญของประเทศไทย ด้วยรูปแบบที่ให้ฝ่ายธุรการศาล ทหารเป็นองค์กรอยู่ในสังกัดของศาลจังหวัดทหาร ศาลมณฑลทหาร ศาลทหารกรุงเทพ ศาลทหาร กลาง และศาลทหารสูงสุด เช่นเดียวกับรูปแบบขององค์กรฝ่ายตุลาการข้างต้น โดยให้ศาลทหารดังกล่าว มีอำนาจควบคุมและสั่งการ พร้อมทั้งสามารถกำหนดความดีความชอบจากเหตุที่องค์กรฝ่ายธุรการ

นั้นได้ปฏิบัติหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมายจากศาลทหาร เนื่องจากความเป็นอิสระของอำนาจตุลาการเป็นปัจจัยสำคัญของหลักการแบ่งแยกอำนาจซึ่งเป็นหัวใจของหลักสากลและรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 อันเป็นเจตนารมณ์ที่ประสงค์โดยตรงต่อการพัฒนาประสิทธิภาพของศาลรวมทั้งศาลทหารในการประสิทธิ์ประสาทความยุติธรรมเพื่อความสงบสุขและความมั่นคงของประเทศ

นอกจากนี้ ในปัจจุบันกระทรวงกลาโหมมีสถานภาพทางกฎหมายเป็นนิติบุคคลตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534 มาตรา 7 จึงทำให้กระทรวงกลาโหมสามารถดำเนินการใด ๆ ทางกฎหมายได้ แต่สำหรับศาลทหารที่เป็นองค์กรสังกัดของกระทรวงกลาโหม นั้นไม่มีสถานภาพเป็นนิติบุคคล การจะดำเนินการใด ๆ จึงต้องอยู่ภายใต้การสั่งการหรือการบังคับบัญชาของกระทรวงกลาโหม ซึ่งย่อมมีผลต่อการใช้อำนาจหน้าที่ของศาลทหารที่อันมีเหตุมาจากการไม่มีสถานภาพเป็นนิติบุคคลเช่นกัน ดังนั้น เมื่อศาลทหารมีความเป็นอิสระตามรูปแบบองค์กรสังกัดข้างต้นแล้ว องค์กรฝ่ายตุลาการจึงต้องเป็นส่วนราชการที่มีฐานะเป็นนิติบุคคลสังกัดอยู่ในศาลทหารทุกศาลโดยมีหัวหน้าหน่วยงานคนหนึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาขึ้นตรงต่อตุลาการพระธรรมนูญผู้เป็นหัวหน้าศาลทหารในแต่ละศาล

1.2 ปัจจัยด้านนโยบายและการบริหาร

นโยบาย (Policy) หมายถึง กรอบ (Framework) ของการสั่งการ การมอบหมายงาน การควบคุมงาน และกรอบการดำเนินการใช้ทรัพยากรมนุษย์กับทรัพยากรอื่น ๆ รวมทั้งการกำหนดกฎ ระเบียบ และแผนต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายขององค์กร ส่วนการบริหาร (Administration) หมายถึง กระบวนการแปลงนโยบายสู่การปฏิบัติโดยผ่านการสั่งการ การมอบหมายงาน การควบคุมงาน การใช้ทรัพยากร และการดำเนินการใช้ทรัพยากรมนุษย์กับทรัพยากรอื่น ๆ ตามกฎ ระเบียบ และแผนต่าง ๆ เพื่อบรรลุเป้าหมายขององค์กร ดังนั้น นโยบายและการบริหารจึงเป็นกระบวนการสำคัญที่ทำให้ผู้ปฏิบัติสามารถดำเนินการสู่เป้าหมายขององค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นปัจจัยสำคัญที่จะชี้ถึงความเป็นอิสระขององค์กรโดยพิจารณาจากอำนาจในการกำหนดนโยบาย และการบริหารศาลในส่วนองค์กรฝ่ายตุลาการและองค์กรฝ่ายตุลาการโดยปราศจากการแทรกแซงหรือครอบงำด้วยประการใด

ความเป็นอิสระของศาลทหารตามปัจจัยบ่งชี้ขึ้นนอกจากจะเป็นอิสระด้านองค์กรจากกระทรวงกลาโหมดังที่กล่าวมาแล้ว ความเป็นอิสระยังหมายถึงความถึงความเป็นอิสระปราศจากการแทรกแซงหรือครอบงำด้วยประการใดทางด้านนโยบายและการบริหาร ดังความหมายตามทฤษฎีรัฐประศาสนศาสตร์ (Public Administration Theory) ที่ว่า การบริหารงานในภาครัฐ (Public Administration) เป็นกระบวนการดำเนินงานซึ่งให้ความสำคัญกับกรอบการบริหาร (Framework of

Administration) ที่ผู้มีอำนาจกำหนดขึ้นเพื่อใช้เป็นแนวทางในการตัดสินใจดำเนินงานนำสู่การบรรลุถึงความประสงค์ของภาครัฐในการแก้ปัญหาและการพัฒนาเพื่อสาธารณชน กล่าวคือ เป็นการบริหารงานตามนโยบายสาธารณะ (Public Policy) ที่เป็นกรอบซึ่งกำหนดโดยผู้มีอำนาจตามกฎหมายเพื่อใช้เป็นแนวทางนำสู่การบรรลุความประสงค์ของภาครัฐแต่ละภาคส่วนที่จะส่งผลถึงความสุขของประชาชนและความสงบของสังคมอันเป็นความประสงค์ของชาติ (National Will) โดยรวม จากทฤษฎีนี้การวางกรอบการบริหารจึงมีความสำคัญต่อภาครัฐรวมทั้งศาลทหารซึ่งเป็นองค์กรภาครัฐที่จะทำให้เห็นนโยบายที่กำหนดไว้สามารถนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อนำสู่การบรรลุความประสงค์ขององค์กรได้

นโยบายและการบริหาร จึงมีความสำคัญต่อประสิทธิภาพขององค์กรทุกองค์กรเนื่องจากนโยบายเป็นเสมือนเข็มทิศที่ใช้ชี้ทิศทางสำหรับการบริหารองค์กรไปสู่ความสำเร็จ จึงทำให้การมีนโยบายที่ดีส่งผลดีต่อประสิทธิภาพการบริหารงานขององค์กรด้วย การบริหารจึงเป็นเสมือนเครื่องมือที่ใช้แปลงนโยบายสู่การปฏิบัติ ซึ่งประสิทธิภาพของการบริหารที่ดีก็ย่อมส่งผลต่อความสำเร็จของนโยบายด้วยเช่นกัน ดังนั้น นโยบายกับการบริหารจึงจำเป็นต้องมีความสัมพันธ์สอดคล้องกัน หากนโยบายมีการเบี่ยงเบนไปจากหน้าที่ขององค์กรด้วยเหตุประการใดก็ตามการเบี่ยงเบนนั้นก็ส่งผลให้กระบวนการแปลงนโยบายสู่การปฏิบัติหรือการบริหารมีการเบี่ยงเบนไปด้วย ผลกระทบตามมาก็คือ ภาวะความถดถอยต่อประสิทธิภาพขององค์กรหรือหากมีการเบี่ยงเบนจนผิดไปจากหน้าที่ขององค์กรก็อาจนำไปสู่ภาวะความล้มเหลวขององค์กรได้ในที่สุด

จากทฤษฎีรัฐประศาสนศาสตร์ว่าด้วย นโยบายและการบริหารนั้นเมื่อนำมาสู่การวิเคราะห์ห้ององค์กรศาลทหาร ที่มีวัตถุประสงค์อันเป็นเป้าหมายหลักขององค์กรคือ การปฏิบัติหน้าที่ประสิทธิ์ประสาทความยุติธรรม แต่ด้วยเหตุที่ศาลทหารเป็นองค์กรสังกัดของกระทรวงกลาโหมตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 และพระราชบัญญัติจัดระเบียบราชการกระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2551 ดังที่กล่าวมาแล้ว จึงทำให้ต้องผูกพันกับนโยบายและการบริหารของกระทรวงกลาโหม ซึ่ง Samuel E. Finer เห็นว่า นโยบายและการบริหารองค์กรทหารที่เรียกว่า “การบังคับบัญชา” นั้นมีลักษณะเด่นเฉพาะตัวและแตกต่างจากองค์กรอื่น เนื่องจากการบังคับบัญชาแบบรวมศูนย์ (Centralization) และมีระเบียบวินัยที่เข้มแข็ง (Discipline) ดังนั้น นโยบายและการบริหารองค์กรศาลทหารตามอำนาจตุลาการจึงมีโอกาสดูถูกทำให้เบี่ยงเบนด้วยนโยบายและการบริหารตามอำนาจบริหารของกระทรวงกลาโหม ที่อาจจะไม่สอดคล้องกับการให้ความยุติธรรมอันเป็นหลักการสำคัญในการปฏิบัติหน้าที่ของศาลทหารได้

การที่ระบบศาลทหารไทยปัจจุบันยังคงเป็นองค์กรสังกัดของกระทรวงกลาโหมซึ่งเป็นฝ่ายบริหารดังที่กล่าวมานั้น จึงส่งผลให้นโยบายและการบริหารของกระทรวงกลาโหม ที่ครอบคลุม

ถึงเรื่องของการสั่งการ การมอบหมายงาน การควบคุมงาน การใช้ทรัพยากร การดำเนินการอื่น ๆ รวมทั้งกฎ ระเบียบ และแผนต่าง ๆ ต้องผูกพันตามกฎหมายกับศาลจังหวัดทหาร ศาลมณฑลทหาร ศาลทหารกรุงเทพ ศาลทหารกลาง และศาลทหารสูงสุด ดังที่กล่าวมาแล้วว่า ศาลทหารเป็นองค์กรสังกัดในสายงานลำดับล่างของกระทรวงกลาโหม ที่มีการบังคับบัญชาแบบรวมศูนย์ (Centralization) และมีระเบียบวินัยที่เข้มแข็ง (Discipline) อีกทั้งยังมีการจัดองค์กร (Organizing) เป็นแบบปิรามิด คือ แยกองค์กรในสังกัดออกเป็นสายงาน โดยแต่ละสายงานก็จะจัดองค์กรในสายงานเป็นลำดับชั้น จึงทำให้การปฏิบัติหน้าที่ของศาลทหารทั้งในส่วนองค์กรฝ่ายตุลาการที่ทำภารกิจหลัก และในส่วนองค์กรฝ่ายธุรการที่ทำภารกิจสนับสนุนจะต้องเป็นไปตามนโยบายและการบริหารที่กระทรวงกลาโหมกำหนด ภายในกรอบหน้าที่ที่พระราชบัญญัติ ปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2545 มาตรา 8 และ พระราชบัญญัติจัดระเบียบราชการกระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2551 มาตรา 8 บัญญัติไว้ คือ เรื่องการสร้างและรักษาความมั่นคงพร้อมทั้งสนับสนุนการพัฒนาและการรักษาผลประโยชน์ของประเทศ จึงไม่สอดคล้องกับหน้าที่ของศาลทหารที่จะต้องผูกพันกับการใช้อำนาจตุลาการเพื่อตรวจสอบถ่วงดุลกับอำนาจบริหารตามหลักการแบ่งแยกอำนาจของระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย โดยเหตุนี้จึงทำให้มีผลกระทบต่อปฏิบัติหน้าที่ของศาลทหารได้ ทั้งนี้เพราะการปฏิบัติหน้าที่ของศาลทหารในบางครั้งบางกรณีอาจจะต้องพิจารณาคดีที่มีนายทหารหรือบุคคลากรทางทหารในชั้นยศที่สูงกว่าตุลาการศาลทหารเป็นโจทก์หรือจำเลยอยู่ด้วย จึงอาจเป็นปัญหาในด้านสายบังคับบัญชา โดยเฉพาะจะต้องปฏิบัติหน้าที่ตามนโยบายและการสั่งการที่กำหนดโดยฝ่ายบริหารซึ่งย่อมกระทบต่อการปฏิบัติหน้าที่ในสถานะของการเป็นฝ่ายตุลาการ ศาลทหารจึงไม่อาจยึดนโยบายและการบริหารของกระทรวงกลาโหมเพื่อใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ได้เพราะบางครั้งเป็นนโยบายที่ไม่สอดคล้องกับการดำรงความยุติธรรมที่จะใช้ในการพิจารณาชี้ขาดความขัดแย้งของโจทก์กับจำเลยที่เป็นคู่ความในคดี

จึงกล่าวได้ว่าหากศาลทหารยังคงเป็นองค์กรสังกัดของกระทรวงกลาโหมตามรูปแบบปัจจุบันนี้ก็จะทำให้นโยบายและการบริหารของกระทรวงกลาโหมซึ่งมีผลบังคับใช้ตามกฎหมายกับทุกองค์กรในสังกัดนั้น มีผลบังคับใช้กับศาลทหารด้วยเช่นกัน เป็นเหตุให้กระทบต่อประสิทธิภาพการอำนวยความยุติธรรมตามที่ควรจะเป็น ในฐานะขององค์กรที่ใช้อำนาจตุลาการ และในขณะเดียวกันศาลทหารก็ไม่สามารถใช้อำนาจฝ่ายบริหารปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพตามที่ควรจะเป็น ในฐานะขององค์กรสังกัดในกระทรวงกลาโหม หรือกล่าวได้ว่า การที่ศาลทหารต้องผูกพันกับทั้ง 2 อำนาจอธิปไตย คือ อำนาจตุลาการ และ อำนาจบริหาร ส่งผลให้ประสิทธิภาพของศาลทหาร ในฐานะขององค์กรภาครัฐนั้น ไม่สามารถเกิดขึ้นได้อย่างพึงมีต่อความสงบสุขของสังคมที่ส่งผลโดยตรงต่อความมั่นคงของประเทศโดยรวมได้

นโยบายและการบริหารองค์กรของศาลทหารไทยปัจจุบันจึงเหมือนกับศาลทหารประเทศสหรัฐอเมริกาที่อยู่ภายใต้้นโยบายและการบริหารของกระทรวงกลาโหมซึ่งเป็นฝ่ายบริหาร แต่แตกต่างจากศาลทหารประเทศอังกฤษที่มีเพียงนโยบายและการบริหารของศาลทหารชั้นต้นเท่านั้นที่อยู่ภายใต้อำนาจของฝ่ายบริหาร ส่วนนโยบายและการบริหารศาลทหารชั้นอุทธรณ์นั้นเป็นอิสระจากอำนาจบริหารเนื่องจากเป็นองค์กรในสังกัดของศาลอุทธรณ์พลเรือนซึ่งเป็นฝ่ายตุลาการด้วยกัน และแตกต่างกับศาลพลเรือนของไทยที่นโยบายและการบริหารมีความเป็นอิสระโดยแท้จริง

ดังนั้น หากต้องการพัฒนาประสิทธิภาพของศาลทหารตามระบอบประชาธิปไตยที่มีหลักการแบ่งแยกอำนาจเป็นหัวใจสำคัญดังความในมาตรา 2 ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 จึงต้องให้การปฏิบัติหน้าที่ของศาลทหารมีความผูกพันเป็นการเฉพาะกับนโยบายและการบริหารที่ยึดโยงกับอำนาจตุลาการเท่านั้น ซึ่งจากรูปแบบใหม่ขององค์กรสังกัดศาลทหารที่มีความเป็นอิสระดังที่วิเคราะห์มาแล้วตามข้อ 1.1 ข้างต้น ก็จะทำให้นโยบายและการบริหารของศาลทหารมีความเป็นอิสระไปด้วย

รูปแบบใหม่ขององค์กรสังกัดศาลทหารที่มีความเป็นอิสระจะส่งผลให้นโยบายและการบริหารของศาลทหารมีความเป็นอิสระด้วย แต่เนื่องจากปัจจุบันพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร (ฉบับที่ 8) พ.ศ. 2558 มาตรา 4 วรรคแรก “ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมรักษาการตามพระราชบัญญัตินี้ และให้มีอำนาจออกข้อบังคับและระเบียบเพื่อปฏิบัติการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้” มาตรา 5 วรรคสอง “ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมเป็นผู้รับผิดชอบในงานธุรการของศาลทหารให้ดำเนินไปโดย เรียบร้อย แต่การพิจารณาคดีตลอดถึงการที่จะมีคำสั่งหรือคำพิพากษาบังคับคดีนั้น ให้อยู่ในดุลพินิจของศาลทหาร โดยเฉพาะ” และมาตรา 5 วรรคสาม “โดยอนุมัติรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ให้เจ้ากรมพระธรรมนูญวางระเบียบราชการของศาลทหาร และอัยการทหาร เพื่อให้กิจการของศาลทหารและอัยการทหารดำเนินไปโดยเรียบร้อย”

อย่างไรก็ตามด้วยเหตุที่นโยบายและการบริหารนั้นเป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับการสั่งการ การมอบหมายงาน การควบคุมงาน การใช้ทรัพยากร การดำเนินการอื่น ๆ รวมทั้งกฎ ระเบียบ และแผนต่าง ๆ จึงทำให้กระทรวงกลาโหมซึ่งเป็นฝ่ายบริหารยังคงมีอำนาจตามกฎหมาย คือพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 ในการกำหนดนโยบายและการบริหารของศาลทหารได้ ดังนั้น การวิจัยนี้จึงได้กำหนดการวิเคราะห์นโยบายและการบริหารไว้เฉพาะเรื่องของกฎและระเบียบ คือ ประเด็นอำนาจการออกข้อบังคับและระเบียบศาลทหารเท่านั้น เนื่องจากข้อบังคับและระเบียบดังกล่าวเป็นส่วนที่กำหนดวิธีการและขั้นตอนซึ่งมีความสำคัญต่อการใช้อำนาจตุลาการในการปฏิบัติประสาทความยุติธรรมอันเป็นภารกิจหลักของศาลทหารและการทำงานในภารกิจ

ด้านธุรการเพื่อสนับสนุนภารกิจหลักดังกล่าว การที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมและเจ้ากรมพระธรรมนูญซึ่งเป็นฝ่ายบริหารของกระทรวงกลาโหม ตามพระราชบัญญัติจัดระเบียบราชการกระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2551 เป็นผู้มีอำนาจออกข้อบังคับและระเบียบศาลทหาร ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร (ฉบับที่ 8) พ.ศ. 2558 มาตรา 4 และมาตรา 5 นั้นจึงส่งผลให้ฝ่ายบริหาร มีอำนาจตามกฎหมายในการแทรกแซงการใช้อำนาจตุลาการโดยผ่านข้อบังคับและระเบียบศาลทหาร อันเป็นเหตุสำคัญที่กระทบถึงความเชื่อมั่นในการใช้อำนาจบริหารของกระทรวงกลาโหมกับการดำรงความยุติธรรมของศาลทหาร ทั้งนี้ เนื่องจากข้อบังคับและระเบียบศาลทหาร เป็นข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินงานในศาลทหารทั้งภารกิจหลักและภารกิจสนับสนุนเกี่ยวกับการฟ้องคดี การดำเนินการเกี่ยวกับหมายการปล่อยชั่วคราว การพิจารณาคดี การส่งประเด็น การโอนคดี การจำหน่ายคดี การอุทธรณ์ การฎีกา คำพิพากษาและคำสั่ง เป็นต้น จึงกล่าวได้ว่าในปัจจุบันอำนาจในการออกข้อบังคับและการวางระเบียบศาลทหารยังคงเป็นของฝ่ายบริหารที่วางกรอบปฏิบัติให้แก่ฝ่ายตุลาการ

ข้อบังคับและระเบียบดังกล่าวจึงน่าจะเป็นความขัดแย้งกันระหว่างการใช้อำนาจฝ่ายบริหารและฝ่ายตุลาการ ที่ควรจะเป็นไปตามหลักการแบ่งแยกอำนาจตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 2 และมาตรา 199 วรรคท้าย ดังกล่าวข้างต้น ทั้งนี้ เพราะพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 4 การรักษาการตามพระราชบัญญัติกับการออกข้อบังคับและระเบียบ มาตรา 5 การวางระเบียบราชการของศาลทหาร มาตรา 8 การจัดตั้งศาลจังหวัดทหารและศาลมณฑลทหาร มาตรา 10 การแต่งตั้งและถอดถอนตุลาการศาลทหาร มาตรา 11 การกำหนดคุณสมบัติ ความรู้ และอำนาจหน้าที่ของตุลาการพระธรรมนูญ มาตรา 17 การกำหนดเขตอำนาจศาลจังหวัดทหารและศาลมณฑลทหาร และมาตรา 45 วิธีพิจารณาความอาญาทหาร ซึ่งบทบัญญัติดังกล่าวให้อำนาจแก่กระทรวงกลาโหม ซึ่งเป็นฝ่ายบริหารจึงน่าจะเป็นบทบัญญัติที่ขัดต่อเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 กับหลักการแบ่งแยกอำนาจ ซึ่งจำเป็นที่จะต้องมีการปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 ให้มีความสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 2 และมาตรา 199 ในเรื่องการจัดตั้ง วิธีพิจารณาคดี และการดำเนินงานของศาลทหาร การแต่งตั้งและการให้ตุลาการศาลทหารพ้นจากตำแหน่ง ซึ่งควรเป็นอำนาจของฝ่ายตุลาการศาลทหาร รวมถึงข้อบังคับและระเบียบต่าง ๆ ของศาลทหารที่กำหนดกระบวนการดำเนินงานของศาลทหารดังกล่าวด้วย

สำหรับประเด็นอำนาจการออกข้อบังคับและระเบียบศาลทหารนั้น เมื่อนำไปสู่การสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มประชากรสัมภาษณ์ จำนวน 19 คน คำตอบที่ได้มาแบ่งเป็น 2 กลุ่มคำตอบ ดังนี้

กลุ่มประชากรสัมภาษณ์จำนวน 18 คน ที่มีความเห็นว่า การออกข้อบังคับและระเบียบศาลทหารสมควรเป็นอำนาจของศาลทหารที่มีความเป็นอิสระจากกระทรวงกลาโหม โดยมีเหตุผลสนับสนุนความคิดเห็น คือ ข้อบังคับและระเบียบศาลทหารที่เป็นอำนาจฝ่ายตุลาการโดยปราศจากการแทรกแซงจะทำให้มีเนื้อหาตรงตามหน้าที่ของศาลจังหวัดทหาร ศาลมณฑลทหาร ศาลทหารกรุงเทพ ศาลทหารกลาง และศาลทหารสูงสุดและจะส่งผลให้เกิดประสิทธิภาพในการดำรงความยุติธรรม ดังนั้น ฝ่ายตุลาการศาลทหารจึงสมควรมีความอิสระในการออกข้อบังคับและระเบียบต่าง ๆ ของศาลทหารเอง เพราะเป็นฝ่ายที่เข้าใจเนื้อหาของข้อบังคับและระเบียบที่จำเป็นกับการทำหน้าที่ของศาลทหาร อีกทั้งยังเป็นการแยกอำนาจฝ่ายบริหารออกจากข้อบังคับและระเบียบศาลทหารที่กำหนดถึงการใช้อำนาจตุลาการของศาลทหารด้วย

ความคิดเห็นของประชากรสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มนี้ เป็นความคิดเห็นที่สอดคล้องกับหลักการแบ่งแยกอำนาจในร่างหลักการกำกับการบริหารความยุติธรรมในระบบศาลทหาร (Draft Principles Governing the Administration of Justice through Military Tribunals) และในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ซึ่งมีเจตจำนงตรงกัน คือ ประสิทธิภาพในการดำรงความยุติธรรมเพื่อความสงบสุขของสังคม ซึ่งข้อบังคับและระเบียบของศาลทหารเป็นส่วนสำคัญต่อเจตจำนงดังกล่าว ฝ่ายตุลาการศาลทหารจึงสมควรมีอำนาจในการออกข้อบังคับและวางระเบียบโดยปราศจากการแทรกแซงประการใดจากอำนาจฝ่ายบริหารของกระทรวงกลาโหม เพราะจะส่งผลให้เนื้อหาไม่มีความสอดคล้องกับภารกิจของศาลทหาร และเพิ่มประสิทธิภาพในการดำรงความยุติธรรม

กลุ่มประชากรสัมภาษณ์จำนวน 1 คนที่มีความเห็นว่า อำนาจการออกข้อบังคับและระเบียบของศาลทหาร ยังสมควรเป็นอำนาจของกระทรวงกลาโหมแบบปัจจุบัน โดยมีเหตุผลสนับสนุนความคิดเห็น คือ ปัจจุบันศาลทหารยังสามารถใช้ข้อกำหนดในข้อบังคับและระเบียบที่กำหนดโดยอำนาจของกระทรวงกลาโหมในการอำนวยความยุติธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพจนกระทั่งได้รับความเชื่อมั่นจากฝ่ายทหารและผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายมาโดยตลอด ประกอบกับศาลทหารเป็นหน่วยงานในสังกัดกระทรวงกลาโหม ดังนั้น อำนาจในการออกข้อกำหนดต่าง ๆ จึงสมควรเป็นอำนาจของกระทรวงกลาโหมเช่นเดียวกันกับหน่วยงานในสังกัดกระทรวงกลาโหมอื่น ๆ อีกทั้งจากข้อบังคับและระเบียบต่าง ๆ ของศาลทหารที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบันกระทรวงกลาโหมก็ได้กำหนดเนื้อหาโดยให้ความเป็นอิสระกับศาลทหารตลอดมา จึงไม่มีเหตุผลสมควรประการใดที่จะเปลี่ยนแปลงอำนาจการวางข้อกำหนดดังกล่าว

ความคิดเห็นของประชากรสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มนี้ เป็นความเห็นในทางสนับสนุนให้กระทรวงกลาโหมใช้อำนาจฝ่ายบริหารในการออกข้อบังคับและระเบียบต่าง ๆ ของศาลทหาร โดยเห็นว่าศาลทหารมีความเป็นอิสระตามข้อกำหนดในข้อบังคับและระเบียบของศาลทหารมาตลอด

เพราะเหตุที่ฝ่ายบริหารไม่เคยใช้อำนาจแทรกแซงประการหนึ่งประการใด แต่ด้วยเหตุที่ความเป็นอิสระของอำนาจตุลาการในข้อบังคับและระเบียบของศาลทหารดังกล่าวเป็นอำนาจดุลพินิจของฝ่ายบริหารที่จะมีข้อกำหนดในระเบียบนั้น ซึ่งก็คือความไม่เป็นอิสระของอำนาจตุลาการจากฝ่ายบริหารที่ส่งผลถึงประสิทธิภาพการประสิทธิ์ประสาทความยุติธรรมของศาลทหารนั่นเอง

จากผลของการสัมภาษณ์เชิงลึกที่แบ่งเป็น 2 กลุ่มคำตอบ พบว่าประชากรสัมภาษณ์ส่วนใหญ่มีความเห็นที่จะให้ศาลทหารเป็นองค์กรที่มีความเป็นอิสระจากกระทรวงกลาโหม เพราะอำนาจตุลาการเป็นอำนาจอธิปไตยอำนาจหนึ่งของระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย และด้วยเหตุที่ข้อบังคับและระเบียบของศาลทหารเป็นกฎที่กำหนดกรอบการใช้อำนาจตุลาการของศาลทหารโดยตรง ดังนั้น ศาลทหารโดยฝ่ายตุลาการศาลทหารจึงสมควรมีอำนาจวางข้อกำหนดในข้อบังคับและระเบียบของศาลทหารโดยตรง กล่าวคือ มีอำนาจในการกำหนดรูปแบบและเนื้อหาของระเบียบราชการของศาลทหาร นับตั้งแต่กระบวนการวางระเบียบจนถึงการกำหนดรูปแบบและเนื้อหาของข้อบังคับและระเบียบรวมทั้งการแก้ไขเพิ่มเติมหรือการยกเลิกโดยที่ฝ่ายบริหารไม่สามารถแทรกแซงหรือครอบงำประการใดได้ ซึ่งจะส่งผลให้ข้อกำหนดในข้อบังคับและระเบียบนั้นตรงต่อภารกิจตามหน้าที่ของศาลทหาร เพื่อเป็นหลักประกันในการดำรงความยุติธรรมได้อย่างสอดคล้องกับหลักการแบ่งแยกอำนาจพร้อมกติกาสากลว่าด้วยร่างหลักการกำกับการบริหารความยุติธรรมในระบบศาลทหาร (Draft Principles Governing the Administration of Justice through Military Tribunals) กับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ซึ่งผลลัพท์ที่ตามมาคือประสิทธิภาพและความมั่นใจต่อกระบวนการอำนวยความยุติธรรมของศาลทหารทั้งระบบต่อไป

1.3 ปัจจัยด้านตุลาการ

ตุลาการ เป็นทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource) ที่ใช้อำนาจตุลาการในการพิจารณาพิพากษาคดีที่เป็นข้อพิพาทระหว่างคู่ความเพื่อตัดสินคดีที่พิพาทกัน ให้มีความยุติธรรมทั้งสองฝ่าย การใช้อำนาจหน้าที่ของตุลาการจึงมีความสำคัญเพราะกระทบต่อสิทธิ หน้าที่ และเสรีภาพของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งที่เป็นคู่ความกัน ดังนั้น ความเป็นอิสระในการปฏิบัติหน้าที่ของตุลาการจึงเป็นสาระสำคัญซึ่งหากพิจารณาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยที่มีการแบ่งแยกอำนาจออกเป็น 3 ฝ่าย คือ อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการนั้นก็เพื่อที่จะให้แต่ละฝ่ายมีขอบเขตแห่งอำนาจหน้าที่ที่เป็นอิสระต่อกัน ซึ่งหากพิจารณาจากศาลทหารประเทศสหรัฐอเมริกาจะเห็นว่าในศาลทหารชั้นต้น ฝ่ายบริหารเป็นผู้แต่งตั้งตุลาการพระธรรมนูญและคณะลูกขุน แต่ในศาลทหารชั้นทบทวนและศาลทหารชั้นอุทธรณ์ ประธานาธิบดีเป็นผู้แต่งตั้งตุลาการภายใต้การแนะนำและรับรองของรัฐสภา ส่วนศาลทหารชั้นต้นของประเทศอังกฤษ ตุลาการพระธรรมนูญได้รับการแต่งตั้งจากหัวหน้าฝ่ายตุลาการ คือ Lord Chief Justice ซึ่งมีหน้าที่แต่งตั้งตุลาการทั้งประเทศ กับ

คณะลูกขุนที่ได้รับการคัดเลือกโดยฝ่ายบริหารส่วนตุลาการศาลทหารชั้นอุทธรณ์ เป็นตุลาการในศาลอุทธรณ์พลเรือนที่ได้รับการแต่งตั้งจากหัวหน้าฝ่ายตุลาการ คือ Lord Chief Justice และเมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับศาลพลเรือนของไทย คือ ศาลยุติธรรม ศาลปกครอง และศาลรัฐธรรมนูญ แล้วจะพบว่าแต่ละศาลต่างก็มีความเป็นอิสระในการปฏิบัติหน้าที่โดยปราศจากการแทรกแซงของฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติเลย ทั้งนี้ เพราะหากมีการแทรกแซงการปฏิบัติหน้าที่ของฝ่ายตุลาการย่อมจะส่งผลกระทบต่อการศึกษาพิพากษาคดีให้มีความยุติธรรมได้ สำหรับศาลทหาร มีตุลาการศาลทหารทำหน้าที่ไม่แตกต่างไปจากตุลาการหรือผู้พิพากษาศาลอื่น นั่นก็คือ ตุลาการศาลทหารมีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาพิพากษาคดีข้อพิพาทระหว่างคู่ความเพียงแต่ลักษณะและประเภทของคดีจะแตกต่างจากคดีศาลยุติธรรม ศาลปกครอง และศาลรัฐธรรมนูญ กล่าวคือ ลักษณะของคดีจะเป็นคดีที่บุคคลผู้อยู่ในอำนาจศาลทหารในขณะที่กระทำผิดได้กระทำการอันเป็นความผิดตามกฎหมายทหารหรือกฎหมายอื่นในทางอาญา ส่วนประเภทของคดีนั้นจะเป็นคดีทั้งที่เกิดขึ้นในเวลาปกติรวมทั้งในเวลาที่มีการรบหรือสถานะสงครามและในเวลาประกาศใช้กฎอัยการศึก โดยผู้เสียหายอาจจะเป็นทหารหรือพลเรือนก็ได้ ส่วนจำเลยเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารดังต่อไปนี้

- (1) นายทหารชั้นสัญญาบัตรประจำการ
- (2) นายทหารชั้นสัญญาบัตรนอกประจำการ เฉพาะเมื่อกระทำผิดต่อคำสั่งหรือข้อบังคับตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร
- (3) นายทหารประทวนและพลทหารกองประจำการหรือประจำการ หรือบุคคลที่รับราชการทหารตามกฎหมายว่าด้วยการรับราชการทหาร
- (4) นักเรียนทหารตามที่กระทรวงกลาโหมกำหนด
- (5) ทหารกองเกินที่ถูกเข้ากองประจำการ ซึ่งเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารได้รับตัวไว้เพื่อให้เข้ารับราชการประจำอยู่ในหน่วยทหาร
- (6) พลเรือนที่สังกัดอยู่ในราชการทหาร (ที่ไม่มียศทหาร รวมถึงทหารพราน) เมื่อกระทำผิดในหน้าที่ราชการทหารหรือกระทำผิดอย่างอื่นเฉพาะใน หรือบริเวณ อาคาร ที่ตั้งหน่วยทหาร ที่พักร้อน พักแรม เรือ อากาศยาน หรือยานพาหนะที่อยู่ในการควบคุมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร
- (7) บุคคลซึ่งต้องขังหรืออยู่ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร โดยชอบด้วยกฎหมาย
- (8) เชลยศึกหรือชนชาติศัตรูซึ่งอยู่ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร

คดีที่ไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ได้แก่

- (1) คดีที่บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารกับบุคคลที่มีใ้ได้อยู่ในอำนาจศาลทหารกระทำผิดด้วยกัน
- (2) คดีที่เกี่ยวข้องกับคดีที่อยู่ในอำนาจศาลพลเรือน
- (3) คดีที่ต้องดำเนินในศาลเยาวชนและครอบครัว
- (4) คดีที่ศาลทหารเห็นว่าไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร
- (5) คดีที่ศาลพลเรือนได้สั่งรับประทับฟ้องไว้แล้ว และแม้จะปรากฏตามทางพิจารณา

ในภายหลังว่าเป็นคดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ก็ให้ศาลพลเรือนมีอำนาจพิจารณาพิพากษาได้

การพิจารณาถึงความเป็นอิสระด้านตุลาการประกอบด้วยปัจจัยบ่งชี้ 2 ประเด็น ได้แก่ ตุลาการศาลทหาร และ องค์คณะตุลาการ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) ตุลาการศาลทหาร

ปัจจัยบ่งชี้ คือ ผู้เป็นตุลาการสามารถใช้อำนาจตุลาการดำรงความยุติธรรมได้โดยปราศจากการควบคุม ครอบงำ และแทรกแซง แต่ที่เป็นปัญหาซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเป็นอิสระปราศจากการแทรกแซงของฝ่ายบริหารมี 2 ประเด็น คือ องค์ประกอบคณะกรรมการตุลาการทหาร (กตท.) และการแต่งตั้งและถอดถอนตุลาการศาลทหาร ดังนี้

(1) องค์ประกอบคณะกรรมการตุลาการทหาร (กตท.)

คณะกรรมการตุลาการทหาร (กตท.) มีอำนาจให้ความเห็นชอบต่อนายทหารชั้นสัญญาบัตรผู้มีความเหมาะสมต่อการดำรงตำแหน่งตุลาการศาลทหาร และมีอำนาจให้ความเห็นชอบในการถอดถอนตุลาการศาลทหารให้พ้นจากตำแหน่ง ตามข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วย ตุลาการศาลทหาร พ.ศ. 2528 ข้อ 8 ซึ่งก่อนการแต่งตั้งตุลาการจะต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการตุลาการทหาร ทำให้การดำรงตำแหน่งตุลาการศาลทหารนั้นสามารถถูกแทรกแซงได้โดยฝ่ายบริหารมาตั้งแต่เริ่มต้นของการจะเข้าไปทำหน้าที่จนพ้นจากการทำหน้าที่ตุลาการ ทั้งนี้ เนื่องจากการให้ความเห็นชอบของคณะกรรมการตุลาการทหาร (กตท.) นั้นเป็นจุดเริ่มต้นของการใช้อำนาจตุลาการเพื่อคัดเลือกตุลาการศาลทหารอันเป็นขั้นตอนหนึ่งของการบริหารทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Management) ซึ่งครอบคลุมถึงเรื่องการคัดเลือก การแต่งตั้ง การฝึกอบรมพัฒนา การใช้ประโยชน์ การประเมินผล ความดีความชอบ ค่าตอบแทน การเลื่อนตำแหน่ง การสงวนรักษา และการออกจากตำแหน่ง ตามกรอบ (Framework) ที่กำหนดโดยนโยบายทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Policy) ที่กำหนดโดยฝ่ายบริหาร จึงส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพของตุลาการศาลทหารในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อดำรงความยุติธรรมที่เป็นปัจจัยสำคัญของความสงบสุขในสังคมและความมั่นคงของชาติที่ไม่เป็นอิสระเพราะถูกแทรกแซงโดยฝ่ายทหาร

ที่กล่าวเช่นนี้เป็นเพราะคณะกรรมการตุลาการทหาร ตามข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยตุลาการศาลทหาร พ.ศ. 2528 ข้อ 9 มีทั้งหมด จำนวน 14 คน โดยมีองค์ประกอบด้วย

(1.1) ประธานกรรมการ คือ ปลัดกระทรวงกลาโหม

(1.2) รองประธานกรรมการ คือ เจ้ากรมพระธรรมนูญ

(1.3) กรรมการ จำนวน 11 คน คือ ผู้อำนวยการสำนักนโยบายและแผนกลาโหม เจ้ากรมเสมีนตรา หัวหน้าสำนักตุลาการทหาร รองเจ้ากรมพระธรรมนูญ ผู้ช่วยเจ้ากรมพระธรรมนูญ ตุลาการพระธรรมนูญหัวหน้าศาลทหารกลาง ตุลาการพระธรรมนูญหัวหน้าศาลทหารกรุงเทพ ตุลาการพระธรรมนูญหัวหน้าคณะฝ่ายศาลทหารสูงสุด และนายทหารชั้นยศนายพล จำนวนไม่เกิน 3 คน ซึ่งแต่งตั้งโดยปลัดกระทรวงกลาโหม ในฐานะประธานคณะกรรมการตุลาการทหาร

(1.4) กรรมการและเลขานุการ คือ ตุลาการพระธรรมนูญประจำสำนักตุลาการทหาร (อัตรพลตรี พลเรือตรี พลอากาศตรี) จำนวน 1 คน

(1.5) ผู้ช่วยเลขานุการ คือ หัวหน้าฝ่ายงาน คณะกรรมการตุลาการทหาร

ดังนั้น คณะกรรมการตุลาการทหาร จึงประกอบด้วย ฝ่ายตุลาการพระธรรมนูญกับฝ่ายบริหาร โดยฝ่ายบริหารประกอบด้วย ปลัดกระทรวงกลาโหม ผู้อำนวยการสำนักนโยบายและแผนกลาโหม เจ้ากรมเสมีนตรา เจ้ากรมพระธรรมนูญ รองเจ้ากรมพระธรรมนูญ ผู้ช่วยเจ้ากรมพระธรรมนูญ และนายทหารสัญญาบัตรชั้นยศนายพล (ฝ่ายบริหาร) ที่แต่งตั้งโดยประธาน คือ ปลัดกระทรวงกลาโหม (ฝ่ายบริหาร) จำนวนไม่เกิน 3 คน ดังนั้นจึงถือได้ว่า สักส่วนฝ่ายบริหารมีทั้งหมด จำนวน 9 คน

ฝ่ายตุลาการพระธรรมนูญ จำนวน 5 คน ได้แก่ หัวหน้าสำนักตุลาการทหาร ตุลาการพระธรรมนูญหัวหน้าศาลทหารกลาง ตุลาการพระธรรมนูญหัวหน้าศาลทหารกรุงเทพ และตุลาการพระธรรมนูญหัวหน้าคณะฝ่ายศาลทหารสูงสุด กับตุลาการพระธรรมนูญประจำสำนักตุลาการทหาร (อัตรพลตรี พลเรือตรี หรือพลอากาศตรี) จำนวน 1 คน

การที่สักส่วนของคณะกรรมการตุลาการทหาร ประกอบด้วยนายทหารชั้นสัญญาบัตรที่เป็นฝ่ายบริหารที่มีสักส่วนมากกว่าฝ่ายที่เป็นตุลาการ ทำให้ในบางครั้งหากจะต้องมีมติด้วยเสียงข้างมากในการชี้ขาดข้อวินิจฉัยจะส่งผลให้มติที่ได้มานั้นจะมาจากฝ่ายบริหารที่มีเสียงมากกว่า จึงกล่าวได้ว่ารูปแบบคณะกรรมการตุลาการที่เป็นอยู่นั้นมีการใช้อำนาจฝ่ายบริหารเหนือตุลาการ นอกจากนี้ โดยเหตุที่ขอบเขตแห่งอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการตุลาการตามกฎหมายในด้านการให้ความเห็นชอบการแต่งตั้งและถอดถอนตุลาการ ซึ่งเป็นอำนาจหน้าที่ที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงต่อการเป็นตุลาการศาลทหารที่บางครั้งอาจมีนโยบายของฝ่ายบริหารเป็นตัวกำหนดการใช้อำนาจ

หน้าที่นั้นได้ เช่น นโยบายของฝ่ายบริหารและการบริหารทรัพยากรมนุษย์ด้านการเป็นตุลาการศาลทหาร ดังนั้น การที่สัดส่วนข้างมากของคณะกรรมการตุลาการทหารที่เป็นฝ่ายบริหารดังกล่าว จึงสะท้อนถึงการใช้อำนาจบริหารของกระทรวงกลาโหมแทรกแซงอำนาจตุลาการ ส่งผลให้ศาลทหารขาดความเป็นอิสระจากกระทรวงกลาโหม ซึ่งแตกต่างจากคณะกรรมการที่มีอำนาจบริหารงานบุคคลในส่วนข้าราชการตุลาการของศาลรัฐธรรมนูญ ศาลปกครอง และศาลยุติธรรมที่ไม่มีฝ่ายบริหารเป็นองค์ประกอบอยู่ด้วย

ด้วยเหตุนี้ องค์ประกอบคณะกรรมการตุลาการทหารดังที่วิเคราะห์มานี้ จึงเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อความเป็นอิสระของตุลาการศาลทหารในการประสิทธิประสาทความยุติธรรม ซึ่งเมื่อได้นำเอาประเด็นนี้ไปสู่การสัมภาษณ์เชิงลึก กลุ่มประชากรสัมภาษณ์ จำนวน 19 คน คำตอบที่ได้มาแบ่งเป็น 2 กลุ่มคำตอบ ดังนี้

กลุ่มที่มีความเห็นว่า สัดส่วนคณะกรรมการตุลาการทหาร สมควรมีตุลาการพระธรรมนูญเกินกว่าครึ่งเป็นองค์ประกอบ โดยมีเหตุผลสนับสนุนความคิดเห็น คือ เนื่องจากการที่มีฝ่ายบริหารเป็นสัดส่วนข้างมากตามรูปแบบปัจจุบัน ทำให้ฝ่ายบริหารมีอำนาจชี้ขาดข้อวินิจฉัยของคณะกรรมการตุลาการทหาร ส่งผลให้ดุลพินิจในการคัดเลือกตุลาการศาลทหาร เป็นอำนาจของฝ่ายบริหารในกระทรวงกลาโหมที่อาจผูกพันกับเป้าหมายตามหน้าที่ของกระทรวงกลาโหมมากกว่าหน้าที่อำนวยความยุติธรรมของศาลทหาร จึงอาจเป็นเหตุทำให้ได้ตุลาการศาลทหารที่ไม่เหมาะสมต่อหน้าที่ในการอำนวยความยุติธรรมอย่างแท้จริง ผลที่ตามมาก็จะกระทบต่อประสิทธิภาพการดำรงความยุติธรรม ดังนั้น หากสัดส่วนของตุลาการพระธรรมนูญมีเกินกว่าครึ่งหนึ่งก็จะทำให้การชี้ขาดข้อผิดของคณะกรรมการตุลาการทหารเป็นอำนาจของศาลทหารที่มีเป้าหมายต่อการอำนวยความยุติธรรมอย่างแท้จริงได้ เนื่องจากอำนาจตุลาการที่ใช้โดยคณะกรรมการตุลาการทหาร มีความเป็นอิสระปราศจากการแทรกแซงของฝ่ายทหาร อันเป็นเหตุให้ตุลาการศาลทหารมีความเป็นอิสระจากฝ่ายบริหาร ซึ่งกลุ่มความคิดเห็นนี้ เป็นกลุ่มประชากรสัมภาษณ์เชิงลึกจำนวนมากที่สุด คือ 18 คน

กลุ่มที่มีความเห็นว่า สัดส่วนคณะกรรมการตุลาการทหารรูปแบบปัจจุบันที่มาจากฝ่ายบริหารเกินกว่าครึ่งนั้นยังมีความเหมาะสม ซึ่งประชากรสัมภาษณ์กลุ่มนี้เป็นส่วนข้างน้อย คือ 1 คน ซึ่งให้เหตุผลสนับสนุนความคิดเห็นว่า เนื่องจากศาลทหารเป็นศาลที่ทำงานเฉพาะด้านการบังคับใช้กฎหมายฝ่ายทหาร จึงทำให้มีภารกิจที่เกี่ยวข้องกับภารกิจฝ่ายทหารอยู่ตลอดเวลา อีกทั้งปัจจุบันตุลาการศาลทหารนั้นเป็นทหารในสังกัดกระทรวงกลาโหม ผู้บังคับบัญชาฝ่ายทหารจึงสมควรมีบทบาทสำคัญต่อการคัดเลือกตุลาการศาลทหารด้วย เพราะตุลาการศาลทหารทั้งหมดนั้นเป็นกำลังพลในสังกัดกระทรวงกลาโหมที่ต้องผูกพันกับงบประมาณของกระทรวงกลาโหมด้วย ดังนั้น จึงเป็นความจำเป็นที่กระทรวงกลาโหมจะต้องมีอำนาจหน้าที่กำหนดนโยบายและ

การบริหารงานกำลังพลและงบประมาณของกระทรวงกลาโหมได้ทั้งหมด ประกอบกับฝ่ายบริหารที่อยู่ในคณะกรรมการตุลาการทหารก็ให้ความเป็นอิสระและให้เกียรติต่อศาลทหารเสมอมา คณะกรรมการตุลาการทหารตามรูปแบบปัจจุบัน จึงยังคงมีความเหมาะสม

ข้อมูลที่ได้จากประชากรสัมภาษณ์ทั้ง 2 กลุ่มชี้ถึงความคิดเห็นที่มีความแตกต่างกัน กล่าวคือ ประชากรสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มแรกซึ่งเป็นกลุ่มใหญ่ จำนวน 18 คน มีความเห็นต่อความสำคัญของสัดส่วนคณะกรรมการตุลาการทหาร ที่ควรจะต้องมีความเป็นอิสระจากฝ่ายบริหาร โดยให้มีสัดส่วนของตุลาการพระธรรมนูญเกินกว่าครึ่งเป็นองค์ประกอบ ซึ่งองค์ประกอบคณะกรรมการตุลาการทหารในปัจจุบันนี้แสดงถึงการยังคงอยู่ภายใต้อำนาจของฝ่ายบริหารในกระทรวงกลาโหม ในขณะที่ประชากรสัมภาษณ์อีกกลุ่ม จำนวน 1 คน มีความเห็นตรงข้าม โดยเห็นว่า เนื่องจากปัจจุบันตุลาการศาลทหารเป็นทหารในสังกัดกระทรวงกลาโหม จึงเป็นความจำเป็นของกระทรวงกลาโหมที่จะต้องกำหนดนโยบายและการบริหารงานกำลังพลของกระทรวงกลาโหม

จากผลของข้อมูลที่ได้มานี้จึงกล่าวได้ว่าปัจจุบันความเป็นอิสระในการให้ความเห็นชอบต่อผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งเป็นตุลาการศาลทหารและการถอดถอนให้พ้นจากตำแหน่งตุลาการศาลทหารนั้นยังคงอยู่ภายใต้การแทรกแซงของฝ่ายบริหาร คือ กระทรวงกลาโหม เนื่องจากฝ่ายบริหารมีสัดส่วนเป็นเสียงข้างมาก อีกทั้งคณะกรรมการตุลาการทหารในส่วนของปลัดกระทรวงกลาโหม เจ้ากรมพระธรรมนูญ รองเจ้ากรมพระธรรมนูญ ผู้ช่วยเจ้ากรมพระธรรมนูญ ผู้อำนวยการสำนักนโยบายและแผนกลาโหม เจ้ากรมเสมียนตรา และนายทหารชั้นนายพลทั้ง 3 คน เป็นตำแหน่งที่ใช้อำนาจบริหารของกระทรวงกลาโหม แต่ขณะเดียวกันบุคคลดังกล่าวก็ยังมีอำนาจตุลาการในฐานะเป็นองค์ประกอบของคณะกรรมการตุลาการทหารดังกล่าวด้วย จึงเป็นการรวมอำนาจทั้งอำนาจบริหารและอำนาจตุลาการอยู่ในบุคคลเดียวกัน ส่งผลให้ขาดหลักประกันว่า บุคคลดังกล่าวจะสามารถใช้อำนาจตุลาการได้โดยอิสระจากอำนาจบริหารที่ผูกพันอยู่กับตำแหน่งฝ่ายบริหารของตนเองได้หรือไม่ ประกอบกับ เจ้ากรมพระธรรมนูญ รองเจ้ากรมพระธรรมนูญ ผู้ช่วยเจ้ากรมพระธรรมนูญ ผู้อำนวยการสำนักนโยบายและแผนกลาโหม และเจ้ากรมเสมียนตรา เป็นได้บังคับบัญชาของปลัดกระทรวงกลาโหม จึงเป็นเหตุให้บุคคลดังกล่าวทั้งหมดนี้ขาดความเป็นอิสระจากปลัดกระทรวงกลาโหมที่เป็นประธานคณะกรรมการตุลาการทหารและเป็นผู้บังคับบัญชาทางทหาร และด้วยเหตุผลทั้งหมดดังที่กล่าวมา จึงทำให้รูปแบบคณะกรรมการตุลาการทหารในปัจจุบันขาดความเป็นอิสระจากฝ่ายบริหาร ซึ่งไม่สอดคล้องกับมาตรฐานสากลและรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ที่ให้ความสำคัญกับความเป็นอิสระต่ออำนาจตุลาการตามหลักการแบ่งแยกอำนาจในการปกครองระบอบประชาธิปไตยดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

ดังนั้น การพัฒนาให้คณะกรรมการตุลาการทหารมีความเป็นอิสระจากฝ่ายบริหารด้วยการจัดให้สัดส่วนของตุลาการพระธรรมนูญมีมากกว่าครึ่งหนึ่งจึงมีความจำเป็น เพราะจะทำให้ฝ่ายบริหารไม่สามารถแทรกแซงการให้ความเห็นชอบต่อการแต่งตั้งและการถอดถอนตุลาการศาลทหารได้ อีกทั้งยังจะส่งผลให้ผู้ที่เป็นตุลาการศาลทหารไม่ต้องกังวลกับอำนาจฝ่ายบริหาร ทั้งก่อนได้รับการแต่งตั้งและระหว่างการดำรงตำแหน่งตุลาการศาลทหาร ซึ่งสอดคล้องกับหลักสากลว่าด้วยหลักพื้นฐานความเป็นอิสระของตุลาการ (United Nations' Basic Principles on the Independence of the Judiciary) ที่กำหนดให้การคัดเลือกผู้พิพากษาหรือตุลาการจะต้องมีมาตรการป้องกันการดำเนินการที่มีชอบ และขณะเดียวกันหากพัฒนาให้องค์ประกอบสัดส่วนข้างน้อยของคณะกรรมการตุลาการทหาร ประกอบด้วยฝ่ายบริหารที่เกี่ยวข้องรวมทั้งหมดแล้วมีสัดส่วนไม่ถึงกึ่งหนึ่งก็จะทำให้ได้คณะกรรมการตุลาการทหาร ซึ่งมีทั้งความเป็นอิสระพร้อมกับยังเป็นคณะกรรมการในรูปแบบเปิดเพราะเป็นการรับฟังความเห็นรอบด้าน ที่ส่งผลต่อความโปร่งใสของคณะกรรมการตุลาการทหารตามหลักธรรมาภิบาลและประสิทธิภาพในการทำหน้าที่ของตุลาการศาลทหาร

(2) อำนาจการแต่งตั้งและถอดถอนตุลาการศาลทหาร

ตุลาการศาลทหาร ประกอบด้วย ตุลาการพระธรรมนูญ และตุลาการร่วม ซึ่งมีคุณสมบัติและอำนาจหน้าที่ ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 25 ถึงมาตรา 29 ดังนี้

ตุลาการพระธรรมนูญ เป็น ตุลาการศาลทหารที่มีคุณสมบัติเป็นนายทหารชั้นสัญญาบัตรซึ่งมีความรู้ความชำนาญในด้านกฎหมายและได้รับการศึกษาอบรมจากโรงเรียนเหล่าทหารพระธรรมนูญในหลักสูตรนายทหารพระธรรมนูญชั้นต้น หลักสูตรนายทหารพระธรรมนูญชั้นสูง และหลักสูตรตุลาการพระธรรมนูญ แล้วได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งตุลาการพระธรรมนูญ มีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินกระบวนการพิจารณา การออกหมายเรียก หมายอาญา หมายอื่น และคำสั่งต่าง ๆ รวมถึงการไต่สวนและการสืบพยานที่ไม่ใช่การวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทแห่งคดี

ตุลาการร่วมมีคุณสมบัติเป็น นายทหารชั้นสัญญาบัตรซึ่งไม่จำเป็นต้องมีความรู้ความชำนาญด้านกฎหมาย แต่มีตำแหน่งทางทหารอันเป็นฝ่ายบริหารของกระทรวงกลาโหมที่มีความรู้ความชำนาญทางด้านการบังคับบัญชาทางทหารหรือในด้านวิทยาการสายต่าง ๆ อันเกี่ยวกับคดีเช่นเดียวกันกับผู้พิพากษาสมทบของศาลยุติธรรมแล้วในขณะเดียวกันก็ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งตุลาการร่วมอีกตำแหน่งหนึ่ง มีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินกระบวนการพิจารณา การออกหมายเรียก หมายอาญา หมายอื่น และคำสั่งต่าง ๆ เช่นเดียวกับ ตุลาการพระธรรมนูญ ยกเว้นในด้านการไต่สวนและการสืบพยานที่เป็นอำนาจเฉพาะของตุลาการพระธรรมนูญ เพราะไม่มีความรู้และ

ประสบการณ์ด้านกฎหมาย แต่ก็เป็นที่น่าสังเกตก็คือ ทั้งตุลาการพระธรรมนูญและตุลาการร่วมจะทำหน้าที่ร่วมกันในการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทแห่งคดี

จากคุณสมบัติและอำนาจหน้าที่ของตุลาการพระธรรมนูญและตุลาการร่วมดังกล่าว จึงแสดงให้เห็นว่า ตุลาการพระธรรมนูญมีคุณสมบัติและอำนาจหน้าที่ในมาตรฐานเดียวกันกับผู้พิพากษาของศาลยุติธรรม เนื่องจากตุลาการพระธรรมนูญเป็นผู้ที่มีความรู้ความชำนาญทางด้านกฎหมายทั่วไปและทางด้านกฎหมายวินัยทหาร รวมถึงกฎหมายด้านการทหาร ด้านความมั่นคง และกระบวนการยุติธรรมทางทหาร อันเป็นความรู้ความชำนาญเฉพาะด้าน และเป็นตุลาการหลักในการใช้อำนาจตุลาการของศาลทหาร เพราะเป็นผู้มีความรู้ความชำนาญในด้านกฎหมายดังกล่าว และดำรงตำแหน่งตุลาการพระธรรมนูญ โดยไม่ได้ดำรงตำแหน่งทางทหารอื่นใดควบคู่ไปด้วย ดังเช่นตุลาการร่วม และด้วยลักษณะและประเภทของคดีรวมถึงบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ดังกล่าวข้างต้น จึงทำให้ตุลาการร่วมมีความสำคัญต่อการประสิทธิ์ประสาทความยุติธรรมของศาลทหารเช่นเดียวกันกับผู้พิพากษาสมทบในศาลยุติธรรม

สำหรับ การแต่งตั้งตุลาการศาลทหารทั้งในส่วนของตุลาการพระธรรมนูญและตุลาการร่วมเป็นขั้นตอนภายหลังจากที่คณะกรรมการตุลาการทหารได้ให้ความเห็นชอบต่อนายทหารชั้นสัญญาบัตรที่เหมาะสมในการดำรงตำแหน่งตุลาการศาลทหารแล้ว จากนั้นจึงเป็นขั้นตอนการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งตำแหน่งตุลาการศาลทหาร โดยองค์พระมหากษัตริย์ทรงใช้พระราชอำนาจโดยตรงในการแต่งตั้งตุลาการในศาลทหารกลางและศาลทหารสูงสุด ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 10 วรรคแรก แต่สำหรับศาลจังหวัดทหาร ศาลมณฑลทหาร และศาลทหารกรุงเทพ พระมหากษัตริย์ทรงมอบพระราชอำนาจการแต่งตั้งตุลาการศาลทหารให้ผู้บังคับบัญชาฝ่ายทหาร ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 10 วรรคท้าย และมาตรา 30 โดยศาลจังหวัดทหาร ได้แก่ ผู้บังคับการจังหวัดทหาร ศาลมณฑลทหาร ได้แก่ ผู้บัญชาการมณฑลทหาร และศาลทหารกรุงเทพ ได้แก่ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม จึงเป็นเหตุให้ฝ่ายบริหารมีอำนาจแทรกแซงการแต่งตั้งตุลาการศาลทหาร ในส่วนของศาลจังหวัดทหาร ศาลมณฑลทหาร และศาลทหารกรุงเทพ ได้

จากสภาพการณ์ของการแต่งตั้งตุลาการพระธรรมนูญและตุลาการร่วมจะเห็นถึงความแตกต่างกัน กล่าวคือ กรณีตุลาการพระธรรมนูญ มีการกำหนดคุณสมบัติ คือ เป็นผู้มีความรู้และประสบการณ์ทางด้านกฎหมาย ดังนั้น ไม่ว่าจะป็นนายทหารพระธรรมนูญคนใดย่อมสามารถที่จะถูกแต่งตั้งให้เป็นตุลาการพระธรรมนูญได้ทั้งสิ้น และสามารถปฏิบัติหน้าที่ด้านการใช้อำนาจตุลาการได้เช่นกัน ส่วนตุลาการร่วมไม่มีการกำหนดคุณสมบัติที่ชัดเจน ดังนั้นการแต่งตั้งจึงเป็นการ

ใช้อำนาจของฝ่ายบริหารตามดุลพินิจที่เห็นความเหมาะสมเท่านั้น โดยไม่ได้คำนึงถึงฐานความรู้ และประสบการณ์ที่ควรจะต้องมีความเหมาะสมต่อการใช้อำนาจตุลาการอยู่ด้วย

ส่วนการถอดถอนตุลาการศาลทหาร เป็นขั้นตอนเดียวกันกับการแต่งตั้งตุลาการศาลทหารที่กล่าวข้างต้น กล่าวคือ ในขณะที่คณะกรรมการตุลาการทหาร พิจารณาคัดเลือกให้ความเห็นชอบนายทหารชั้นสัญญาบัตรผู้กำลังดำรงตำแหน่งตุลาการศาลทหารที่สมควรพ้นจากตำแหน่งตุลาการศาลทหารเพื่อดำรงตำแหน่งในฝ่ายบริหารของกระทรวงกลาโหมหรือด้วยเหตุอื่นใดก็ตาม คณะกรรมการตุลาการทหาร ก็จะต้องให้ความเห็นชอบต่อนายทหารชั้นสัญญาบัตรผู้เหมาะสมที่จะดำรงตำแหน่งตุลาการศาลทหารทดแทนตำแหน่งที่ว่างนั้นด้วย จากนั้นจึงเป็นขั้นตอนการถอดถอนตุลาการศาลทหารพร้อมกับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งตำแหน่งตุลาการศาลทหารดังกล่าวด้วย แต่โดยเหตุที่การถอดถอนมีส่วนกระทบโดยตรงต่อความมั่นคงในตำแหน่งตุลาการ ดังนั้น ในบางกรณีอาจจะต้องใช้อำนาจตุลาการในการพิจารณาคดีตามนโยบายที่ฝ่ายบริหารกำหนดไว้โดยไม่ได้คำนึงถึงการใช้อำนาจตุลาการที่ต้องคำนึงถึงความยุติธรรมเป็นหลัก ปัจจัยด้านการถอดถอนจึงส่งผลกระทบต่อความเป็นอิสระของตุลาการศาลทหาร

ดังนั้น อำนาจการแต่งตั้งและถอดถอนตุลาการศาลทหารในศาลจังหวัดทหาร ศาลมณฑลทหาร และศาลทหารกรุงเทพ ซึ่งเป็นศาลชั้นต้น จึงมีความสำคัญต่อความเป็นอิสระจากฝ่ายบริหารของตุลาการศาลทหาร ส่วนศาลทหารกลางและศาลทหารสูงสุด พระมหากษัตริย์ทรงใช้พระราชอำนาจ ดังนั้นฝ่ายบริหารจึงไม่มีอำนาจในการแต่งตั้งและถอดถอนตุลาการศาลทหาร ซึ่งการวิจัยนี้ไม่กำหนดให้เป็นประเด็นในการวิเคราะห์

อำนาจแต่งตั้งและถอดถอนตุลาการพระธรรมนูญและตุลาการร่วม ในศาลจังหวัดทหาร ศาลมณฑลทหาร และศาลทหารกรุงเทพ เมื่อนำไปสู่การสัมภาษณ์เชิงลึก กลุ่มประชากรสัมภาษณ์จำนวน 19 คน คำตอบที่ได้มาแบ่งเป็น 2 กลุ่มคำตอบ ดังนี้

กลุ่มที่มีความเห็นว่า ฝ่ายตุลาการพระธรรมนูญควรมีอำนาจแต่งตั้งและถอดถอนตุลาการศาลทหารตามที่พระมหากษัตริย์ทรงมอบพระราชอำนาจให้ในศาลจังหวัดทหาร ศาลมณฑลทหาร และศาลทหารกรุงเทพ โดยมีเหตุผลสนับสนุนความคิดเห็น คือ เนื่องจากการแต่งตั้งและถอดถอนรูปแบบนี้จะทำให้ผู้บังคับบัญชาทหารและรัฐมนตรีกระทรวงกลาโหมไม่สามารถแทรกแซงประการใดได้ จึงส่งผลให้ตุลาการศาลทหารมีความเป็นอิสระจากฝ่ายบริหารตามหลักการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่มีการแบ่งแยกอำนาจบริหาร นิติบัญญัติ กับอำนาจตุลาการ ทั้งในส่วนของตุลาการร่วมและตุลาการพระธรรมนูญ นอกจากนี้ยังเป็นรูปแบบซึ่งมีความเหมาะสมกับประเทศไทยที่มีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นองค์พระประมุขแห่งรัฐและทรงดำรงตำแหน่งเป็นจอมทัพไทย ดังนั้น อำนาจการแต่งตั้งและถอดถอนตุลาการศาลทหารจึงสมควรเป็น

พระราชอำนาจแห่งองค์พระมหากษัตริย์ และเพื่อเป็นการแบ่งเบาพระราชกรณียกิจขององค์พระมหากษัตริย์ ฝ่ายตุลาการพระธรรมนูญจึงมีความเหมาะสมในการรับพระราชอำนาจที่พระมหากษัตริย์ทรงมอบให้แต่งตั้งและถอดถอนตุลาการศาลทหารในส่วนของศาลจังหวัดทหาร ศาลมณฑลทหาร และศาลทหารกรุงเทพ ซึ่งกลุ่มความคิดเห็นนี้ เป็นกลุ่มประชากรสัมภาษณ์เชิงลึกจำนวนมากที่สุด คือ 18 คน

ประชากรสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 1 คน เป็นกลุ่มที่มีความเห็นว่า อำนาจการแต่งตั้งและถอดถอนตุลาการศาลทหารตามรูปแบบปัจจุบันที่พระมหากษัตริย์ทรงมอบพระราชอำนาจให้กับผู้บังคับบัญชาทหารและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมยังคงเหมาะสม โดยมีเหตุผลสนับสนุนความคิดเห็น คือ เนื่องจากศาลทหารเป็นศาลในลักษณะชำนาญพิเศษซึ่งมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวข้องกับการกิจของกระทรวงกลาโหม ประกอบกับผู้ดำรงตำแหน่งตุลาการศาลทหารเป็นนายทหารสัญญาบัตรที่เป็นกำลังพลในสังกัดกระทรวงกลาโหม จึงทำให้กระทรวงกลาโหมต้องปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมาย มิฉะนั้นผู้รับผิดชอบก็อาจมีความผิดตามกฎหมายได้ ด้วยเหตุนี้กระทรวงกลาโหมจึงสมควรมีบทบาทสำคัญในเรื่องการแต่งตั้งและถอดถอนตุลาการศาลทหาร ดังนั้น การที่ฝ่ายผู้บังคับบัญชาทหารกับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมเป็นผู้รับมอบพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ ในการแต่งตั้งและถอดถอนตุลาการศาลทหารทั้งตุลาการร่วมและตุลาการพระธรรมนูญในศาลจังหวัดทหาร ศาลมณฑลทหาร และศาลทหารกรุงเทพ ตามรูปแบบปัจจุบันจึงยังคงมีความเหมาะสม

ข้อมูลที่ได้จากประชากรสัมภาษณ์ทั้ง 2 กลุ่มนี้ชี้ถึงความแตกต่างกัน กล่าวคือ ประชากรสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มแรกซึ่งเป็นกลุ่มใหญ่ จำนวน 18 คน มีความเห็นต่อความสำคัญของอำนาจแต่งตั้งและถอดถอนตุลาการศาลทหารในศาลจังหวัดทหาร ศาลมณฑลทหาร และศาลทหารกรุงเทพ ที่ควรจะต้องมีความเป็นอิสระจากฝ่ายบริหารซึ่งปัจจุบันนี้แสดงถึงการยังคงอยู่ภายใต้อำนาจของกระทรวงกลาโหม ในขณะที่ประชากรสัมภาษณ์อีกกลุ่ม จำนวน 1 คน มีความเห็นตรงข้าม โดยเห็นว่า เนื่องจากตุลาการศาลทหารเป็นกำลังพลในสังกัดกระทรวงกลาโหม จึงทำให้กระทรวงกลาโหมจำต้องปฏิบัติหน้าที่รับผิดชอบตามกฎหมายต่อกำลังพลในสังกัด กระทรวงกลาโหมจึงสมควรมีบทบาทสำคัญในเรื่องการแต่งตั้งและถอดถอนตุลาการศาลทหาร

จากผลของข้อมูลที่ได้มานี้จึงกล่าวได้ว่าปัจจุบันความเป็นอิสระในการแต่งตั้งและถอดถอนตุลาการศาลทหารในศาลจังหวัดทหาร ศาลมณฑลทหาร และศาลทหารกรุงเทพ ยังคงอยู่ภายใต้การควบคุมและสั่งการของฝ่ายบริหาร คือ กระทรวงกลาโหม ซึ่งไม่สอดคล้องกับระเบียบปฏิบัติสำหรับการบังคับใช้หลักการพื้นฐานว่าด้วยความอิสระของตุลาการอย่างมีประสิทธิภาพ (Procedures for the Effective Implementation of the Basic Principles on the Independence of the

Judiciary) ที่กำหนดให้รัฐทุกรัฐจะต้องรับและบังคับใช้หลักการพื้นฐานว่าด้วยความเป็นอิสระและความเป็นกลางของตุลาการในระบบยุติธรรมของตน และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 และหลักนิติธรรมที่ยึดหลักการแบ่งแยกอำนาจและความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญเป็นหัวใจสำคัญ อีกทั้งจากการวิจัยของ Dini Dewi Heniarti มหาวิทยาลัย Bandung Islamic University ประเทศอินโดนีเซีย ที่ได้ศึกษาถึงการพัฒนาศาลทหารของประเทศอินโดนีเซีย เรื่อง Military Court's Jurisdiction over Military Members Who Commit General Crimes under Indonesian Military Judiciary System in Comparison with Other Countries. พบว่า ศาลทหารยังมีความจำเป็นต่อการปฏิบัติหน้าที่ของฝ่ายทหารในการรักษาความมั่นคงของประเทศ แต่ความเป็นอิสระและความเป็นกลางของตุลาการศาลทหารเป็นเรื่องสำคัญต่อการอำนวยความยุติธรรม จึงเป็นการยืนยันถึงความจำเป็นที่ศาลทหารจะต้องมีความเป็นอิสระจากฝ่ายบริหารในการแต่งตั้งและถอดถอนตุลาการศาลจังหวัดทหาร ศาลมณฑลทหาร และศาลทหารกรุงเทพ ซึ่งสอดคล้องกับศาลทหารประเทศอังกฤษที่หัวหน้าฝ่ายตุลาการ คือ Lord Chief Justice เป็นผู้แต่งตั้งตุลาการทั้งหมดของประเทศอังกฤษรวมทั้งตุลาการของศาลทหาร อีกทั้งยังสอดคล้องกับศาลทหารประเทศสหรัฐอเมริกาที่ประธานาธิบดีเป็นผู้แต่งตั้งตุลาการในศาลทหารชั้นทัพทวนและศาลทหารชั้นอุทธรณ์จากตุลาการพลเรือนด้วยการแนะนำและรับรองของรัฐสภา ซึ่งหากตุลาการศาลจังหวัดทหาร ศาลมณฑลทหาร และศาลทหารกรุงเทพ ของประเทศไทยยังคงได้รับการแต่งตั้งและถอดถอนจากฝ่ายบริหารก็จะทำให้เกิดปัญหาในเรื่องอำนาจฝ่ายบริหารและอำนาจฝ่ายตุลาการที่ทับซ้อนกัน ส่งผลให้ตุลาการศาลทหารต้องผูกพันกับอำนาจฝ่ายบริหารของกระทรวงกลาโหม และทำให้มีผลกระทบต่อการปฏิบัติหน้าที่ของตุลาการศาลทหารในฐานะที่เป็นผู้ใช้อำนาจตุลาการเพื่อประสิทธิ์ประสาทความยุติธรรมได้ในที่สุด

ดังนั้น การที่พระมหากษัตริย์ทรงมีพระราชอำนาจในการแต่งตั้งและถอดถอนตุลาการศาลทหารทั้งหมดนั้น สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 2 “ประเทศไทยมีการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ ทรงเป็นประมุข” และ มาตรา 8 “พระมหากษัตริย์ทรงดำรงตำแหน่งจอมทัพไทย” โดยมีฝ่ายตุลาการ คือ ตุลาการพระธรรมนูญ รับมอบพระราชอำนาจในการแต่งตั้งและถอดถอนตุลาการศาลจังหวัดทหาร ศาลมณฑลทหาร และศาลทหารกรุงเทพ อันเป็นการแบ่งเบาพระราชกรณียกิจ ทั้งในส่วนของตุลาการพระธรรมนูญและตุลาการร่วม ซึ่งสอดคล้องกับหลักการพื้นฐานว่าด้วยความอิสระและความเป็นกลางของตุลาการในศาลทหารในมาตรฐานเดียวกันกับระบบยุติธรรมปกติ อีกทั้งยังเป็นมาตรการป้องกันการแต่งตั้งและถอดถอนตุลาการศาลทหารที่มีขอบจากเหตุที่ถูกแทรกแซงจาก

ฝ่ายบริหาร คือ ผู้บังคับบัญชาทหารและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ซึ่งจะส่งผลถึงความศรัทธา และเชื่อมั่นต่อการใช้อำนาจตุลาการของตุลาการศาลทหาร

2) องค์คณะตุลาการ

องค์คณะตุลาการศาลทหาร หมายถึง กลุ่มของตุลาการศาลทหารที่ประกอบด้วย ตุลาการพระธรรมนูญและตุลาการร่วม ซึ่งมีอำนาจหน้าที่วินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทแห่งคดี องค์คณะ ตุลาการศาลทหาร จึงเป็นส่วนสำคัญที่สะท้อนบทบาทของศาลทหารในฐานะเป็นองค์กรที่ใช้ อำนาจตุลาการเพื่อบังคับความยุติธรรมในการระงับข้อพิพาทอันเป็นหนทางยุติความขัดแย้งเพื่อ สร้างความสงบสุขของสังคมและรักษาความมั่นคงให้กับประเทศ ซึ่งเป็นกระบวนการสำคัญของ สังคมที่ช่วยสร้างความปรองดอง ทำให้สมาชิกในสังคมสามารถอยู่ร่วมกันได้ และเนื่องจากองค์ คณะตุลาการศาลทหารประกอบด้วยตุลาการพระธรรมนูญและตุลาการร่วม โดยตุลาการร่วมนั้น เป็นนายทหารชั้นสัญญาบัตรที่ดำรงตำแหน่งในฝ่ายบริหารของกระทรวงกลาโหมควบคู่กับ ตำแหน่งตุลาการร่วม เช่น ตำแหน่งผู้บังคับการจังหวัดทหาร ผู้บัญชาการมณฑลทหาร แม่ทัพภาค จึงทำให้ตุลาการร่วมต้องผูกพันรับผิดชอบต่ออำนาจหน้าที่ทั้งในฝ่ายบริหารและฝ่ายตุลาการที่ทับ ซ้อนรวมศูนย์อยู่ในตนเอง ทำให้องค์ประกอบในองค์คณะตุลาการศาลทหารระหว่างสัดส่วนของ “ตุลาการร่วม” กับ “ตุลาการพระธรรมนูญ” เป็นประเด็นซึ่งมีความสำคัญต่อความเป็นอิสระของ ศาลทหารที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้ให้ความสำคัญ โดยปัจจุบัน พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 ได้บัญญัติให้องค์คณะตุลาการศาลจังหวัดทหาร ศาลมณฑลทหาร ศาลทหารกรุงเทพ ศาลทหารกลาง และศาลทหารสูงสุด มีองค์ประกอบ ดังนี้

(1) ศาลจังหวัดทหารบก ศาลมณฑลทหาร และศาลทหารกรุงเทพ องค์คณะตุลาการ 3 คน ประกอบด้วยตุลาการพระธรรมนูญ 1 คน และตุลาการร่วม 2 คน ตามพระราชบัญญัติ ธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 26 และมาตรา 27

อำนาจศาลจังหวัดทหารบก คือ การวินิจฉัยคดีที่จำเลยมียศทหารต่ำกว่าชั้นสัญญา บัตรในพื้นที่ของศาลจังหวัดทหารบกนั้น ๆ

อำนาจศาลมณฑลทหาร คือ การวินิจฉัยคดีที่จำเลยมียศทหารต่ำกว่าชั้นนายพลใน พื้นที่ของศาลมณฑลทหารนั้น ๆ

อำนาจศาลทหารกรุงเทพ คือ การวินิจฉัยคดีโดยไม่จำกัดชั้นยศจำเลยและไม่จำกัด พื้นที่

(2) ศาลทหารกลาง องค์คณะตุลาการ 5 คน ประกอบด้วยตุลาการพระธรรมนูญ 2 คน และตุลาการร่วมที่เป็นนายทหารชั้นนายพล 1 ถึง 2 คน กับตุลาการร่วมที่เป็นนายทหาร

ชั้นนายพัน นายนาวา หรือนายนาวาอากาศชั้นไปอีก 1 ถึง 2 คน ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 28

ศาลทหารกลางมีอำนาจวินิจฉัยคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหารชั้นต้น โดยไม่จำกัดชั้นยศจำเลยและไม่จำกัดพื้นที่

(3) ศาลทหารสูงสุด องค์คณะตุลาการ 5 คน ประกอบด้วยตุลาการพระธรรมนูญ 3 คน และตุลาการร่วมซึ่งเป็นนายทหารชั้นนายพล 2 คน ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 29

ศาลทหารสูงสุดมีอำนาจวินิจฉัยคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหารกลาง โดยไม่จำกัดชั้นยศจำเลยและไม่จำกัดพื้นที่ และการวินิจฉัยคดีเป็นอันถึงที่สุด ณ ชั้นศาลทหารสูงสุด

จากข้อมูลข้างต้นที่ว่า ตุลาการร่วม คือ นายทหารชั้นสัญญาบัตรผู้มีความรู้ความชำนาญในด้านต่าง ๆ อันเกี่ยวกับคดีและมีตำแหน่งทางทหารและในขณะเดียวกันก็ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งตุลาการร่วมอีกตำแหน่งหนึ่ง ส่วนตุลาการพระธรรมนูญ ซึ่งเป็นตุลาการที่แท้จริง เนื่องจากเป็นนายทหารชั้นสัญญาบัตรผู้มีความรู้ความชำนาญในด้านกฎหมายแล้วได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งตุลาการพระธรรมนูญเพียงตำแหน่งเดียว และด้วยขอบเขตอำนาจหน้าที่ของตุลาการร่วมในองค์คณะตุลาการนั้นเหมือนกันกับตุลาการพระธรรมนูญ กล่าวคือ มีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาพิพากษาชี้ขาดข้อพิพาทแห่งคดี จึงทำให้สัดส่วนของ “ตุลาการร่วม” ซึ่งเป็นฝ่ายบริหารที่เป็นองค์ประกอบอยู่ในองค์คณะตุลาการศาลจังหวัดทหารบก ศาลมณฑลทหาร ศาลทหารกรุงเทพ และศาลทหารกลาง มากเกินกว่ากึ่งหนึ่งและมากกว่าสัดส่วนของตุลาการพระธรรมนูญ ยกเว้นในศาลทหารสูงสุด ที่มีสัดส่วนของ “ตุลาการพระธรรมนูญ” เกินกว่ากึ่งหนึ่งและมากกว่าตุลาการร่วม นั้นเป็นปัจจัยบ่งชี้ถึงความเป็นอิสระขององค์คณะตุลาการศาลทหาร ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการอำนวยความยุติธรรม ดังนั้น องค์ประกอบในองค์คณะตุลาการศาลทหารที่มีสัดส่วนของตุลาการร่วมเกินกว่าครึ่งและมากกว่าตุลาการพระธรรมนูญดังกล่าวจึงน่าจะเป็นปัญหาในกรณีที่การพิจารณาพิพากษาคดีขององค์คณะตุลาการมีความคิดเห็นที่ขัดแย้งกันแล้วหากต้องมีการตัดสินด้วยเสียงข้างมากและตุลาการร่วมที่ดำรงตำแหน่งฝ่ายบริหารอีกตำแหน่งหนึ่งด้วยก็ย่อมจะเป็นฝ่ายชนะ จึงเป็นปัญหาที่ทำให้เกิดข้อกังขาว่าการตัดสินคดีของตุลาการร่วมนั้นอาจมีส่วนที่นำเอานโยบายของฝ่ายบริหารในการตัดสินคดีก็ได้ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความยุติธรรม

เมื่อนำประเด็นองค์ประกอบขององค์คณะตุลาการศาลทหาร ไปสู่การสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มประชากรสัมภาษณ์ จำนวน 19 คน คำตอบที่ได้มาแบ่งเป็น 3 กลุ่มคำตอบ ดังนี้

กลุ่มประชากรสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 11 คน มีความคิดเห็นว่า องค์คณะตุลาการศาลทหารจะต้องมีความเป็นอิสระด้วยการพัฒนารูปแบบองค์คณะตุลาการศาลจังหวัดทหาร ศาลมณฑลทหาร ศาลทหารกรุงเทพ ศาลทหารกลาง และศาลทหารสูงสุดทุกศาลโดยให้ประกอบด้วยตุลาการร่วมกับตุลาการพระธรรมนูญด้วยสัดส่วนของตุลาการพระธรรมนูญเกินกว่าครึ่งหนึ่งในองค์คณะตุลาการศาลจังหวัดทหาร ศาลมณฑลทหาร ศาลทหารกรุงเทพ ศาลทหารกลาง และศาลทหารสูงสุด โดยมีเหตุผลสนับสนุนว่า เพราะลักษณะสัดส่วนองค์คณะตุลาการศาลทหารแบบนี้จะทำให้ดุลพินิจขององค์คณะตุลาการศาลทหารมีความเป็นอิสระจากฝ่ายบริหาร เนื่องจากตุลาการพระธรรมนูญซึ่งเป็นฝ่ายตุลาการที่แท้จริงนั้นเป็นส่วนที่มีอำนาจชี้ขาดข้อวินิจฉัยเป็นมติขององค์คณะตุลาการศาลทหารตามข้อกฎหมายและข้อเท็จจริงของแต่ละคดีได้ โดยมีดุลพินิจของตุลาการร่วมที่เป็นฝ่ายบริหารช่วยเสริมดุลพินิจทั้งด้านวินัยทหารและข้อมูลในสาขาวิชาชีพด้านต่าง ๆ ซึ่งองค์คณะตุลาการศาลทหารแบบนี้นอกจากจะทำให้มีความเป็นอิสระจากฝ่ายบริหารแล้วยังทำให้เกิดความโปร่งใสและมีความรอบคอบต่อการอำนวยความยุติธรรมด้วย

กลุ่มประชากรสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 6 คน ซึ่งเป็นกลุ่มความคิดเห็นของประชากรสัมภาษณ์เชิงลึกจำนวนรองลงมา ที่มีความคิดเห็นว่า องค์คณะตุลาการศาลทหาร จำเป็นต้องมีความเป็นอิสระด้วยการพัฒนารูปแบบองค์คณะตุลาการศาลจังหวัดทหาร ศาลมณฑลทหาร ศาลทหารกรุงเทพ ศาลทหารกลาง และศาลทหารสูงสุดทุกศาลโดยให้มีเฉพาะตุลาการพระธรรมนูญเท่านั้น เนื่องจากตุลาการพระธรรมนูญล้วนเป็นข้าราชการทหารชั้นสัญญาบัตรที่มีความรู้และประสบการณ์ในปัญหาข้อเท็จจริงทั้งด้านการทหาร ด้านความมั่นคง รวมถึงด้านวินัยทหารและกฎหมายต่าง ๆ อยู่แล้ว จึงทำให้ตุลาการพระธรรมนูญมีความรู้และประสบการณ์เพียงพอและสามารถที่จะใช้ดุลพินิจอย่างมีคุณภาพทั้งในข้อกฎหมายและข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะทำให้องค์คณะตุลาการศาลทหารมีความเป็นอิสระอย่างแท้จริง

กลุ่มประชากรสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 2 คน มีความคิดเห็นว่า องค์คณะตุลาการของศาลจังหวัดทหาร ศาลมณฑลทหาร ศาลทหารกรุงเทพ ศาลทหารกลาง และศาลทหารสูงสุด รูปแบบปัจจุบันยังมีความเหมาะสม เนื่องจากศาลทหารมีฐานะเป็นศาลเฉพาะในทางการทหารและความมั่นคง ดังนั้น องค์คณะตุลาการจึงสมควรประกอบด้วยตุลาการร่วมที่เป็นนายทหารชั้นสัญญาบัตรซึ่งมีตำแหน่งทางทหารอยู่ด้วยในสัดส่วนที่มากกว่า เพื่อให้ นำความรู้ประสบการณ์ด้านการทหาร ความมั่นคง และวินัยทหารมาใช้ในการพิจารณาพิพากษาคดี โดยมีศาลทหารสูงสุดที่เปรียบเหมือนด่านสุดท้ายในการทบทวนดุลพินิจที่ต้องใช้ความรู้ความชำนาญด้านกฎหมายเป็นสำคัญ จึงสมควรมีตุลาการพระธรรมนูญเป็นองค์ประกอบในสัดส่วนที่มากกว่าตุลาการร่วม ประกอบกับรูปแบบปัจจุบันขององค์คณะตุลาการศาลทหารยังสามารถประสิทธิ์ประสาทความยุติธรรมได้โดยได้รับ

ความเชื่อมั่นจากฝ่ายทหารและประชาชน จึงเป็นเหตุผลสำคัญที่สมควรดำรงรูปแบบของคณะตุลาการศาลทหารปัจจุบัน

ผลของคำตอบที่ได้มาจากการสัมภาษณ์เชิงลึกซึ่งมีความคิดเห็นแตกต่างกันเป็น 3 กลุ่มคือ

- กลุ่มประชากรสัมภาษณ์จำนวน 11 คน มีความเห็นว่า จะต้องมีการพัฒนาองค์คณะตุลาการศาลจังหวัดทหาร ศาลมณฑลทหาร ศาลทหารกรุงเทพ ศาลทหารกลาง และศาลทหารสูงสุด ให้มีความเป็นอิสระจากฝ่ายบริหารด้วยรูปแบบที่ให้ตุลาการพระธรรมนูญ ซึ่งเป็นตุลาการที่แท้จริง เป็นสัดส่วนเสี่ยงข้างมากในองค์คณะตุลาการศาลทหาร และมีตุลาการร่วมเป็นสัดส่วนเสี่ยงข้างน้อย ซึ่งคำตอบของประชากรกลุ่มแรกเป็นคำตอบที่ยังคงยืนยันถึงรูปแบบขององค์คณะตุลาการที่มีทั้งที่เป็นตุลาการพระธรรมนูญกับตุลาการร่วมที่มาจากฝ่ายบริหาร เพียงแต่องค์คณะตุลาการศาลทหารจะต้องมีความเป็นอิสระ โดยให้สัดส่วนของตุลาการพระธรรมนูญมีมากกว่าตุลาการร่วม ทั้งนี้ เพราะจะทำให้อำนาจตุลาการมีอำนาจชี้ขาดข้อวินิจฉัยขององค์คณะตุลาการศาลทหาร เพราะจะต้องบังคับตามฝ่ายตุลาการพระธรรมนูญซึ่งเป็นฝ่ายเสี่ยงข้างมาก นอกจากนี้ การที่องค์คณะตุลาการศาลทหารมีทั้งฝ่ายบริหารคือตุลาการร่วมมาเป็นองค์ประกอบในองค์คณะด้วยสัดส่วนข้างน้อยนั้นก็จะทำให้เกิดการตรวจสอบถ่วงดุลกันเองในองค์คณะระหว่างฝ่ายตุลาการโดยแท้ คือ ตุลาการพระธรรมนูญ กับฝ่ายบริหาร คือ ตุลาการร่วม

- กลุ่มประชากรสัมภาษณ์จำนวน 6 คน มีความคิดเห็นว่าจะต้องมีการพัฒนาองค์คณะตุลาการศาลทหารให้มีความเป็นอิสระจากฝ่ายบริหารเช่นเดียวกับประชากรสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มแรก เพียงแต่รูปแบบขององค์คณะตุลาการตามความเห็นของประชากรกลุ่มนี้เห็นว่าต้องมีเฉพาะตุลาการพระธรรมนูญซึ่งเป็นตุลาการโดยแท้เป็นองค์ประกอบเท่านั้น เพราะจะส่งผลให้องค์คณะตุลาการมีความเป็นอิสระปราศจากการแทรกแซงของฝ่ายบริหาร

- กลุ่มประชากรสัมภาษณ์ จำนวน 2 คน มีความคิดเห็นสอดคล้องกับประชากรสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มแรก ที่ยังคงยืนยันให้มีทั้งเป็นตุลาการพระธรรมนูญและตุลาการร่วมที่มาจากฝ่ายบริหารเป็นองค์ประกอบอยู่ในองค์คณะตุลาการศาลทหาร เพียงแต่ในประเด็นของสัดส่วนระหว่างตุลาการพระธรรมนูญกับตุลาการร่วม ประชากรกลุ่มนี้เห็นว่า ยังไม่มีความจำเป็นประการใดที่จะต้องมีการเปลี่ยนแปลง เนื่องจากรูปแบบปัจจุบันยังคงมีความเหมาะสม เพราะศาลทหารมีฐานะเป็นเพียงศาลที่ทำหน้าที่เฉพาะในทางการทหารและความมั่นคงจึงจำเป็นต้องใช้ความรู้ประสบการณ์จากตุลาการร่วมที่มาจากฝ่ายบริหารเพื่อประโยชน์ในการวินิจฉัยชี้ขาดข้อเท็จจริงในทางคดีที่ส่งผลต่อการดำรงความยุติธรรม

เมื่อพิจารณารูปแบบโครงสร้างขององค์คณะตุลาการศาลทหารที่มีทั้งตุลาการพระธรรมนูญและตุลาการร่วมนั้นพบว่าในศาลทหารตั้งแต่ในรัชสมัยพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวภายใต้การปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ และแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตยในปี พ.ศ. 2475 จวบจนปัจจุบัน องค์ประกอบขององค์คณะตุลาการศาลทหารยังคงไม่มีการเปลี่ยนแปลง คือ ยังมีตุลาการพระธรรมนูญและตุลาการร่วมเช่นเดิม และแม้ว่าระบบศาลของประเทศไทยจะมีการปรับเปลี่ยนใหม่โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 หมวด 8 แต่กลับพบว่าศาลทหารก็ยังคงมีรูปแบบเหมือนเดิม โดยเฉพาะองค์คณะตุลาการศาลทหารจึงสะท้อนถึงศาลทหารยังไม่มีการพัฒนาให้เหมาะสมกับบริบทของประเทศในด้านกระบวนการยุติธรรมทางศาลที่มีการปกครองระบอบประชาธิปไตย และที่สำคัญก็คือ หากพิจารณาจากรูปแบบองค์คณะตุลาการของศาลไทยอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นศาลรัฐธรรมนูญ ศาลปกครอง และศาลยุติธรรม จะพบว่าผู้ที่ทำหน้าที่ในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีทั้งปวงจะไม่มีฝ่ายบริหารเข้าร่วมการพิจารณาคดีอยู่ด้วย คงมีแต่ผู้ที่เป็นผู้พิพากษาหรือตุลาการโดยแท้

อย่างไรก็ดีการพิจารณาคดีในชั้นศาลของศาลยุติธรรมเช่น ศาลแรงงาน ศาลเยาวชนและครอบครัว กับศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ จะมีผู้ชำนาญการที่ไม่ใช่ผู้พิพากษาร่วมพิจารณาและพิพากษาอยู่ด้วยแต่ก็จำกัดเฉพาะให้ทำหน้าที่เป็นผู้รับฟังและพิจารณาข้อเท็จจริงแห่งคดีให้ได้ยุติเพื่อให้ผู้พิพากษาได้ใช้ดุลพินิจพิจารณาในข้อกฎหมาย ผู้ชำนาญการในกรณีเช่นนี้เรียกว่าผู้พิพากษาสมทบ ซึ่งก็ไม่ใช่ผู้พิพากษาโดยแท้แต่เนื่องจากเป็นศาลที่พิจารณาและพิพากษาคดีพิเศษเฉพาะที่มีไม่ใช่เป็นคดีพิพาทที่เป็นความผิดอาญาหรือแพ่งจึงต้องอาศัยความเชี่ยวชาญและประสบการณ์จากผู้ชำนาญการที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมพิจารณาและพิพากษาคดีดังที่กล่าวไว้แล้ว สำหรับในต่างประเทศนั้นประเทศอังกฤษ ระบบศาลทหาร มี 2 ชั้น คือ ศาลทหารชั้นต้น (Courts Martial) และ ศาลทหารชั้นอุทธรณ์ (Courts Martial Appeal Court) โดยองค์คณะตุลาการของศาลทหารชั้นต้นประกอบด้วยตุลาการพระธรรมนูญซึ่งเป็นนักกฎหมายพลเรือนที่ได้รับการแต่งตั้งจากหัวหน้าฝ่ายตุลาการที่มีหน้าที่แต่งตั้งตุลาการในระบบศาลของประเทศอังกฤษ มีอำนาจหน้าที่วินิจฉัยปัญหาข้อกฎหมาย กับคณะลูกขุนเป็นข้าราชการทหารคัดเลือกโดยเจ้าหน้าที่สำนักงานศาลทหารที่ได้รับการแต่งตั้งจากสภากลาโหม (Defense Council) มีอำนาจหน้าที่วินิจฉัยเฉพาะปัญหาข้อเท็จจริง ส่วนศาลทหารชั้นอุทธรณ์เป็นแผนกหนึ่งในศาลอุทธรณ์พลเรือน มีองค์คณะตุลาการทั้งหมดเป็นตุลาการของศาลอุทธรณ์พลเรือน สำหรับชั้นฎีกา ประเทศอังกฤษไม่มีศาลทหารแต่ศาลฎีกาพลเรือนสามารถพิจารณาเพื่อทบทวนดุลพินิจของศาลทหารชั้นอุทธรณ์ได้

ระบบศาลทหารของประเทศสหรัฐอเมริกา แบ่งออกเป็น 3 ชั้น คือ ศาลทหารชั้นต้น (Courts Martial) ศาลทหารชั้นทบทวน (Court of Military Review) และศาลทหารชั้นอุทธรณ์

(Court of Military Appeals) โดยคณะลูกขุนซึ่งเป็นข้าราชการทหารที่แต่งตั้งโดยประธานาธิบดีหรือผู้บังคับบัญชาทหาร มีอำนาจหน้าที่วินิจฉัยปัญหาข้อเท็จจริงมีเฉพาะศาลทหารชั้นต้นเช่นเดียวกับประเทศอังกฤษ ส่วนตุลาการพระธรรมนูญที่เป็นข้าราชการทหารผู้มีความรู้ทางกฎหมายซึ่งได้รับการแต่งตั้งจากเจ้ากรมพระธรรมนูญมีอำนาจหน้าที่วินิจฉัยปัญหาข้อกฎหมาย

ศาลทหารชั้นทบทวน และศาลทหารชั้นอุทธรณ์ มีองค์คณะตุลาการทั้งหมดเป็นตุลาการพลเรือนที่แต่งตั้งโดยประธานาธิบดีภายใต้การแนะนำและรับรองของรัฐสภา โดยศาลทหารชั้นทบทวนมีอำนาจทบทวนดุลพินิจของศาลทหารชั้นต้น และมีอำนาจโดยอัตโนมัติสำหรับคดีที่ศาลทหารชั้นต้นพิพากษาลงโทษประหารชีวิต ปลดออก ไล่ออก หรือกักขังตั้งแต่ 1 ปี ขึ้นไป ส่วนการทบทวนดุลพินิจของศาลทหารชั้นทบทวนเป็นอำนาจของศาลทหารชั้นอุทธรณ์ สำหรับในชั้นฎีกา เป็นอำนาจของศาลฎีกาพลเรือน เนื่องจากประเทศสหรัฐอเมริกาไม่มีศาลทหารชั้นฎีกา เช่นเดียวกันกับประเทศอังกฤษ

ดังนั้น หากพิจารณาศาลยุติธรรมจากรูปแบบขององค์คณะตุลาการของศาลแรงงาน ศาลเยาวชนและครอบครัว ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศของไทย จะมีทั้งที่เป็นผู้พิพากษาโดยแท้กับผู้พิพากษาสมทบซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก เนื่องจากมีเจตจำนงที่จะให้นำความรู้ความชำนาญของผู้พิพากษาสมทบมาเป็นประโยชน์ต่อการใช้ดุลพินิจในปัญหาข้อเท็จจริงของคดี และผู้พิพากษาสมทบจะมีเฉพาะในศาลชั้นต้น ซึ่งสอดคล้องกับองค์คณะตุลาการในศาลทหารของประเทศอังกฤษและประเทศสหรัฐอเมริกาที่มีคณะลูกขุนซึ่งมีอำนาจหน้าที่วินิจฉัยเฉพาะปัญหาข้อเท็จจริงและมีเฉพาะในศาลชั้นต้นเช่นกัน ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับศาลทหารไทยที่เป็นศาลมีลักษณะชำนาญพิเศษในด้านการทหารและความมั่นคงรวมถึงเพื่อประโยชน์ต่อการดำรงรักษาวินัยของหมู่เหล่าทหารด้วย จึงจำเป็นต้องมีตุลาการร่วมที่เป็นผู้มีความรู้ความชำนาญเฉพาะด้าน เช่นเดียวกันกับผู้พิพากษาสมทบและคณะลูกขุน ดังความเห็นของ พลตรี หลุยส์ บุนญาร์สม์ พัฒนะมรินทร์ (2557) นักวิชาการระบบยุติธรรมทหารที่ได้อธิบายถึงความสำคัญของตุลาการร่วมไว้ว่า “ในกรณีที่ตุลาการร่วมเป็นผู้บังคับบัญชาทหาร จะได้เข้ามารับทราบถึงมูลเหตุแห่งการกระทำความคิด มีส่วนร่วม ในการพิจารณาลงโทษ และหาแนวทางแก้ไขป้องกันซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่การปกครองบังคับบัญชาทหาร ส่วนในกรณีที่ตุลาการร่วมเป็นนายทหารที่มีความรู้ความชำนาญในสาขาวิชาชีพต่าง ๆ นั้น ก็เพื่อให้เข้ามามีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลและร่วมพิจารณาวินิจฉัยข้อเท็จจริงต่าง ๆ ตามสาขาวิชาชีพ อันจะเป็นประโยชน์แก่การพิจารณาพิพากษาคดี ดังนั้นองค์คณะตุลาการของศาลทหารหากจะเปรียบเทียบกับศาลของฝ่ายพลเรือน คงเปรียบเทียบกับได้กับศาลเยาวชนและครอบครัว หรือศาลแรงงานหรือศาลทรัพย์สินทางปัญญา กล่าวคือ ตุลาการพระธรรมนูญ เทียบได้กับผู้พิพากษา ส่วนตุลาการที่มีใช้ตุลาการพระธรรมนูญก็เทียบได้กับ

ผู้พิพากษาสมทบ หรือ หากจะเปรียบกับศาลของประเทศที่ใช้ระบบลูกขุน ก็เทียบได้ว่า ตุลาการที่มีใช้ตุลาการพระธรรมนูญ ก็เทียบได้กับลูกขุนซึ่งสามารถวินิจฉัยข้อเท็จจริงได้ ส่วนตุลาการพระธรรมนูญก็เทียบได้กับ ผู้พิพากษาซึ่งเป็นผู้พิจารณาปรับบทกฎหมายเข้ากับข้อเท็จจริง”

ความคิดเห็นเช่นนี้เปรียบได้ว่าตุลาการร่วมของศาลทหาร ไทยก็คือผู้พิพากษาสมทบในศาลพิเศษของศาลยุติธรรม และลูกขุนของศาลทหารประเทศอังกฤษและสหรัฐอเมริกา แต่ถึงกระนั้นก็ตามตุลาการร่วมของศาลทหารไทยก็ยังคงมีความแตกต่างกันในเรื่องอำนาจหน้าที่ที่ร่วมพิจารณาตัดสินคดีอยู่ด้วย จึงน่าจะเป็นปัญหาด้านความเป็นอิสระในการใช้อำนาจหน้าที่ที่พิจารณาพิพากษาคดีในชั้นศาลที่ยังคงมีตุลาการร่วม ซึ่งมีอำนาจใช้อำนาจฝ่ายบริหารแต่เพิ่มอำนาจมาใช้ อำนาจของฝ่ายตุลาการด้วย จึงมีความทับซ้อนกัน และอาจส่งผลกระทบต่อความยุติธรรมที่จะได้จากศาลทหาร ทั้งนี้ เพราะตุลาการร่วมไม่ได้เป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุดในฝ่ายบริหาร แต่ยังคงมีผู้บังคับบัญชาที่มีตำแหน่งเหนือกว่าในชั้นของสายการบริหาร ดังนั้น เมื่อมาทำหน้าที่ให้คุณให้โทษในเชิงคดีที่พิพาทกันในชั้นการพิจารณาของศาล จึงย่อมมีโอกาสที่จะสร้างความขัดแย้งกันระหว่างอำนาจตุลาการที่ใช้โดยศาลทหารกับอำนาจบริหารของผู้บังคับบัญชาฝ่ายทหารได้ ดังนั้น ตุลาการร่วมซึ่งยังคงดำรงตำแหน่งทางทหารอยู่ด้วยก็จำเป็นต้องปฏิบัติตามฝ่ายทหารที่มีอำนาจบังคับบัญชาเหนือกว่าตน ทำให้ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพที่ประสพความยุติธรรมขององค์คณะตุลาการศาลทหารในฐานะที่เป็นกลุ่มผู้ใช้อำนาจตุลาการเพื่ออำนวยความยุติธรรม

ปัญหาที่กล่าวมานี้มีความสอดคล้องกับความเห็นของพลเรือเอก ไพบูลย์ นภสินธุ์ ศึกษานักวิชาการด้านการทหารของกองทัพเรือที่ได้แสดงความคิดเห็นถึงลักษณะเฉพาะของทหารว่า “ทหารจะเป็นบุคคลที่มีลักษณะเด่นเฉพาะตัวแตกต่างจากบุคคลโดยทั่วไป กล่าวคือ เป็นบุคคลผู้มีความรับผิดชอบ มีความรักความสามัคคี และปกป้องผลประโยชน์ของหมู่คณะ” จึงเป็นปัญหาว่า หากจะให้องค์คณะตุลาการศาลทหารทำหน้าที่ให้ความยุติธรรมอย่างแท้จริงแล้ว องค์คณะตุลาการศาลทหารก็จะต้องมีความเป็นอิสระปราศจากการแทรกแซงของฝ่ายบริหาร จากอำนาจหน้าที่ของตุลาการร่วมดังกล่าวด้วยการให้ตุลาการพระธรรมนูญเป็นฝ่ายมีอำนาจชี้ขาดข้อคดีของที่ประชุมองค์คณะตุลาการศาลทหาร เนื่องจากตุลาการพระธรรมนูญเป็นตุลาการโดยแท้จริงเพราะไม่ได้ดำรงตำแหน่งใดในฝ่ายบริหารเหมือนตุลาการร่วม ตุลาการพระธรรมนูญจึงผูกพันเฉพาะอำนาจหน้าที่ของศาลทหารซึ่งเป็นองค์กรตุลาการเท่านั้น นอกจากนี้ยังมีปัญหาในคดีที่พิพาทกันนั้น บางครั้งเป็นข้อพิพาทที่เกี่ยวข้องกับการทหาร ความมั่นคง และวินัยทหาร ไม่ใช่คดีที่มีเฉพาะความผิดอาญาเท่านั้นจึงเป็นปัญหาว่าตุลาการพระธรรมนูญอาจจะไม่มีความรู้และความชำนาญเพียงพอที่จะสามารถวินิจฉัยคดีด้วยการใช้ความรู้และความชำนาญด้านกฎหมายอย่างเดียวได้

ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ผู้วิจัยจึงเห็นว่าองค์คณะตุลาการในศาลทหารของประเทศไทยจึงยังคงมีความจำเป็นที่จะต้องมีตุลาการร่วมอยู่ด้วยเพื่อตุลาการร่วมซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาทหาร จะได้เข้ามารับทราบถึงมูลเหตุแห่งการกระทำความผิดแล้วมีส่วนร่วมในการพิจารณาลงโทษที่เหมาะสม และหาแนวทางแก้ไขป้องกันซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่การปกครองบังคับบัญชาข้าราชการวินัยทหาร นอกจากนี้ในกรณีที่ตุลาการร่วมเป็นนายทหารที่มีความรู้ความชำนาญในสาขาวิทยาการทางทหารต่าง ๆ ก็จะได้ร่วมใช้ดุลพินิจในปัญหาข้อเท็จจริงต่าง ๆ ตามสาขาวิทยาการนั้น เป็นการพิจารณาความรอบด้านและรอบคอบ เพื่อประโยชน์แก่การดำรงความยุติธรรม ซึ่งสอดคล้องกับคำตอบของประชากรสัมภาษณ์เชิงลึก 13 คน ซึ่งมีความเห็นในทางยืนยันที่จะคงตุลาการร่วมไว้เพื่อประโยชน์ในการวินิจฉัยข้อเท็จจริงแห่งคดีที่มีลักษณะเฉพาะในด้านการทหารและความมั่นคงรวมถึงวินัยทหาร เพียงแต่ปรับเปลี่ยนบทบาทและอำนาจหน้าที่ให้มีความเหมาะสมกับความรู้และความชำนาญของตุลาการร่วมที่เป็นทหารผู้ใช้อำนาจบริหารของกระทรวงกลาโหม ซึ่งจะทำให้องค์คณะตุลาการศาลทหารมีความเชี่ยวชาญเพียงพอต่อการวินิจฉัยปัญหาข้อเท็จจริงเพื่อดำรงความยุติธรรม แต่เนื่องจากตุลาการร่วมในปัจจุบันนี้มีอำนาจหน้าที่ในการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทแห่งคดีเหมือนกันกับตุลาการพระธรรมนูญซึ่งเป็นตุลาการโดยแท้ จึงทำให้องค์คณะตุลาการศาลทหารขาดความเป็นอิสระจากฝ่ายบริหาร ด้วยเหตุนี้จึงต้องพัฒนาบทบาทของตุลาการร่วม โดยกำหนดขอบเขตอำนาจหน้าที่ใหม่ ให้จำกัดเฉพาะทำหน้าที่เป็นผู้รับฟังและพิจารณาปัญหาข้อเท็จจริงแห่งคดีให้ได้ยุติ เพื่อให้ตุลาการพระธรรมนูญได้พิจารณาปัญหาข้อกฎหมายและใช้ดุลพินิจในการพิพากษาคดีและให้มีได้เฉพาะในองค์คณะตุลาการศาลจังหวัดทหาร ศาลมณฑลทหาร และศาลทหารกรุงเทพ ซึ่งเป็นศาลทหารชั้นต้นเท่านั้น ส่วนศาลทหารกลางและศาลทหารสูงสุด ซึ่งทำหน้าที่ชี้ขาดข้อพิพาทแห่งคดีตามสำนวนคดีที่ดำเนินการมาแล้วในศาลทหารชั้นต้น จึงไม่จำเป็นต้องมีตุลาการร่วมเป็นองค์ประกอบอีกต่อไป แต่ให้มีเฉพาะตุลาการพระธรรมนูญที่มีอำนาจวินิจฉัยทั้งปัญหาข้อเท็จจริงและปัญหาข้อกฎหมาย

ปัญหาอีกประการหนึ่ง คือ สักส่วนขององค์คณะตุลาการที่ปัจจุบันองค์คณะตุลาการของศาลจังหวัดทหาร ศาลมณฑลทหาร และศาลทหารกรุงเทพ มีจำนวน 3 คน โดยประกอบด้วยตุลาการพระธรรมนูญ จำนวน 1 คน และตุลาการร่วม จำนวน 2 คน เพื่อทำหน้าที่ในการพิจารณาพิพากษาคดี หากมีการปรับเปลี่ยนให้ตุลาการร่วมทำหน้าที่ชี้ขาดเฉพาะปัญหาข้อเท็จจริงดังกล่าวมาแล้วย่อมจะต้องกำหนดสัดส่วนขององค์คณะตุลาการ เป็นตุลาการพระธรรมนูญ 3 คน และตุลาการร่วม 3 คน เพื่อผลในการตัดสินใจที่มีความคิดเห็นแตกต่างกันจึงจำเป็นที่จะต้องมิมติโดยเสียงข้างมาก

การปรับเปลี่ยนรูปแบบองค์กรคณะตุลาการดังที่ได้กล่าวมานี้ ย่อมทำให้ตุลาการศาลทหารสามารถใช้อำนาจตุลาการดำรงความยุติธรรมได้โดยไม่ถูกรบกวนหรือแทรกแซงจากฝ่ายทหารที่ใช้อำนาจบริหารของกระทรวงกลาโหม ซึ่งสอดคล้องกับหลักการแบ่งแยกอำนาจและหลักนิติธรรมตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 รวมทั้งกฎบัตรสากลของตุลาการ (Universal Charter of the Judge) ที่ต้องการให้องค์คณะตุลาการมีความเป็นอิสระเที่ยงธรรมและมีกฎหมายรับรองคุ้มครองความเป็นอิสระขององค์กรคณะตุลาการ และหลักการบังกาลอร์ว่าด้วยจริยธรรมของตุลาการ (The Bangalore Principles of Judicial Conduct) ที่กำหนดให้หลักนิติธรรมและความเป็นอิสระเป็นหลักพื้นฐานสำคัญของการพิจารณาพิพากษาคดี

ผลการวิเคราะห์ความเป็นอิสระของศาลทหารจากการแทรกแซงของอำนาจบริหารดังกล่าวข้างต้นนั้น จะนำสู่การจัดทำเป็นโครงสร้างศาลทหารรูปแบบใหม่ที่เป็นอิสระปราศจากการแทรกแซงจากอำนาจบริหารต่อไป

2. โครงสร้างศาลทหารรูปแบบใหม่

จากการวิเคราะห์ความเป็นอิสระของศาลทหารตามข้อ 1 ข้างต้นพบว่า ศาลทหารยังไม่มี ความเป็นอิสระจากฝ่ายบริหาร และหากจะทำให้ศาลทหารมีความเป็นอิสระจากอำนาจบริหาร เฉกเช่น ศาลยุติธรรม ศาลปกครอง และศาลรัฐธรรมนูญที่ไม่ถูกแทรกแซงในการปฏิบัติหน้าที่ด้านความยุติธรรมเพราะอยู่ในสถานะของการเป็นองค์กรที่ทำหน้าที่เป็นด่านสุดท้ายในการดำรงความยุติธรรม ศาลทหารจึงจำเป็นที่จะต้องมีความเป็นอิสระจากฝ่ายบริหารเช่นกัน แม้ว่าศาลทหารจะมีลักษณะเฉพาะเนื่องจากพิจารณาพิพากษาคดีที่พิพาทเฉพาะคู่ความที่เกี่ยวข้องกับทหารในความผิดทางอาญาที่เกี่ยวข้องพันเชื่อมโยงไปถึงเรื่องวินัยและการทหารกับความมั่นคงของประเทศ จึงจำเป็นที่จะต้องมีส่วนที่ทำหน้าที่เป็นผู้พิพากษาหรือตุลาการที่มีความชำนาญพิเศษเฉพาะในทางทหาร และความมั่นคง จึงส่งผลให้รูปแบบศาลทหารในปัจจุบันมีลักษณะที่ฝ่ายบริหารซึ่งเป็นผู้ใช้อำนาจบริหารเข้ามาแทรกแซงการใช้อำนาจตุลาการและส่งผลให้การใช้อำนาจตุลาการของศาลทหารขาดความเป็นอิสระ ทำให้มีผลกระทบต่อความยุติธรรมซึ่งเป็นหน้าที่โดยตรงและพึงจะได้จากศาลทหารดังได้วิเคราะห์มาแล้ว ดังนั้นการวิจัยนี้จึงนำเสนอโครงสร้างใหม่ของศาลทหารที่แสดงถึงความเป็นอิสระจากการถูกแทรกแซงของฝ่ายบริหาร เพื่อให้ศาลทหารเป็นองค์กรตุลาการในการปฏิบัติหน้าที่ดำรงไว้ซึ่งความยุติธรรมให้แก่คู่ความทุกฝ่ายดังเช่นศาลอื่น ๆ ที่มีอยู่ในประเทศไทย

สำหรับโครงสร้างของศาลทหารจากผลการวิจัยพบว่าศาลทหารในปัจจุบันมีปัญหาเรื่องการถูกแทรกแซงจากอำนาจบริหารนั้นมาจาก 2 ประเด็นด้วยกันคือ ประเด็นด้านตุลาการ และประเด็นด้านนโยบายกับการบริหาร ซึ่งทั้งหมดนี้มีปัจจัยบ่งชี้ความเป็นอิสระของศาลทหารจาก

อำนาจบริหาร จำนวน 5 ด้าน จำนวน 5 ด้าน คือ ด้านองค์กรสังกัดของฝ่ายตุลาการและฝ่ายธุรการ ด้านองค์ประกอบคณะกรรมการตุลาการทหาร (กตท.) ด้านอำนาจการแต่งตั้งและถอดถอนตุลาการ ด้านองค์คณะตุลาการ และด้านอำนาจการออกข้อบังคับกับระเบียบของศาลทหาร โดยมีโครงสร้างของรูปแบบศาลทหารใหม่ ดังต่อไปนี้

2.1 ด้านตุลาการ

รูปแบบของตุลาการศาลทหารที่แสดงให้เห็นถึงความไม่เป็นอิสระจากการถูกแทรกแซงโดยฝ่ายบริหาร แยกได้เป็น ความไม่เป็นอิสระขององค์กรสังกัดฝ่ายตุลาการ องค์กรสังกัดฝ่ายธุรการ องค์กรประกอบคณะกรรมการตุลาการทหาร (กตท.) อำนาจการแต่งตั้งและถอดถอนตุลาการศาลทหาร และความไม่เป็นอิสระขององค์คณะตุลาการ เนื่องจากพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 บัญญัติให้ศาลทหารเป็นองค์กรสังกัดของกระทรวงกลาโหมซึ่งเป็นฝ่ายบริหาร ดังนั้น หากจะให้ศาลทหารมีความเป็นอิสระในด้านตุลาการจากฝ่ายบริหารโดยแท้จริงแล้ว ก็ต้องปรับเปลี่ยนในเรื่องขององค์กรฝ่ายตุลาการ องค์กรฝ่ายธุรการ คณะกรรมการตุลาการทหาร (กตท.) การแต่งตั้งกับการถอดถอนตุลาการศาลทหาร และองค์คณะตุลาการใหม่ ตามรูปแบบที่การวิจัยนำเสนอ กล่าวคือ

1) องค์กรสังกัดศาลทหาร

ปัจจุบันพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 5 วรรคแรก บัญญัติให้ศาลทหารเป็นองค์กรอยู่ในสังกัดกระทรวงกลาโหม (ดูภาพประกอบที่ 4.1) จึงส่งผลให้ฝ่ายตุลาการของศาลจังหวัดทหาร ศาลมณฑลทหาร ศาลทหารกรุงเทพ ศาลทหารกลาง และศาลทหารสูงสุด ซึ่งเป็นองค์กรที่มีอำนาจหน้าที่วินิจฉัยคดีอาญาเพื่อประสิทธิ์ประสาทความยุติธรรมขาดความเป็นอิสระด้วย และหากพิจารณาจากภาพประกอบที่ 4.1 จะพบว่าปัจจุบันฝ่ายตุลาการศาลทหารเป็นองค์กรที่อยู่ในสายบังคับบัญชาระดับล่างขององค์กรทหารซึ่งเป็นฝ่ายบริหารของกระทรวงกลาโหม จึงมีผลให้ต้องปฏิบัติตามนโยบายและคำสั่งของผู้บังคับบัญชาทหารผู้มีตำแหน่งสูงกว่าตามหลักการบริหารองค์กรภาครัฐ ในขณะที่อำนาจหน้าที่ของฝ่ายตุลาการ คือ การใช้อำนาจตุลาการตามหลักการแบ่งแยกอำนาจเพื่อทำหน้าที่ด้านความยุติธรรม แต่กระทรวงกลาโหม เป็นองค์กรที่ใช้อำนาจบริหารทำหน้าที่ด้านความมั่นคงและด้านการทหาร จึงเป็นการทับซ้อนกันระหว่างอำนาจฝ่ายบริหารกับอำนาจฝ่ายตุลาการ กล่าวคือ ทั้งสองอำนาจนั้นมีผลผูกพันต่อองค์กรฝ่ายตุลาการศาลทหาร ส่งผลให้องค์กรตุลาการของศาลทหารไม่สามารถใช้อำนาจตุลาการตรวจสอบถ่วงดุลอำนาจฝ่ายบริหารของกระทรวงกลาโหมตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยได้ จึงกระทบถึงประสิทธิภาพในการดำรงความยุติธรรมขององค์กรตุลาการศาลจังหวัดทหาร ศาลมณฑลทหาร ศาลทหารกลาง และศาลทหารสูงสุด

การวิจัยนี้ จึงนำเสนอศาลทหารรูปแบบใหม่ (ดูตารางที่ 4.1) เพื่อให้องค์กรฝ่ายตุลาการ มีความเป็นอิสระจากฝ่ายบริหารด้วยการให้ศาลทหารเป็นองค์กรที่มีความเป็นอิสระดังเช่น ศาลยุติธรรม ศาลปกครอง และศาลรัฐธรรมนูญ เนื่องจากทุกศาลดังกล่าว ต่างเป็นองค์กรที่มีอำนาจ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยเหมือนกัน คือ มีอำนาจตุลาการซึ่งเป็นหนึ่งในสามอำนาจ ของการปกครองระบอบประชาธิปไตย คือ อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการที่มี ความเป็นอิสระในการใช้อำนาจของแต่ละฝ่าย ซึ่งศาลอื่นยกเว้นศาลทหารก็มีความเป็นอิสระดังเช่น ที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ ดังนั้นรูปแบบใหม่ของศาลทหารจึงหมายถึง รูปแบบของศาลทหารสูงสุด (ศาลทหารชั้นฎีกา) ศาลทหารกลาง (ศาลทหารชั้นอุทธรณ์) และศาลทหารกรุงเทพ ศาลมณฑล ทหารกับศาลจังหวัดทหาร (ศาลทหารชั้นต้น) เป็นองค์กรที่มีความเป็นอิสระจากฝ่ายบริหาร ดังนี้

รูปแบบใหม่ของศาลทหารสูงสุด (ศาลทหารชั้นฎีกา) คือ รูปแบบที่ศาลทหารสูงสุด เป็นองค์กรที่มีความเป็นอิสระโดยไม่เป็นองค์กรสังกัดขององค์กรอื่นใด และเป็นองค์กรที่อยู่ใน สายงานระดับสูงสุด กล่าวคือ เป็นองค์กรต้นสังกัดสูงสุดของศาลทหารกลาง (ศาลทหารชั้น อุทธรณ์) และศาลทหารกรุงเทพ ศาลมณฑลทหารกับศาลจังหวัดทหาร (ศาลทหารชั้นต้น) เนื่องจาก ศาลทหารสูงสุดเป็นองค์กรระดับสูง ในการทบทวนดุลพินิจของศาลทหารชั้นอุทธรณ์และศาล ทหารชั้นต้นซึ่งหากจะให้เกิดความยุติธรรมแล้วก็สมควรที่จะต้องมีความเป็นอิสระ เพื่อจะได้ใช้อำนาจหน้าที่โดยไม่ต้องผูกพันกับอำนาจของฝ่ายบริหารหรือองค์กรอื่นใด แต่ควรเป็นองค์กร ที่จะต้องผูกพันกับอำนาจตุลาการเท่านั้น

รูปแบบใหม่ของศาลทหารกลาง (ศาลทหารชั้นอุทธรณ์) ศาลทหารกรุงเทพ ศาลมณฑลทหารและศาลจังหวัดทหาร (ศาลทหารชั้นต้น) คือ รูปแบบที่ศาลทหารกลางเป็นองค์กร สังกัดโดยตรงของศาลทหารสูงสุด โดยมีศาลทหารกรุงเทพ ศาลมณฑลทหารและศาลจังหวัดทหาร เป็นองค์กรสังกัดโดยตรงของศาลทหารกลาง เพื่อให้การทำหน้าที่ของ ศาลทหารชั้นอุทธรณ์ และ ศาลทหารชั้นต้นดังกล่าว ผูกพันเฉพาะกับองค์กรศาลทหารชั้นฎีกาเท่านั้น ซึ่งจะส่งผลให้อำนาจ หน้าที่ขององค์กรทหารในกระทรวงกลาโหมและองค์กรอื่นใดไม่มีผลกระทบต่อการทำหน้าที่ดำรง ความยุติธรรมของศาลทหารชั้นอุทธรณ์และศาลทหารชั้นต้น ดังกล่าว ดังนั้น การวิจัยนี้จึงนำเสนอ ให้ศาลทหารชั้นอุทธรณ์และศาลทหารชั้นต้น ไม่เป็นองค์กรสังกัดของกระทรวงกลาโหมที่ต้อง ผูกพันกับอำนาจฝ่ายบริหาร แต่ให้ศาลทหารกลาง (ศาลทหารชั้นอุทธรณ์) เป็นองค์กรสังกัดโดยตรง ของศาลทหารสูงสุด โดยมีศาลทหารกรุงเทพ ศาลมณฑลทหารและศาลจังหวัดทหาร เป็นองค์กร สังกัดโดยตรงของศาลทหารกลาง เพื่อให้มีผลผูกพันโดยตรงกับอำนาจตุลาการตามหลักการ แบ่งแยกอำนาจในระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย

โครงสร้างของศาลทหารตามที่นำเสนอมานั้น หมายความว่า จะแยกศาลทหารออกจากกระทรวงกลาโหมซึ่งเป็นฝ่ายบริหารโดยที่ระดับชั้นศาลต่าง ๆ ทั้งศาลทหารสูงสุด (ศาลทหารชั้นฎีกา) ศาลทหารกลาง (ศาลทหารชั้นอุทธรณ์) และศาลทหารกรุงเทพ ศาลมณฑลทหารกับศาลจังหวัดทหาร ซึ่งเป็นศาลทหารชั้นต้น จะไม่เป็นองค์กรสังกัดของฝ่ายบริหารหรือองค์กรอื่นใด และมีความเป็นอิสระ โดยมีตุลาการพระธรรมนูญเป็นผู้บริหารสูงสุดของระบบศาลทหาร ซึ่งจะส่งผลต่อการใช้อำนาจตุลาการในการพิจารณาพิพากษาคดีเพราะไม่ต้องคำนึงถึงนโยบายและสายการบังคับบัญชา ซึ่งน่าจะทำได้ซึ่งความยุติธรรมอย่างแท้จริงได้

นอกจากนี้ ผลการวิเคราะห์ที่ด้านองค์กรสังกัดยังพบอีกว่า ปัจจุบันฝ่ายธุรการของศาลทหารทุกศาลซึ่งมีความสำคัญเนื่องจากทำหน้าที่ให้การสนับสนุนงานด้านธุรการต่าง ๆ ต่อองค์กรฝ่ายตุลาการศาลทหารที่ทำหน้าที่ในภารกิจหลักของศาลทหาร คือ การประสิทธิ์ประสาทความยุติธรรม ซึ่งยังคงสังกัดกระทรวงกลาโหมเช่นเดียวกันกับองค์กรฝ่ายตุลาการศาลทหาร ทำให้องค์กรฝ่ายธุรการต้องผูกพันกับอำนาจฝ่ายบริหารที่ส่งผลให้การปฏิบัติหน้าที่ขององค์กรฝ่ายธุรการของศาลทหาร ต้องดำเนินการตามการบังคับบัญชาของกระทรวงกลาโหม ดังนั้น เพื่อให้สอดคล้องกับความเป็นอิสระขององค์กรฝ่ายตุลาการจึงได้นำเสนอรูปแบบใหม่ขององค์กรสังกัดฝ่ายธุรการศาลทหาร โดยให้ฝ่ายธุรการเป็นองค์กรสังกัดโดยตรงของศาลทหาร เพื่อผลการบังคับบัญชาที่จะทำให้การปฏิบัติหน้าที่มีเป้าหมายเฉพาะภารกิจการประสิทธิ์ประสาทความยุติธรรมเท่านั้น

ดังนั้น เพื่อให้สอดคล้องกับความเป็นอิสระขององค์กรฝ่ายตุลาการที่เป็นอิสระข้างต้น จึงได้นำเสนอรูปแบบใหม่ขององค์กรสังกัดฝ่ายธุรการศาลทหาร โดยให้ฝ่ายธุรการซึ่งเป็นนิติบุคคลเป็นองค์กรสังกัดโดยตรงของศาลทหาร (ดูตารางที่ 4.1) เพื่อผลการบังคับบัญชาที่จะทำให้การปฏิบัติหน้าที่มีเป้าหมายเฉพาะภารกิจการประสิทธิ์ประสาทความยุติธรรมเท่านั้น ซึ่งจะส่งผลให้ศาลทหารมีความเป็นอิสระจากฝ่ายบริหารได้อย่างแท้จริง กล่าวคือ ให้องค์กรฝ่ายธุรการของศาลทหารสูงสุด ศาลทหารกลาง ศาลทหารกรุงเทพ ศาลมณฑลทหาร และศาลจังหวัดทหาร จากรูปแบบปัจจุบันที่อยู่ในสังกัดของกระทรวงกลาโหมนั้น เปลี่ยนรูปแบบใหม่โดยให้ทุกศาลมีองค์กรฝ่ายธุรการเป็นองค์กรสังกัดโดยตรงทั้งในศาลทหารสูงสุด ศาลทหารกลาง ศาลทหารกรุงเทพ ศาลมณฑลทหาร และศาลจังหวัดทหารทุกศาล ซึ่งจะให้อำนาจฝ่ายบริหารของกระทรวงกลาโหมไม่มีผลผูกพันประการใดต่อองค์กรฝ่ายธุรการของศาลทหารดังกล่าวได้ แต่องค์กรฝ่ายธุรการทั้งหมดนั้นต้องผูกพันกับอำนาจตุลาการที่ใช้โดยศาลทหารดังกล่าว

2) องค์กรประกอบคณะกรรมการตุลาการทหาร (กตท.)

องค์กรประกอบคณะกรรมการตุลาการทหาร (กตท.) มีความสำคัญเนื่องจากคณะกรรมการตุลาการทหาร (กตท.) มีอำนาจหน้าที่ให้ความเห็นชอบหรือใช้ดุลพินิจต่อบุคคลที่ได้รับ

การคัดเลือกจากฝ่ายบริหารว่ามีความเหมาะสมที่จะเสนอให้ดำรงตำแหน่งตุลาการศาลทหารหรือไม่ ทั้งในส่วนของตุลาการพระธรรมนูญและตุลาการร่วม หากมีความเหมาะสมก็จะเสนอให้ดำเนินการในขั้นตอนต่อไป คือการแต่งตั้ง นอกจากนี้ยังมีอำนาจหน้าที่ให้ความเห็นชอบหรือใช้ดุลพินิจต่อผู้ที่กำลังดำรงตุลาการพระธรรมนูญและตุลาการร่วมว่ามีความเหมาะสมที่จะเสนอให้ถอดถอนพ้นจากตำแหน่งตุลาการศาลทหารหรือไม่ หากมีความเหมาะสมก็จะเสนอให้มีการถอดถอนเป็นขั้นตอนต่อไป อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการตุลาการทหารจึงมีความสำคัญต่อการปฏิบัติหน้าที่เป็นตุลาการศาลทหารโดยตรง แต่ที่เป็นปัญหาที่แสดงถึงการถูกแทรกแซงในการปฏิบัติหน้าที่ก็คือองค์คณะของคณะกรรมการตุลาการทหาร ซึ่งข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยตุลาการศาลทหาร พ.ศ. 2528 ข้อ 9 กำหนดให้องค์คณะประกอบด้วย ฝ่ายตุลาการพระธรรมนูญ จำนวน 5 คน คือ หัวหน้าสำนักตุลาการทหาร ตุลาการพระธรรมนูญหัวหน้าศาลทหารกลาง ตุลาการพระธรรมนูญหัวหน้าศาลทหารกรุงเทพ และตุลาการพระธรรมนูญหัวหน้าคณะฝ่ายศาลทหารสูงสุด กับตุลาการพระธรรมนูญประจำสำนักตุลาการทหาร (อัตรพลตรี พลเรือตรี หรือพลอากาศตรี) จำนวน 1 คน และฝ่ายบริหาร จำนวน 9 คน คือ ปลัดกระทรวงกลาโหม ผู้อำนวยการสำนักนโยบายและแผนกลาโหม เจ้ากรมเสนาธิการ เจ้ากรมพระธรรมนูญ รองเจ้ากรมพระธรรมนูญ ผู้ช่วยเจ้ากรมพระธรรมนูญ และนายทหารชั้นยศนายพลซึ่งแต่งตั้งโดยประธาน คือ ปลัดกระทรวงกลาโหม อีกไม่เกิน 3 คน ซึ่งหากพิจารณาตามสัดส่วนดังกล่าวจะพบว่าองค์คณะจากฝ่ายบริหารมีมากกว่าจากฝ่ายตุลาการมากถึง 4 คน จึงน่าจะส่งผลโดยตรงต่อการใช้อำนาจหน้าที่ในการให้ความเห็นชอบหรือดุลพินิจในการรับตุลาการศาลทหารเพื่อจะให้ทำหน้าที่ตุลาการในการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลทหาร เนื่องจากมีสัดส่วนของฝ่ายบริหารเป็นองค์ประกอบเสียงข้างมาก และฝ่ายตุลาการพระธรรมนูญที่เป็นตุลาการโดยแท้มีสัดส่วนเสียงข้างน้อย จึงส่งผลให้ฝ่ายบริหารมีอำนาจเหนือฝ่ายตุลาการในการออกมติให้ความเห็นชอบต่อการคัดเลือกนายทหารชั้นสัญญาบัตรผู้เหมาะสมที่จะได้รับการแต่งตั้งให้เป็นตุลาการพระธรรมนูญกับตุลาการร่วม และให้ความเห็นชอบต่อตุลาการพระธรรมนูญและตุลาการร่วมที่จะถูกถอดถอนให้พ้นจากตำแหน่ง ซึ่งแสดงถึงการแทรกแซงของฝ่ายบริหารต่อกระบวนการได้มาซึ่งตุลาการศาลทหาร ทั้งในส่วนของตุลาการพระธรรมนูญและตุลาการร่วม ดังนั้น การวิจัยจึงนำเสนอรูปแบบคณะกรรมการตุลาการทหาร (กตท.) ใหม่ (ดูตารางที่ 4.1) มีจำนวนทั้งสิ้น 17 คน โดยประกอบด้วยฝ่ายบริหาร จำนวน 7 คน กับตุลาการพระธรรมนูญ จำนวน 10 คน ดังนั้น จึงถือได้ว่าคณะกรรมการตุลาการทหาร (กตท.) มีสัดส่วนข้างมากเป็นฝ่ายตุลาการพระธรรมนูญ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

(1) ประธานกรรมการ คือ ตุลาการพระธรรมนูญที่เป็นผู้บริหารสูงสุดของศาลทหารสูงสุด

(2) รองประธานกรรมการ คือ ตุลาการพระธรรมนูญที่เป็นผู้บริหารสูงสุดศาลทหาร
กลาง

(3) กรรมการ ประกอบด้วย ฝ่ายตุลาการพระธรรมนูญ 10 คน และฝ่ายบริหาร 7 คน
ดังนี้

(3.1) ฝ่ายตุลาการพระธรรมนูญ ได้แก่

ตุลาการพระธรรมนูญที่เป็นผู้บริหารสูงสุดของศาลทหารกรุงเทพ

ตุลาการพระธรรมนูญหัวหน้าคณะฝ่ายศาลทหารสูงสุด จำนวน 2 คน

ตุลาการพระธรรมนูญหัวหน้าคณะฝ่ายศาลทหารกลาง จำนวน 2 คน และ

ตุลาการพระธรรมนูญผู้บริหารสูงสุดของศาลมณฑลทหารที่ประธานกรรมการ
คัดเลือกและแต่งตั้ง จำนวน 5 คน

(3.2) ฝ่ายบริหาร ได้แก่ เลขานุการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม
ปลัดกระทรวงกลาโหม เจ้ากรมพระธรรมนูญ ผู้บัญชาการทหารสูงสุด ผู้บัญชาการกองทัพบก
ผู้บัญชาการกองทัพเรือ และผู้บัญชาการกองทัพอากาศ

(4) เลขานุการ คือ ผู้บริหารสูงสุดขององค์กรฝ่ายธุรการศาลทหารสูงสุด

(5) ผู้ช่วยเลขานุการ คือ ผู้บริหารสูงสุดขององค์กรฝ่ายธุรการศาลทหารกลาง

3) อำนาจแต่งตั้งและถอดถอนตุลาการศาลทหาร

การแต่งตั้งและถอดถอนตุลาการศาลทหารทั้งตุลาการพระธรรมนูญและตุลาการ
ร่วมเป็นขั้นตอนภายหลังจากการให้ความเห็นชอบของคณะกรรมการตุลาการทหาร (กตท.) ดังที่
กล่าวมาข้างต้นซึ่งปัจจุบันพระมหากษัตริย์ทรงมอบพระราชอำนาจให้ฝ่ายบริหารของกระทรวง
กลาโหมแต่งตั้งและถอดถอนตุลาการศาลจังหวัดทหาร ศาลมณฑลทหาร และศาลทหารกรุงเทพ
ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 10 วรรคท้าย และมาตรา 30 ดังนี้

ศาลจังหวัดทหาร พระมหากษัตริย์ทรงมอบพระราชอำนาจให้ผู้บังคับการจังหวัด
ทหาร

ศาลมณฑลทหาร พระมหากษัตริย์ทรงมอบพระราชอำนาจให้ผู้บัญชาการมณฑล
ทหาร

ศาลทหารกรุงเทพ พระมหากษัตริย์ทรงมอบพระราชอำนาจให้รัฐมนตรีว่าการ
กระทรวงกลาโหม

ดังนั้น จึงส่งผลให้กระทรวงกลาโหมสามารถแทรกแซงการแต่งตั้งและถอดถอน
ตุลาการศาลทหารได้ ซึ่งแสดงถึงความไม่เป็นอิสระของศาลทหารจากฝ่ายบริหารในอีกด้านหนึ่ง

จากผลการวิเคราะห์ จึงได้นำเสนอรูปแบบใหม่ของการแต่งตั้งและถอดถอนตุลาการศาลทหาร ทั้งในส่วนของตุลาการพระธรรมนูญและตุลาการร่วม คือ รูปแบบที่ตุลาการพระธรรมนูญซึ่งเป็นผู้บริหารสูงสุดของศาลทหารสูงสุดเป็นผู้รับมอบพระราชอำนาจจากพระมหากษัตริย์ที่ทรงมอบพระราชอำนาจให้แต่งตั้งและถอดถอนตุลาการศาลจังหวัดทหารศาลมณฑลทหาร และศาลทหารกรุงเทพ ทั้งในส่วนของตุลาการพระธรรมนูญและตุลาการร่วม (ดูตารางที่ 4.1)

4) องค์คณะตุลาการ

องค์คณะตุลาการศาลทหารมีความสำคัญต่อความเป็นอิสระของศาลทหาร เช่นเดียวกัน เนื่องจากการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทแห่งคดีในอำนาจศาลทหารนั้นเป็นอำนาจขององค์คณะตุลาการศาลทหาร แต่ในปัจจุบันพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 25 ถึงมาตรา 29 ได้บัญญัติรูปแบบขององค์คณะตุลาการศาลทหารโดยให้มี “ตุลาการร่วม” ซึ่งเป็นตุลาการศาลทหารที่มาจากฝ่ายบริหารของกระทรวงกลาโหมเป็นองค์ประกอบในองค์คณะอยู่ด้วยทั้งในศาลจังหวัดทหาร ศาลมณฑลทหาร ศาลทหารกรุงเทพ ศาลทหารกลาง และศาลทหารสูงสุด โดยมีอำนาจหน้าที่ในการวินิจฉัยทั้งปัญหาข้อกฎหมายและปัญหาข้อเท็จจริง จึงทำให้ฝ่ายบริหารของกระทรวงกลาโหมสามารถแทรกแซงการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทแห่งคดีของศาลทหารดังกล่าวได้ ตั้งแต่ศาลทหารชั้นต้นจนถึงชั้นอุทธรณ์และชั้นฎีกาทั้งในปัญหาข้อเท็จจริงและปัญหาข้อกฎหมาย ซึ่งองค์ประกอบและขอบเขตอำนาจหน้าที่ดังกล่าวนี้จึงเป็นปัจจัยที่บ่งชี้ถึงความไม่เป็นอิสระของศาลทหารจากฝ่ายบริหารนั่นเอง

จากผลการวิเคราะห์ ตามข้อ 1.3 จึงได้นำเสนอรูปแบบใหม่ขององค์คณะตุลาการศาลทหาร (ดูตารางที่ 4.1) ที่มีความเป็นอิสระจากฝ่ายบริหาร ดังนี้

(1) องค์ประกอบขององค์คณะตุลาการศาลทหาร

องค์คณะตุลาการ มีหน้าที่หลักที่สำคัญคือการพิจารณาพิพากษาคดีตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 25 ในรูปแบบขององค์คณะ ทั้งนี้เพราะคดีที่พิพาทกันนั้นเป็นความผิดอาญาที่เกี่ยวข้องถึงความผิดวินัยทหารและความมั่นคงด้วย ดังนั้น กฎหมายจึงกำหนดให้ผู้ที่ทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีต้องมีองค์ความรู้ทางด้านกฎหมายและด้านวินัยทหารรวมถึงด้านความมั่นคงด้วย หากจะให้ตุลาการพระธรรมนูญที่มีองค์ความรู้ด้านกฎหมายฝ่ายเดียวย่อมไม่เพียงพอจึงได้ให้ตุลาการร่วมที่อาจมีหรือไม่มีองค์ความรู้ด้านกฎหมายร่วมทำหน้าที่เป็นตุลาการด้วย กฎหมายจึงกำหนดให้ตุลาการพระธรรมนูญทำหน้าที่เป็นองค์คณะร่วมกับตุลาการร่วมเพื่อให้องค์คณะตุลาการที่มีความรู้ความชำนาญทั้งด้านกฎหมายและในด้านข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องแห่งคดีนั้น ๆ

สำหรับองค์ประกอบองค์คณะตุลาการศาลทหาร ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 26 และมาตรา 29 แยกพิจารณาได้ ดังนี้

- ศาลจังหวัดทหารบก ศาลมณฑลทหาร และศาลทหารกรุงเทพ อันเป็นศาลทหารชั้นต้น มีองค์คณะตุลาการ 3 คน คือ ตุลาการร่วม 2 คน และ ตุลาการพระธรรมนูญ 1 คน ซึ่งจำนวนตุลาการที่เป็นองค์คณะทั้ง 3 คนนี้มีตุลาการร่วมซึ่งเป็นฝ่ายบริหารมากกว่าตุลาการพระธรรมนูญ จึงทำให้เกิดปัญหาในกรณีที่มีความเห็นแตกต่างกันในองค์คณะตุลาการจึงต้องมีการชี้ขาดด้วยมติขององค์คณะตุลาการ แต่เนื่องจากองค์คณะตุลาการนั้นประกอบด้วยตุลาการร่วมที่มาจากฝ่ายบริหารเป็นสัดส่วนเสียงข้างมาก จึงทำให้ตุลาการร่วมเป็นฝ่ายมีอำนาจชี้ขาดเป็นมติขององค์คณะตุลาการอันแสดงถึงการแทรกแซงศาลทหารจากฝ่ายบริหารที่ส่งผลต่อความเป็นอิสระขององค์คณะตุลาการและกระทบต่อการดำรงความยุติธรรม ซึ่งการวิจัยได้เสนอรูปแบบใหม่ขององค์คณะตุลาการในศาลจังหวัดทหารบก ศาลมณฑลทหาร และศาลทหารกรุงเทพ (ดูตารางที่ 4.1) ที่ประกอบด้วยตุลาการร่วมและตุลาการพระธรรมนูญ โดยให้ตุลาการร่วมมีอำนาจหน้าที่วินิจฉัยเฉพาะปัญหาข้อเท็จจริงและตุลาการพระธรรมนูญมีอำนาจหน้าที่วินิจฉัยเฉพาะปัญหาข้อกฎหมาย โดยให้องค์คณะประกอบด้วยตุลาการพระธรรมนูญ จำนวน 3 คน กับตุลาการร่วม จำนวน 3 คน เพื่อให้สามารถหาข้อยุติเป็นดุลพินิจเสียงข้างมากชี้ขาดปัญหาข้อเท็จจริงได้ในกรณีที่มีความเห็นแตกต่างกันในระหว่างตุลาการร่วม และสำหรับปัญหาข้อกฎหมายก็เพื่อให้สามารถหาข้อยุติเป็นดุลพินิจเสียงข้างมากชี้ขาดได้ในกรณีที่มีความเห็นแตกต่างกันในระหว่างตุลาการพระธรรมนูญ ทั้งนี้เนื่องจาก กระบวนการสืบพยานและนำเสนอหลักฐานเพื่อให้ข้อเท็จจริงแห่งคดีปรากฏนั้นเป็นกระบวนการที่กระทำในศาลทหารชั้นต้นเป็นสำคัญ จึงทำให้ศาลทหารชั้นต้นนั้นยังคงมีความจำเป็นที่จะคงให้มีตุลาการร่วมในการพิจารณาพิพากษาคดีในศาลทหารชั้นต้นอยู่ เพียงแต่สัดส่วนขององค์คณะที่ไม่ควรจะให้ตุลาการร่วมมีมากกว่าตุลาการพระธรรมนูญ เพราะจะทำให้เกิดปัญหาในกรณีที่มีความเห็นแตกต่างกันในองค์คณะตุลาการดังที่กล่าวข้างต้น การวิจัยจึงได้เสนอสัดส่วนขององค์คณะโดยกำหนดให้ตุลาการพระธรรมนูญมี 3 คน และตุลาการร่วมมี 3 คน รวมองค์คณะตุลาการในศาลทหารชั้นต้นมี 6 คน เพราะจะทำให้ดุลพินิจขององค์คณะตุลาการในศาลทหารชั้นต้นมีประสิทธิภาพในการวินิจฉัยที่ปัญหาข้อเท็จจริงและปัญหาข้อกฎหมาย และจะสามารถหาข้อยุติได้ในกรณีที่เกิดความเห็นที่แตกต่างกันในองค์คณะที่ปัญหาข้อเท็จจริงและปัญหาข้อกฎหมาย

- ศาลทหารกลาง เป็นศาลทหารชั้นอุทธรณ์ ที่กฎหมายกำหนดให้มี ตุลาการพระธรรมนูญ 2 คน และตุลาการร่วม 3 คน รวมองค์คณะตุลาการ 5 คน ซึ่งการวิจัยเห็นว่าควรมีเฉพาะตุลาการพระธรรมนูญ 5 คนเป็นองค์คณะ โดยไม่มีความจำเป็นประการใดที่จะคงให้มีตุลาการร่วมในศาลทหารชั้นอุทธรณ์เนื่องจากเป็นศาลที่ทำหน้าที่ชี้ขาดข้อพิพาทแห่งคดีตามสำนวนคดีที่ได้

ดำเนินการสืบพยานและนำเสนอหลักฐานเพื่อให้ปรากฏข้อเท็จจริงมาแล้วจากศาลทหารชั้นต้น จึงเสนอให้ตัดตุลาการร่วมออกจากองค์คณะตุลาการ (ดูตารางที่ 4.1)

- ศาลทหารสูงสุด เป็นศาลทหารชั้นฎีกา ที่กฎหมายกำหนดให้มี ตุลาการพระธรรมนูญ 3 คน และตุลาการร่วม 2 คน รวมองค์คณะตุลาการ 5 คน ซึ่งการวิจัยเห็นว่าควรมีเฉพาะ ตุลาการพระธรรมนูญ 5 คนเป็นองค์คณะทำหน้าที่ชี้ขาดข้อพิพาทแห่งคดีตามสำนวนคดีที่ได้ ดำเนินการสืบพยานและนำเสนอหลักฐานเพื่อให้ปรากฏข้อเท็จจริงมาแล้วจากศาลทหารชั้นต้นและ ศาลทหารชั้นอุทธรณ์ จึงเสนอให้ตัดตุลาการร่วมออกจากองค์คณะตุลาการ (ดูตารางที่ 4.1)

(2) อำนาจหน้าที่ของตุลาการพระธรรมนูญและตุลาการร่วม

ปัจจุบันตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 25 ถึงมาตรา 29 กำหนดให้การพิจารณาพิพากษาคดีของศาลทหารโดยตุลาการและตุลาการร่วมซึ่งมีความแตกต่างกัน ด้านคุณสมบัติของตุลาการและตุลาการร่วมที่แตกต่างกันแต่มีอำนาจหน้าที่เดียวกัน ซึ่งใน สภาพการณ์แห่งความถูกต้องนั้นการจะพิจารณาพิพากษาคดีความผิดใดจำเป็นที่จะต้องอยู่กับ ข้อบัญญัติของกฎหมายโดยเฉพาะความผิดอาญาที่มีประมวลกฎหมายอาญากำหนดประเภท ความผิดและองค์ประกอบความผิดนั้นจึงเป็นความสำคัญและจำเป็นที่จะต้องมิตุลาการที่มีองค์ ความรู้ด้านกฎหมายโดยตรง แต่ด้วยเหตุที่ลักษณะความผิดอาญาของทหารที่กระทำผิดนั้นเป็น ความผิดอาญาที่เกี่ยวข้องถึงความผิดทางวินัยทหารและความมั่นคงซึ่งเป็นความผิดที่เกี่ยวข้องกับ การบริหารของกระทรวงกลาโหมอยู่ด้วยดังนั้นโดยหลักการของศาลทหารในปัจจุบันจึงกำหนดให้ มีองค์คณะที่เป็นนายทหารฝ่ายบริหารเข้าร่วมพิจารณาคดีอยู่ด้วยโดยมุ่งหวังจะให้เป็นผู้ที่ พิจารณาในปัญหาข้อเท็จจริงแห่งคดีแต่ที่เป็นปัญหาที่ก็คือตุลาการร่วมดังกล่าวกลับมีอำนาจหน้าที่ ในการร่วมพิจารณาข้อกฎหมายที่จะชี้ความผิดอาญาด้วยทั้ง ๆ ที่หากพิจารณาถึงการมีองค์ความรู้ ความชำนาญทางด้านกฎหมายแล้วก็ไม่พบว่ามีกฎหมายหรือกฎใดที่จะกำหนดคุณสมบัติด้าน กฎหมายไว้ จึงเท่ากับเป็นการให้อำนาจหน้าที่แก่ตุลาการร่วมที่ถือว่าเป็นฝ่ายบริหารได้เข้ามาร่วม มีอำนาจหน้าที่ของฝ่ายตุลาการจึงเป็นการเข้าแทรกแซงของฝ่ายบริหารในการใช้อำนาจตุลาการ ตามรายละเอียดที่ได้วิเคราะห์มาแล้วข้างต้น

ด้วยเหตุดังกล่าวข้างต้น จึงเป็นปัญหาที่ทำให้เกิดข้อกังขาว่าการใช้ดุลพินิจในการตัดสินคดี ของตุลาการร่วมอาจไม่มีความรู้ความสามารถเพียงพอ และอาจจะส่งผลกระทบต่อความ ยุติธรรมของศาลทหารได้ ดังนั้น จากผลการวิเคราะห์ จึงนำเสนอให้ปรับอำนาจหน้าที่ของตุลาการ ร่วมใหม่ (ดูตารางที่ 4.3) โดยกำหนดให้ตุลาการร่วมมีอำนาจหน้าที่วินิจฉัยเฉพาะปัญหาข้อเท็จจริง เพื่อให้เหมาะสมกับความรู้ความชำนาญของตุลาการร่วมในทางการปกครองบังคับบัญชาทหารหรือ ในสาขาวิทยาการทางทหารที่เกี่ยวข้องกับคดี เนื่องจากคดีในอำนาจของศาลทหารนั้นจะเกี่ยวข้อง

กับบุคคลผู้เป็นทหารหรือเกี่ยวข้องกับภารกิจทางทหารเสมอ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพในการดำรงความยุติธรรมของศาลทหารโดยตรง

ส่วนตุลาการพระธรรมนูญซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้ความชำนาญในทางกฎหมาย จึงเสนอให้มีอำนาจหน้าที่วินิจฉัยเฉพาะปัญหาข้อกฎหมายสำหรับในองค์คณะตุลาการของศาลจังหวัดทหารบก ศาลมณฑลทหาร และศาลทหารกรุงเทพ ส่วนในองค์คณะตุลาการของศาลทหารกลางและศาลทหารสูงสุดนั้นเสนอให้ตุลาการพระธรรมนูญมีอำนาจหน้าที่วินิจฉัยทั้งปัญหาข้อเท็จจริงและปัญหาข้อกฎหมาย (ดูตารางที่ 4.1)

2.2 ด้านนโยบายและการบริหาร

ความเป็นอิสระของศาลทหาร นอกจากจะมีความเป็นอิสระด้านตุลาการดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ความเป็นอิสระยังหมายถึงความรวมถึงความเป็นอิสระที่ปราศจากการแทรกแซงทางด้านนโยบายและการบริหารด้วย เนื่องจากนโยบายเป็นกรอบ (Framework) การควบคุม การสั่งการ และการดำเนินการต่าง ๆ ของศาลทหาร รวมถึงการกำหนดข้อบังคับ ระเบียบ และแผนต่าง ๆ ส่วนการบริหาร เป็นกระบวนการแปลงกรอบนโยบายไปสู่การปฏิบัติผ่านการควบคุม การสั่งการ และการดำเนินการต่าง ๆ ตามข้อบังคับ ระเบียบ และแผนต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายขององค์กร ดังนั้น นโยบายและการบริหารจึงต้องมีความสัมพันธ์สอดคล้องกัน เนื่องจากนโยบายเป็นเสมือนเข็มทิศที่ใช้ชี้ทิศทางการบริหารองค์กรไปสู่ความสำเร็จ ส่วนการบริหารเป็นเสมือนเครื่องมือที่ใช้แปลงนโยบายสู่การปฏิบัติ ด้วยเหตุนี้ นโยบายที่ดีจึงส่งผลโดยตรงต่อประสิทธิภาพการบริหารงานขององค์กร และประสิทธิภาพของการบริหารก็จะส่งผลต่อความสำเร็จของนโยบายเช่นกัน ดังนั้น นโยบายและการบริหารจึงมีความสำคัญต่อประสิทธิภาพขององค์กรทุกองค์กร

เนื่องจากกระทรวงกลาโหมมีหน้าที่หลัก คือ การรักษาความสงบและความมั่นคงให้แก่ประเทศ ซึ่งแตกต่างจากหน้าที่หลักขององค์กรตุลาการ คือ การประสิทธิ์ประสาทความยุติธรรมให้แก่คู่พิพาท จึงเป็นบทบาทหน้าที่ที่ไม่สอดคล้องกัน ดังนั้น การที่ในปัจจุบันศาลทหารซึ่งเป็นองค์กรที่ใช้อำนาจตุลาการต้องอยู่ภายใต้กรอบนโยบายของกระทรวงกลาโหม ซึ่งเป็นองค์กรที่ใช้อำนาจบริหาร จึงอาจส่งผลกระทบต่อภารกิจหลักของฝ่ายที่ใช้อำนาจตุลาการ ซึ่งปัจจุบันการที่ศาลจังหวัดทหาร ศาลมณฑลทหาร ศาลทหารกรุงเทพซึ่งเป็นศาลทหารชั้นต้น และศาลทหารกลางซึ่งเป็นศาลทหารชั้นอุทธรณ์ กับศาลทหารสูงสุดซึ่งเป็นศาลทหารชั้นฎีกา เป็นองค์กรสังกัดในสายงานลำดับล่างของกระทรวงกลาโหม กล่าวคือ อยู่ในสังกัดกระทรวงกลาโหมซึ่งเป็นองค์กรฝ่ายบริหารที่มีการบังคับบัญชาแบบรวมศูนย์ (Centralization) และมีระเบียบวินัยที่เข้มแข็ง (Discipline) ก็จะส่งผลให้นโยบายและการบริหารของกระทรวงกลาโหมที่ครอบคลุมถึงเรื่องของการควบคุม การสั่งการ และการดำเนินการต่าง ๆ ของศาลทหาร รวมถึงการกำหนดข้อบังคับ ระเบียบ และแผนต่าง ๆ ต้อง

ผูกพันตามกฎหมายกับศาลจังหวัดทหาร ศาลมณฑลทหาร ศาลทหารกรุงเทพ ศาลทหารกลาง และ ศาลทหารสูงสุด ดังที่กล่าวมาแล้ว

จากที่วิเคราะห์ แสดงให้เห็นว่าตราบไคที่ศาลทหารนั้นยังคงเป็นองค์กรสังกัดของ กระทรวงกลาโหม ก็จะส่งผลให้ศาลทหารยังจำเป็นต้องยึดหลักนโยบายและการบริหารของ กระทรวงกลาโหม และด้วยรูปแบบใหม่ขององค์กรสังกัดศาลทหารที่มีความเป็นอิสระดังที่ วิเคราะห์ตามข้อ 1.1 ข้างต้น ก็จะส่งผลให้นโยบายและการบริหารของศาลทหารมีความเป็นอิสระ ไปด้วยเช่นกัน แต่เนื่องจากปัจจุบันพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 4 และ มาตรา 5 ที่แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร (ฉบับที่ 8) พ.ศ. 2558 ได้บัญญัติให้ เจ้ากรมพระธรรมนูญและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ซึ่งเป็นฝ่ายบริหารเป็นผู้มีอำนาจออก ข้อบังคับและวางระเบียบเพื่อใช้กับศาลทหารทั้งในภารกิจหลัก คือ การประสิทธิ์ประสาทความ ยุติธรรม และภารกิจสนับสนุนคือในทางธุรการ จึงทำให้ฝ่ายบริหารยังคงมีอำนาจแทรกแซง นโยบายและการบริหารของศาลทหาร เนื่องจากนโยบายและการบริหารนั้นหมายรวมถึงการ กำหนดข้อบังคับและการวางระเบียบต่าง ๆ ด้วย ดังนั้น บทบัญญัติตามมาตรา 4 และมาตรา 5 แห่ง พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 ดังกล่าว จึงแสดงถึงอำนาจฝ่ายบริหารของ กระทรวงกลาโหมที่สามารถแทรกแซงอำนาจฝ่ายตุลาการที่ใช้โดยศาลทหารได้ ทำให้ศาลทหาร ขาดความเป็นอิสระและส่งผลกระทบต่อภารกิจความยุติธรรมของศาลทหาร

จากผลการวิเคราะห์การวิจัย จึงเสนอรูปแบบใหม่ของศาลทหาร โดยให้แยกศาลทหาร ออกมาเป็นองค์กรที่ใช้อำนาจตุลาการอย่างอิสระดังกล่าวข้างต้น ซึ่งจะส่งผลให้ศาลทหารมีอำนาจ กำหนดนโยบายและการบริหารเป็นการเฉพาะได้เอง อันเป็นความอิสระทางด้านนโยบายและ การบริหารของศาลทหารด้วย และการที่ศาลทหารได้แยกออกเป็นองค์กรที่มีความเป็นอิสระ จากกระทรวงกลาโหมนั้นก็จำเป็นต้องให้การออกข้อบังคับและการวางระเบียบที่ใช้กับศาลทหาร ทั้งในภารกิจหลักและภารกิจสนับสนุนนั้นมีความเป็นอิสระ ดังนั้น อำนาจการออกข้อบังคับและ การวางระเบียบตามมาตรา 4 และมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 และที่แก้ไขเพิ่มเติม จึงต้องอยู่ภายใต้ นโยบายและการบริหารของฝ่ายตุลาการด้วย การวิจัยนี้จึง เสนอให้เป็นอำนาจของคณะกรรมการตุลาการทหาร (กตท.) ซึ่งจะทำให้ฝ่ายบริหารไม่สามารถ แทรกแซงประการใดต่อการออกข้อบังคับและระเบียบการดำเนินงานของศาลทหารตามรูปแบบ ใหม่ซึ่งนี้เป็นผลจากการวิเคราะห์ดังกล่าวที่ตอบ โจทย์วิจัยได้ว่าปัจจัย 5 ด้านที่เป็นองค์ประกอบของ โครงสร้างรูปแบบศาลทหารที่เป็นอิสระจากฝ่ายบริหารมีรูปแบบองค์กรดังที่ปรากฏในตารางที่ 4.1 (ดูตารางที่ 4.1)

ดังนั้น การวิจัยจึงได้นำเสนอรูปแบบใหม่ของศาลทหาร ตามตารางที่ 4.1 โดยประกอบด้วย ปัจจัยบ่งชี้ความเป็นอิสระของศาลทหารจากอำนาจบริหาร จำนวน 5 ด้าน คือ 1) ด้านองค์กรสังกัด ฝ่ายตุลาการและฝ่ายธุรการศาลทหาร 2) ด้านองค์ประกอบคณะกรรมการตุลาการทหาร (กตท.) 3) ด้านอำนาจการแต่งตั้งและถอดถอนตุลาการศาลทหาร 4) ด้านองค์คณะตุลาการศาลทหาร และ 5) ด้านอำนาจการออกข้อบังคับและระเบียบศาลทหาร ดังนี้

ตารางที่ 4.1 เปรียบเทียบรูปแบบศาลทหาร

ศาลทหาร	รูปแบบปัจจุบัน	รูปแบบที่นำเสนอใหม่
องค์กรสังกัด - ฝ่ายตุลาการศาลทหาร - ฝ่ายธุรการศาลทหาร	- สังกัดกระทรวงกลาโหม - สังกัดกระทรวงกลาโหม	- เป็นอิสระไม่สังกัด กระทรวงกลาโหมและองค์กรอื่นใด 1. ศาลทหารกลาง เป็นองค์กรสังกัด ของศาลทหารสูงสุด 2. ศาลจังหวัดทหาร ศาลมณฑลทหาร และศาลทหารกรุงเทพ เป็นองค์กร สังกัดของศาลทหารกลาง - ฝ่ายธุรการ เป็นนิติบุคคลที่สังกัดศาล ทหารโดยตรง
สัดส่วน คณะกรรมการ ตุลาการทหาร (กตท.)	- ประธาน คือ ปลัด กท. - สัดส่วนกรรมการ กตท. 1. ฝ่ายตุลาการ จำนวน 5 คน 2. ฝ่ายบริหาร จำนวน 9 คน	- ประธาน คือ ตุลาการพระธรรมนูญ ผู้บริหารสูงสุดระบบศาลทหาร - รองประธาน คือ ตุลาการพระธรรมนูญ ผู้บริหารสูงสุด ศาลทหารกลาง - สัดส่วนกรรมการ กตท. 1. ฝ่ายตุลาการ จำนวน 10 คน 2. ฝ่ายบริหาร จำนวน 7 คน
การแต่งตั้งและถอดถอน - ศาลทหารกรุงเทพ - ศาลมณฑลทหาร - ศาลจังหวัดทหาร	- รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม - ผู้บัญชาการมณฑลทหารบก - ผู้บังคับการจังหวัดทหารบก	- ตุลาการพระธรรมนูญผู้บริหารสูงสุด ระบบศาลทหาร - ตุลาการพระธรรมนูญผู้บริหารสูงสุด

